

Uchwała Nr XVI/64/2015
Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim
z dnia 8 października 2015 r.

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański
na lata 2015 - 2022

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1515 z późn. zm.) uchwała się co następuje:

§ 1. Rada Miejska w Nowogrodzie Bobrzańskim przyjmuje Strategię Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 - 2022 stanowiącą załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Nowogrodu Bobrzańskiego.

§ 3. Tracą moc uchwały: Nr XXXII/192/98 Rady Miasta i Gminy w Nowogrodzie Bobrzańskim z dnia 28 marca 1998 r. w sprawie „Strategii Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański”, Nr XX/134/04 Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim z dnia 16 czerwca 2004 r. w sprawie aktualizacji Strategii Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański” oraz Nr XI/60/07 Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie aktualizacji Strategii Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega wywieszeniu na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Miejskim w Nowogrodzie Bobrzańskim

Przewodniczący Rady

Robert Milto

RADA MIEJSKA

w Nowogrodzie Bobrzańskim

ul. Słowackiego 11

66-010 Nowogród Bobrzański

Załącznik do Uchwały nr XVI/64/2015

Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim

z dnia 8 października 2015 r.

STRATEGIA ROZWOJU
MIASTA I GMINY
NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI
NA LATA 2015 – 2022

Przewodniczący Rady
Robert Miłko

Nowogród Bobrzański 2015

Spis treści:

I.	Wstęp.....	4
II.	Ogólna charakterystyka gminy.....	5
1.	Położenie gminy.....	5
2.	Rys historyczny.....	7
3.	Uwarunkowania przyrodnicze.....	8
3.1	Ukształtowanie powierzchni.....	8
3.2	Hydrologia.....	9
3.3	Klimat.....	9
3.4	Zasoby geologiczne.....	10
3.5	Fauna i flora.....	11
3.6	Obszary chronione.....	12
4.	Gminne dokumenty dotyczące ochrony środowiska.....	15
III.	Sfera społeczna.....	16
1.	Demografia.....	16
2.	Lokalny rynek pracy oraz bezrobocie.....	21
3.	Oświata.....	22
4.	Ochrona zdrowia.....	25
5.	Pomoc społeczna.....	26
6.	Bezpieczeństwo publiczne.....	29
7.	Kultura.....	30
7.1	Zabytki kulturalne.....	35
8.	Współpraca z organizacjami pozarządowymi.....	40
IV.	Infrastruktura społeczna.....	45
1.	Sieć komunikacyjna.....	45
2.	Sieć telekomunikacyjna.....	46
3.	Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.....	46
4.	Sieć gazowa.....	48
5.	Energetyka i ciepłownictwo.....	49
6.	Zasoby mieszkaniowe.....	50
7.	Gospodarka odpadami.....	51
8.	Rewitalizacja.....	53

V.	Gospodarka.....	54
1.	Przedsiębiorczość	54
2.	Rolnictwo oraz użytkowanie gruntów	60
3.	Turystyka.....	61
4.	Sytuacja finansowa gminy.....	63
VI.	Analizy	71
1.	Analiza SWOT	71
2.	Analiza potencjału jakości życia	73
VII.	Strategiczny program rozwoju.....	74
1.	Wizja gminy	74
2.	Misja gminy.....	75
3.	Cele strategiczne i operacyjne	75
VIII.	Spójność strategii z dokumentami wyższego szczebla.....	82
IX.	Finansowanie strategii	100
X.	Wdrażanie i monitorowanie strategii.....	100
XI.	Ważność i prawdopodobieństwo celów.....	107

I. Wstęp

Strategia to koncepcja działania, która polega na długookresowym formułowaniu celów jednostki oraz ich dostosowywaniu w zależności od stanu i potrzeb otoczenia. Strategia Rozwoju Gminy jest zatem narzędziem polityki samorządu terytorialnego, które umożliwia wspieranie procesów rozwojowych jednostki. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest dokumentem planowania strategicznego. Długofalowe planowanie działań zmierzać powinno do poprawy jakości życia mieszkańców oraz zrównoważonego rozwoju.

Dokument ten to kompozycja misji, celów, kierunków działań oraz sposobów ich realizacji. Pierwszym etapem opracowania Strategii były konsultacje społeczne, w których uczestniczyli: przedstawiciele jednostek organizacyjnych gminy, organizacji pozarządowych oraz mieszkańcy gminy. W trakcie konsultacji uczestnicy zdiagnozowali istniejące problemy, a także możliwości ich rozwiązania. Przeprowadzona została także ankieta, oceniająca warunki życia oraz istotność planowanych działań dla mieszkańców.

Kolejnym etapem było opracowanie diagnozy stanu społeczno – gospodarczego. Dane, niezbędne do przeprowadzenia analizy pozyskane zostały z Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim, a także informacji uzyskanych podczas spotkań konsultacyjnych. Diagnoza umożliwiła wykonanie analizy SWOT, a także opracowanie wizji, misji, celów strategicznych, celów operacyjnych oraz kierunków działań. Wizja rozwoju miasta i gminy brzmi: **Nowogród Bobrzański gminą przyjazną mieszkańcom i turystom, rozwiniętą gospodarczo, efektywnie wykorzystującą potencjał przyrodniczy i lokalizacyjny.**

Na drugich konsultacjach przedstawione zostały wyniki diagnozy, wnioski z pierwszych konsultacji społecznych, wyniki przeprowadzonych ankiet, a także szczegółowy plan strategiczny. Każdy z mieszkańców miał możliwość wyrażenia opinii oraz zaproponowania zmian.

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest dokumentem, który jest podstawą do ubiegania się o dofinansowanie ze środków unijnych. Podstawą pozyskania dofinansowania z Unii Europejskiej są działania oparte na planie strategicznym.

Powodzenie Strategii jest zależne od integracji działań władz gminy, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych oraz mieszkańców. Koordynacja działań pozwoli na rozwój zrównoważony gminy oraz poprawę jakości życia mieszkańców.

II. Ogólna charakterystyka gminy

1. Położenie gminy

Gmina Nowogród Bobrzański to gmina miejsko-wiejska, położona w województwie lubuskim, w południowo-zachodniej części powiatu zielonogórskiego. Obszar ten sąsiaduje z następującymi gminami:

- Powiat zielonogórski:
  - Gmina Świdnica
  - Miasto Zielona Góra
- Powiat krośnieński:
  - Gmina Dąbie
  - Gmina Bobrowice
- Powiat żarski:
  - Gmina Lubsko
  - Gmina Jasień
  - Gmina Żary
- Powiat żagański:
  - Gmina Żagań
  - Gmina Brzeźnica
- Powiat nowosolski:
  - Gmina Kozuchów

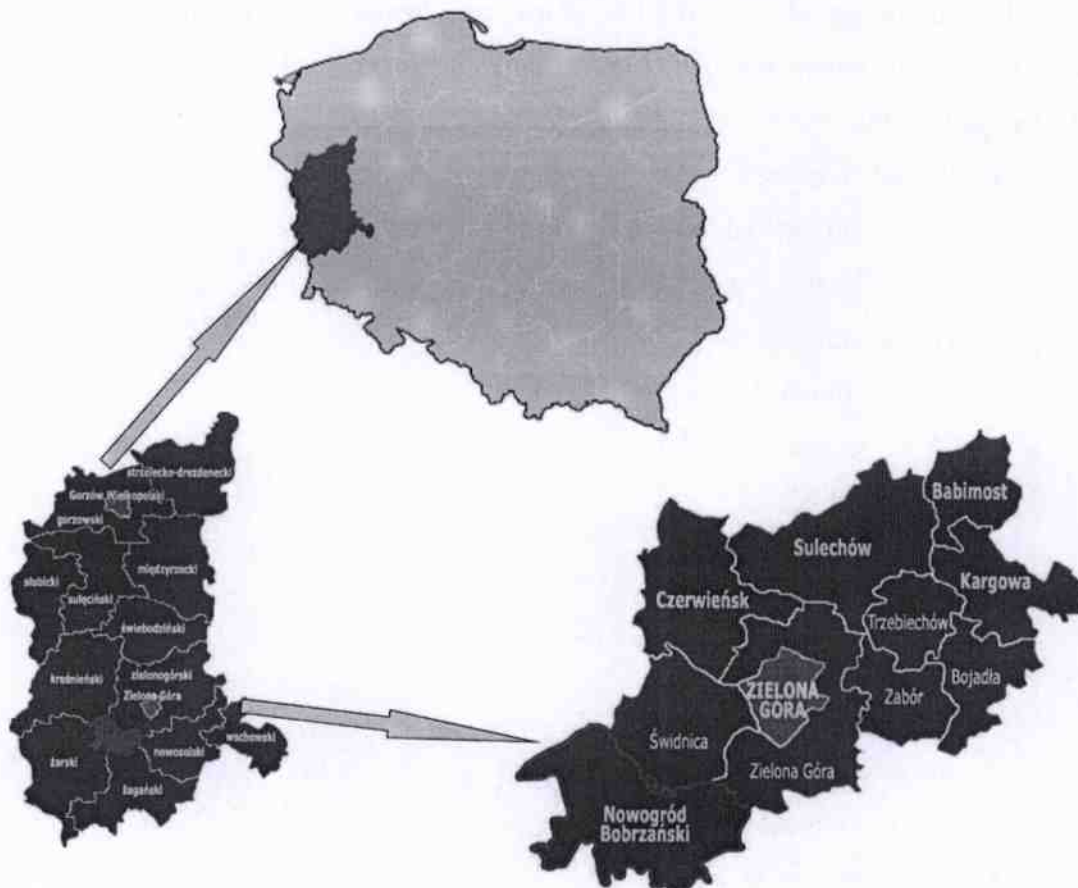
Według danych Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii powierzchnia gminy w 2014 roku wynosiła 25 969 ha. Około 64 % powierzchni gminy stanowią lasy.

Gmina Nowogród Bobrzański składa się z 20 sołectw: Białowice, Bogaczów, Cieszów, Dobroszów Mały, Dobroszów Wielki, Drągowina, Kaczenice, Kłępina, Kotowice, Krzewiny, Krzywa, Łagoda, Niwiska, Pierzwin, Podgórzyce, Przybymierz, Skibice, Sterków, Urzuty, Wysoka.

Gminę Nowogród Bobrzański przecinają szlaki komunikacyjne, które łączą Zieloną Górę z przejściami granicznymi w Łęknicy, Olszynie, a także w Zasiękach i Przewozie. Przez gminę, z południa na północ, przepływa rzeka Bóbr.

Rycina 1. Położenie gminy Nowogród Bobrzański

Źródło: Opracowanie własne na podstawie www.gminy.pl

Centrum administracyjnym gminy jest miasto Nowogród Bobrzański, które oddalone jest od Zielonej Góry o 25,9 km. Do Berlina odległość wynosi 188 km, do Wrocławia 166 km, natomiast do Poznania 180 km. Przez obszar gminy przebiega droga krajowa nr 27, która łączy Zieloną Górę z granicą polsko-niemiecką. Drogi wojewódzkie znajdujące się na obszarze gminy to: 288, 289, 290, 295. Miasto jest węzłem komunikacyjnym pomiędzy Zieloną Górą a Żaganiem, Żarami i Lubskiem. Przez gminę przebiega trasa kolejowa linii nr 370 Zielona Góra-Żary. Około 15 km na północ od Nowogrodu Bobrzańskiego zlokalizowane jest lądowisko Grabowiec, należące do Lasów Państwowych.

2. Rys historyczny

Miasto Nowogród Bobrzański utworzone zostało 1 stycznia 1988 roku z połączenia dwóch wsi: Nowogrodu Bobrzańskiego oraz Krzystkowice. Rozgraniczała je rzeka Bóbr. Historia tych wsi jest odmienna.

O Nowogrodzie Bobrzańskim w dokumentach pierwszy raz wspomniano w 1202 roku. W ówczesnych czasach był to gród kasztelański, usytuowany na prawym brzegu rzeki Bóbr. Przewiduje się, iż mógł on powstać wcześniej, nawet za czasów Bolesława Chrobrego. Gród oddalony był ok. 500 m od przeprawy na rzece, umiejscowiony w pobliżu drogi łączącej Żagań z Zieloną Górą. Kilka lat później w miejscu tym wybudowano zamek, z podgrodzem na sąsiednim wzgórzu. To na nim wybudowano kościół św. Bartłomieja, który istnieje do dziś. Obok tych obiektów powstała osada rzemieślniczo-handlowa. Wiadomo, iż około XII wieku otrzymała ona prawa miejskie. We wczesnym średniowieczu była jedną z granicznych warowni. W latach rozbicia dzielnicowego znajdowała się natomiast pod władaniem księstwa głogowskiego. W wieku XVI Nowogród Bobrzański należał do Księstwa Żagańskiego. W roku 1309 osada została kupiona przez rody magnackie. W latach 1350, 1479 oraz 1723 w mieście dochodziło do licznych pożarów, a także zarazy. W 1618 roku wybuchła wojna trzydziestoletnia. Katolickie południe walczyło z protestancką północą. Ludność ewangelicka w wyniku najazdu Austriaków opuściła Nowogród Bobrzański. Osiedliła się po drugiej stronie rzeki, zakładając wieś Krzystkowice.

Wieś ta otrzymała prawa miejskie w 1659 roku. Miasto charakteryzowało się planem w kształcie litery C, z nieregularnym czworobocznym placem rynkowym. Przez kilkadziesiąt lat Krzystkowice były miejscowością odwiedzaną przez kuracjuszy. Na wzgórzu zamkowym, w 1827 roku, odkryto zdrowotne źródła mineralne, jednak zaniknęły one po wybudowaniu linii kolejowej. W okresie II wojny światowej w mieście znajdował się obóz pracy niewolniczej. Większość więźniów stanowili obcokrajowcy, zmuszani do pracy w fabryce materiałów wybuchowych. Na terenie 45 km² funkcjonowało 11 obozów, które w 1945 roku zostały wyzwolone przez armię radziecką.

W okresie powojennym Nowogród Bobrzański i Krzystkowice utraciły prawa miejskie. Ich rozwój nastąpił w połowie lat 70-tych, dzięki wybudowaniu Fabryki Domów oraz Zakładów Zbożowych. W 1975 roku gminy zostały połączone. W skład nowej gminy weszło 28 miejscowości.

3. Uwarunkowania przyrodnicze

3.1 Ukształtowanie powierzchni

Obecne ukształtowanie powierzchni obszaru gminy Nowogród Bobrzański to efekt zlodowacenia północno – polskiego oraz powiązanych z nim procesów (erozyjna oraz akumulacyjna działalność wód płynących). Hipsometria terenu gminy jest zmienna, a deniwelacje terenów są duże. Najniższy punkt występuje w okolicy północnego odcinka doliny Bobru i ma 69 m n.p.m., natomiast najwyższy punkt zlokalizowany jest w rejonie Buchałów – Sterków i jego wysokość wynosi 163 m n.p.m. W rejonie miasta wysokości terenu wahają się pomiędzy 75 a 110 m n.p.m.

Według fizyczno-geograficznego podziału Polski J. Kondrackiego obszar gminy Nowogród Bobrzański położony jest w podprovincji Nizin Środkowopolskich, w następujących makroregionach oraz mezoregionach:

- Wzniesienia Zielonogórskiego - obejmujące północne obszary gminy:
  - Wysoczyzna Czerwińska-obszar północny gminy, genetycznie stanowi morenę denną, jest lekko sfalowany,
  - Wał Zielonogórski - zaburzona glacitektonicznie morena czołowa,
  - Dolina Dolnego Bobru – północny fragment doliny Bobru, jest to płasko – denna dolina, przebiegająca południkowo. W dnie doliny występują terasy akumulacyjne, zalewowe oraz nadzalewowe. Dolina rzeki oddzielona jest od Wzgórz Dalkowskich stromą skarpą, zbudowaną z ilów trzeciorzędowych.
- Obniżenia Milicko-Głogowskiego:
  - Obniżenie Nowosolskie – jest to rozległa akumulacyjna terasa pradoliny, która wznosi się na około 85 m n.p.m.,
- Wału Trzebnickiego – obejmuje południową część gminy:
  - Wzgórze Dalkowskie – zajmuje południowo – wschodnią część gminy, stanowi fragment wysoczyzny morenowej falistej, łagodnie opada ku północy, w części środkowej wysoczyzny znajduje się lokalny wododział, który ma przebieg równoleżnikowy,
  - Wzniesienie Żarskie – składa się z rozczłonkowanych wzgórz morenowych, miejscami jest rozmyte terasą nadzalewową rzeki Bóbr.

3.2 Hydrologia

Gmina Nowogród Bobrzański położona jest w dorzeczu rzeki Odry. Przez obszar gminy, z północy na południe, przepływa rzeka Bóbr. Stanowi ona największy lewobrzeżny dopływ Odry, do której uchodzi w okolicach Krosna Odrzańskiego. Rzeka Bóbr na terenie gminy silnie meandruje. W wyniku eksploatacji kruszywa powstał sztuczny zbiornik, który nazwano Jezioro Turowskie „Zeki”. Na północ od Nowogrodu Bobrzańskiego koryto rzeki w przeszłości zostało poszerzone oraz pogłębione. Dodatkowo utworzono zbiornik o nazwie Krzywaniec, którego wody napędzają turbiny elektrowni w Dychowie. Dlatego rzeka w dalszym biegu zwęża się. Źródło Bobru znajduje się w Sudetach. Rzeka ma charakter oraz właściwości typowe dla rzek górskich.

Dopływem Bobru jest rzeczka Brzeźnica, zwana także Boberkiem. Odwadnia ona północno – zachodnią część pasma wzniesień – Wzgórz Dalkowskich. Jest to mały ciek o łącznej długości 43,5 km. Przez obszar gminy Nowogród Bobrzański przepływa także rzeka Czarna Struga. Jest ona dopływem Odry. Płyne przez Obniżenie Nowosolskie oraz część pradoliny Barycko-Głogowskiej. Do Odry uchodzi na terenie miasta Nowa Sól. Fragment rzeki Śląskiej Ochli także przepływa przez północne obszary gminy.

3.3 Klimat

Ziemia lubuska, według „Atlasu klimatycznego Polski” należy do lubusko-dolnośląskiego regionu klimatycznego. Region południowy województwa to dość ciepłe i suche obszary. Położenie gminy sprawia, że na tereny napływają różnorodne masy powietrza. Przeważają masy powietrza polarno-morskiego i stanowią ponad połowę napływających mas powietrza. Drugim typem są masy powietrza polarno – kontynentalnego. Stanowią one 1/3 sumy mas powietrza. W pozostałe dni napływają masy powietrza arktycznego. W wyniku napływu różnych mas powietrza i ścierania się ich, klimat obszaru cechuje się jako przejściowy, z przewagą cech oceanicznych. Dzięki temu zimy są łagodne, z lekkimi odwilżami, a lata chłodniejsze z większą liczbą opadów atmosferycznych. Taki klimat cechuje się dużą zmiennością temperatur oraz dużymi rocznymi amplitudami.

Średnia temperatura w styczniu: $-1,5^{\circ}\text{C}$

Średnia temperatura lipca: $+17,8^{\circ}\text{C}$

Średnie opady roczne: 640 mm

Przeważają wiatry południowo-zachodnie.

Lokalny klimat dzieli się na 3 typy, głównie ze względu na morfologię terenu:

- klimat terenów wysoczyznowych (Wzgórza Dalkowskie, Wał Zielonogórski, Wzniesienia Żarskie) - występuje właściwe przemieszczanie się mas powietrza, nie odnotowuje się zastoisk chłodnego powietrza, spływa ono w kierunku terenów położonych niżej,
- klimat terenów pradoliny (Obniżenie Nowosolskie) – kształtowany przez rozległe kompleksy leśne, w wyniku czego zmniejszają się prędkości wiatrów oraz wyrównują amplitudy temperatur, obszary leśne redukują zanieczyszczenia powietrza,
- klimat doliny Bobru – występują częste inwersje termiczne, wydłużony okres przymrozków, częste powstawanie mgieł, w powietrzu odnotowuje się zwiększoną ilość pary wodnej, są to niekorzystne warunki dla stałego pobytu człowieka.

3.4 Zasoby geologiczne

Tereny gminy posiadają różną budowę geologiczną. Jest ona wynikiem różnorodnych procesów geologicznych i morfogenetycznych. Gmina Nowogród Bobrzański położona jest na dwóch obszarach:

- 1) Obszar wysoczyznowy, który występuje w północnej i południowo – wschodniej części gminy. Obejmuje on Wzniesienia Gubińskie, Wał Zielonogórski, Wysoczyznę Czerwińską, Wzniesienia Żarskie oraz Wzgórza Dalkowskie. Te formy ukształtowania terenu zbudowane są z glin morenowych, piaszczysto – żwirowych utworów wolnolodowcowych oraz ilów i piasków trzeciorzędowych. W złożach ilów występują pokłady węgla brunatnego. Ulokowane są one na głębokości 15 do 40 m. Natomiast ich miąższość jest mała i wynosi 2,0 m.
- 2) Obszar dolinny, który występuje w środkowej oraz zachodniej części gminy. Obejmuje on Obniżenie Nowosolskie oraz dolinę Bobru. Formy te zbudowane są z piasków i żwirów, pochodzących z akumulacji rzecznej oraz polodowcowej, a także z mad (gliny pylaste, piaski gliniaste). W dolinie Bobru znajdują się osady piaszczysto – żwirowe, których miąższość wynosi do kilkunastu metrów. Miejscowo seria piaszczysto – żwirowa pokryta jest płatami mad, których miąższość wynosi do 1,5 m.

Rozważając warunki geologiczno – gruntowe, pod kątem rozwoju osadnictwa oraz budownictwa, można zauważyć, iż są one bardzo zróżnicowane. Najlepsze warunki występują we wschodniej części gminy, czyli na Wzgórzach Dalkowskich oraz Wale Zielonogórskim. Tereny można podzielić na 3 grupy:

- 1) Skomplikowane warunki hydrologiczne, występują zaburzenia glacitektoniczne, nieregularny układ warstw wodonośnych. Są to obszary Wału Zielonogórskiego oraz Wzgórz Dalkowskich.
- 2) Piaski wodnolodowcowe są bardzo zasobne w wodę, warstwy wodonośne osiągają miąższość 20 – 50 m, swobodny poziom wody stabilizujący się na głębokości od 1,0 do 20,0 m p.p.m. W tych utworach brak jest ciągłych warstw ilów oraz glin, które izolowałyby od zanieczyszczeń z powierzchni terenu. Warstwy te zasilane są poprzez wody opadowe oraz infiltrację cieków i zbiorników powierzchniowych. Strefa, gdzie zalegają czwartorzędowe wody (GZWP- Główne Zbiorniki Wód Podziemnych), została zaliczona do Najwyższej Ochrony Wód (ONO). Są to obszary pradoliny i doliny dolnego Bobru.
- 3) Warunki pośrednie, warstwy wodonośne stanowią przewarstwienia piasków wśród glin zwałowych. Zmienność warunków hydrologicznych wynika z różnorodności miąższości i litologii warstwy wodonośnej oraz wysokości słupa wody. Są to tereny Wzniesienia Gubińskiego, Wysoczyzny Czerwieńskiej, dolnych partii Wzniesień Żarskich oraz Wzgórz Dalkowskich.

3.5 Fauna i flora

Gmina Nowogród Bobrzański położona jest na Pojezierzu Lubuskim, w jego południowej części. Obszar pojezierzy cechuje się licznym występowaniem jezior rynnowych oraz dużych obszarów leśnych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2014 roku lasy zajmowały 16 569 ha, co stanowiło 63,8% powierzchni gminy.

Administracyjnie lasy gminy Nowogród Bobrzański przynależą do Nadleśnictwa Krzystkowice oraz Nadleśnictwa Nowa Sól. Lasy położone w obrębie gminy charakteryzują się małym rozproszeniem. Rozdziela je rzeka Bóbr. Na obszarze leśnym występuje niewielka ilość naturalnych zbiorników wodnych, spotkać można nieliczne bagna. Gatunkiem występującym najczęściej jest sosna zwyczajna, której udział w drzewostanie Nadleśnictwa Krzystkowice sięga blisko 93%. Sosna tworzy drzewostany lite, z niewielkim udziałem brzozy. Dominują siedliska borowe, stanowiące ok. 84% powierzchni lasów. Na glebach

żyźniejszych występują siedliska lasowe stanowiące ok 2,7%, a wzdłuż cieków wodnych olsy zajmujące 0,3% powierzchni leśnej. Szacuje się, że przeciętny wiek drzewostanów to 54 lata.

Ze względu na występujące warunki klimatyczne, lasom zagrażają liczne choroby oraz szkody wynikające z natury antropogenicznej.

Szkodliwymi czynnikami antropogenicznymi są:

- zagrożenia pożarowe
- zagrożenia wynikające z działalności przemysłu, pyły przemysłowe

Szkodliwymi czynnikami biotycznymi są:

- owady
- nadmiar zwierzyny polnej

W gminie Nowogród Bobrzański występują dogodne warunki do występowania wielu gatunków zwierząt. Ssaki występujące na tym obszarze, które podlegają ochronie to: kret, łasica, kuna, jeż, gacek wielkouch, ryjówka aksamitna oraz ryjówka malutka. Ponadto odnotowuje się tu ok. 120 gatunków ptaków, w tym aż 10 gatunków to ptactwo chronione, są to m.in.: sójka, puszczyk, jastrząb, rybitwy, kruk, pliszka żółta, pójdzka. Duże zalesienie gminy stwarza warunki do osiedlania się zwierząt łownych, takich jak: sarny, dziki, jelenie, zające oraz lisy.

Działalność człowieka ma istotne znaczenie w kształtowaniu się fauny. Zabiegi te obejmują następujący zakres:

- likwidację miejsc cennych przyrodniczo, na których występują zwierzęta, usuwanie zadrzewień i zakrzewień śródpolnych oraz oczek wodnych,
- zanieczyszczenie środowiska, wypalanie traw, zabiegi gospodarcze,
- melioracje osuszające, degradujące siedliska wodno – błotne.

3.6 Obszary chronione

Na obszarze gminy znajdują się obszary cenne przyrodniczo. Zostały one objęte ochroną prawną, która wynika z ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska, a także ustawy o ochronie przyrody. Na terenie gminy Nowogród Bobrzański występują następujące formy ochrony przyrody:

Obszary chronionego krajobrazu – obejmują 8000 ha, co stanowi 30,8% powierzchni gminy, obszary tego typu występują na Wale Zielonogórskim oraz Wzgórzu Dalkowskim. Ponadto obszary chronionego krajobrazu obejmują tereny położone w Dolinie Śląskiej Ochli

(obszar w gminie Nowogród Bobrzański o powierzchni 123 ha), Dolinie Bobru (2248 ha), Dolinie Brzeźnicy (1502 ha) oraz Wschodnie okolice Lubska (729 ha).

Obszary Natura 2000 – wyznaczone obszary obejmują:

- Mopkowy Tunel koło Krzystkowie – największe w Polsce zgrupowanie zimowe nietoperzy gatunku mopka, obszar obejmujący podziemny kanał odwadniający z nieczynnej fabryki do ujścia rzeki Bóbr.
- Nowogrodzkie Przygielkowisko – znajduje się przy trasie pomiędzy Zieloną Górą a Żarami, na tym terenie znajduje się płytka torfianka z otoczeniem.
- Dolina Dolnego Bobru – obszar składający się z fragmentu rzeki Brzeźnicy i dwóch enklaw doliny dolnego Bobru.
- Broniszów – teren obejmujący łąki oraz lasy z wzniesieniem Księża Góra, położony pomiędzy Nowogrodem Bobrzańskim a Kozuchowem.

Użytki ekologiczne – są to następujące obszary:

- Kacza Ostoja – obszar o powierzchni 8,91 ha. Położony w Obrębie Klępina. Jest własnością gminy Nowogród Bobrzański.
- Zakole – obszar o powierzchni 5,33 ha. Położony w Obrębie Klępina. Jest własnością gminy Nowogród Bobrzański.
- Przymoście - obszar o powierzchni 4,37 ha. Położony w Obrębie Wysoka. Jest własnością gminy Nowogród Bobrzański.
- Zakole Bobru - obszar o powierzchni 0,88 ha. Położony w Obrębie Nowogród Bobrzański. Jest własnością gminy Nowogród Bobrzański.

Główny zbiornik wód podziemnych nr 301 – utworzony z czwartorzędowych warstw wodonośnych. Jest zaliczany do Obszarów o Najwyższej Ochronie Wód. Obejmuje tereny pradoliny od Nowej Soli poprzez Nowogród Bobrzański, aż po Zasięki.

Tereny leśne – lasy, w szczególności lasy ochronne, zalicza się także do ustawowo chronionych zasobów przyrodniczych środowiska. Lasy zajmują 63,8% ogólnej powierzchni gminy Nowogród Bobrzański.

Tereny występowania udokumentowanych złóż surowców naturalnych:

- Złoże ilów ceramiki budowlanej „Klępina”
- Złoża kruszyw naturalnych: „Turów”, „Krzystkowie – pole I i pole II”, „Nowogród Bobrzański – Zbiornik”, „Wysoka”, „Cieszów – Turów”, „Popowice”, „Dobroszów Wielki”

Pomniki przyrody – ta forma przyrody przedstawiona została w poniższej tabeli.

Tabela 1. Wykaz pomników przyrody i użytków ekologicznych w gminie Nowogród Bobrzański

Lp.	Nazwa pomnika przyrody	Obwód na wysokości 1,3 m (w cm)	Nr działki ewidencyjnej	Obręb	Właściciel działki lub zarządca
1	Dąb szypułkowy	395	250/6	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
2	Sosna zwyczajna	251	20/21	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
3	Dąb szypułkowy	333	20/21	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
4	Dąb bezszypułkowy	307	20/21	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
5	Dąb szypułkowy	290	212/1	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
6	Dąb szypułkowy	370	212/1	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
7	Dąb szypułkowy	387	212/1	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
8	Sosna zwyczajna	252	7/1	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
9	Buk zwyczajny	326	57/3	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
10	Buk zwyczajny	328	57/3	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
11	Czereśnia	97	57/3	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa z zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
12	Czereśnia	98	57/3	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
13	Czereśnia	126	57/3	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
14	Dąb szypułkowy	333	299/1	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
15	Dąb szypułkowy	357	299/1	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice

Lp.	Nazwa pomnika przyrody	Obwód na wysokości 1,3 m (w cm)	Nr działki ewidencyjnej	Obręb	Właściciel działki lub zarządca
16	Dąb szypułkowy	450	1462	Nowogród Bobrzański	Skarb Państwa
17	Dąb szypułkowy	460	1462	Nowogród Bobrzański	Skarb Państwa
18	Dąb szypułkowy	360	69/4L	Dobroszów Mały	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
19	Skupisko 14 dębów szypułkowych	300-420	69/2L	Nowogród Bobrzański	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
20	6 dębów szypułkowych	370-635	129/2 192/1 129/16	Wysoka	Własność Gmina Nowogród Bobrzański
21	Dąb szypułkowy	733	92	Dobroszów Mały	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
22	Dąb szypułkowy	495	120/1	Łagoda	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
23	Dąb szypułkowy	600	64/1	Dobroszów Mały	Własność osoba fizyczna
24	Powierzchniowy pomnik przyrody – drzewostan sosnowy pod nazwą SOSNOWE WYWIJASY	Pow. 0,75 ha	26/1	Kaczenice	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Nowa Sól
25	Dąb szypułkowy		165/2	Kamionka	Skarb Państwa
26	30 buków zwyczajnych		Oddział 273	Cieszów	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
27	Sosna pospolita „Sosna Tadeusza”	235	189/1	Białowice	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice
28	Wierzba biała „Wierzba Władka”	640	214/5	Białowice	Właściciel Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Krzystkowice

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

4. Gminne dokumenty dotyczące ochrony środowiska

Gmina Nowogród Bobrzański posiada Program Ochrony Środowiska, opracowany na lata 2012 – 2015 z perspektywą na lata 2016 – 2019. Wymóg sporządzenia programu ochrony środowiska wprowadza Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. i Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 25 poz. 150 z późniejszymi zmianami).

Program ochrony środowiska powinien określać:

- Cele ekologiczne
- Priorytety ekologiczne
- Poziomy celów długoterminowych
- Rodzaj i harmonogram działań proekologicznych
- Środki niezbędne do osiągnięcia celów.

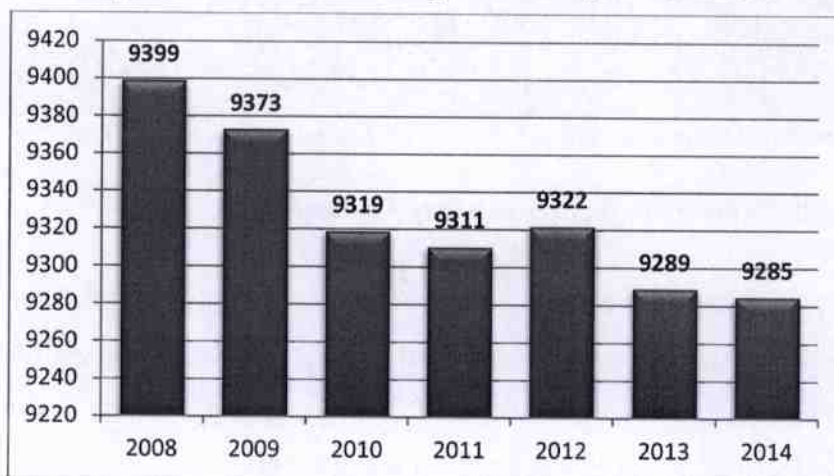
Ponadto gmina jest w trakcie opracowywania Programu Ograniczania Niskiej Emisji. Niska emisja to emisja komunikacyjna oraz emisja pyłów i szkodliwych gazów, które pochodzą z lokalnych kotłowni węglowych oraz domowych pieców grzewczych. Spalanie tanim węglem odbywa się w nieefektywny sposób. Działania w tym zakresie obejmują zlikwidowanie starych kotłów, zamontowanie kotłów węglowych, gazowych, olejowych, na pellety, zamontowanie pomp ciepła, układów solarnych, termomodernizację obiektów, a także wymianę stolarki okiennej.

III. Sfera społeczna

1. Demografia

Demografia jest dziedziną nauki, która zajmuje się powstawaniem, życiem oraz przemijaniem społeczności ludzkiej. Nauka ta zajmuje się procesami związanymi z ludnością. Są one prezentowane za pomocą statystycznych danych ilościowych. Zachodzące zmiany najczęściej obrazowane są na wykresach lub w tabelach. Poniższy wykres prezentuje liczbę ludności gminy Nowogród Bobrzański na przestrzeni lat 2008 – 2014.

Wykres 1. Liczba ludności w gminie Nowogród Bobrzański

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

W analizowanych latach liczba ludności zmalała o 1,2% (114 osób). Liczba ludności stale zmniejszała się, z wyjątkiem roku 2012. Największy ubytek ludności nastąpił w 2010 roku (54 osoby). Liczbę ludności poszczególnych miejscowości w gminie prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Liczba ludności miejscowości w gminie Nowogród Bobrzański

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nowogród Bobrzański	5128	5134	5106	5089	5120	5097	5078
Białowice	135	132	127	126	136	134	133
Bogaczów	468	463	461	459	463	450	446
Cieszów	73	71	69	64	64	66	69
Dobroszów Mały	101	99	102	101	97	98	102
Dobroszów Wielki	133	138	137	146	142	138	144
Drągowina	431	431	429	432	442	451	447
Kaczenice	211	206	205	201	199	201	202
Kamionka	152	144	133	128	126	123	124
Kłębina	322	315	312	309	308	306	301
Kotowice	411	405	413	411	408	410	402
Krzewiny	39	44	47	46	46	46	46
Krzywa	73	73	70	67	66	67	68
Łagoda	56	55	58	54	52	53	54
Niwiska	393	395	390	403	395	397	411
Pajęczno	18	18	18	20	19	20	22
Pierzwin	250	250	244	244	241	243	248
Pielice	12	11	12	12	12	11	11
Podgórzyce	57	52	52	51	48	50	45
Przybymierz	330	324	315	320	308	317	317
Skibice	88	87	92	93	94	92	88
Sobolice	31	31	30	31	31	31	30
Sterków	69	68	70	68	64	64	64
Turów	44	44	44	43	41	34	35
Urzuty	242	251	251	262	265	258	257
Wysoka	132	132	132	131	135	132	130
RAZEM	9399	9373	9319	9311	9322	9289	9285

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

Tabela 3. Gęstość zaludnienia wybranych jednostek terytorialnych

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Polska	122	122	123	123	123	123	123
województwo lubuskie	72	72	73	73	73	73	73
powiat zielonogórski	58	58	59	60	60	60	60
gmina Nowogród Bobrzański	36	36	36	36	36	36	36

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego gęstość zaludnienia w gminie Nowogród Bobrzański w 2014 roku wynosiła 36 osób/km². Wartość ta jest niższa niż wartość tego wskaźnika dla powiatu zielonogórskiego (60 osób na 1 km²), województwa lubuskiego (73 osoby na 1 km²), a także dla całego kraju (123 osoby na 1 km²).

Tabela 4. Liczba ludności, wg płci, w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008-2014

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
mężczyźni	4605	4613	4666	4667	4693	4677	4707
kobiety	4709	4725	4800	4776	4772	4799	4766

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powyższa tabela prezentuje liczbę ludności wg płci, w latach 2008 – 2014. W każdym roku, na przestrzeni analizowanych lat, liczba kobiet jest większa niż liczba mężczyzn. W roku 2010 kobiet było o 2,9% więcej niż mężczyzn. W latach kolejnych różnica ta malała, a w roku 2013 ponownie wzrosła. Współczynnik feminizacji w 2014 roku wyniósł 101 kobiet na 100 mężczyzn.

Tabela 5. Ruch naturalny ludności gminy w latach 2008 - 2014

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Urodzenia żywe	87	104	107	98	84	79	100
Zgony ogółem	79	77	97	80	77	92	81
Zgony niemowląt	2	1	0	0	0	1	0
Przyrost naturalny	8	27	10	18	7	-13	19

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2008 – 2012 oraz 2014 przyrost naturalny w gminie Nowogród Bobrzański był dodatni. W roku 2013 odnotowano ujemny przyrost naturalny. Jest to efektem spadku liczby urodzeń żywych, a także wzrostu zgonów ogółem. Ujemny przyrost naturalny jest niekorzystnym zjawiskiem, gdyż może prowadzić do starzenia się społeczeństwa, czyli wzrostu liczby osób w wieku poprodukcyjnym oraz obciążenia ekonomicznego grupy osób aktywnych zawodowo.

Tabela 6. Migracje mieszkańców gminy w latach 2008 - 2014

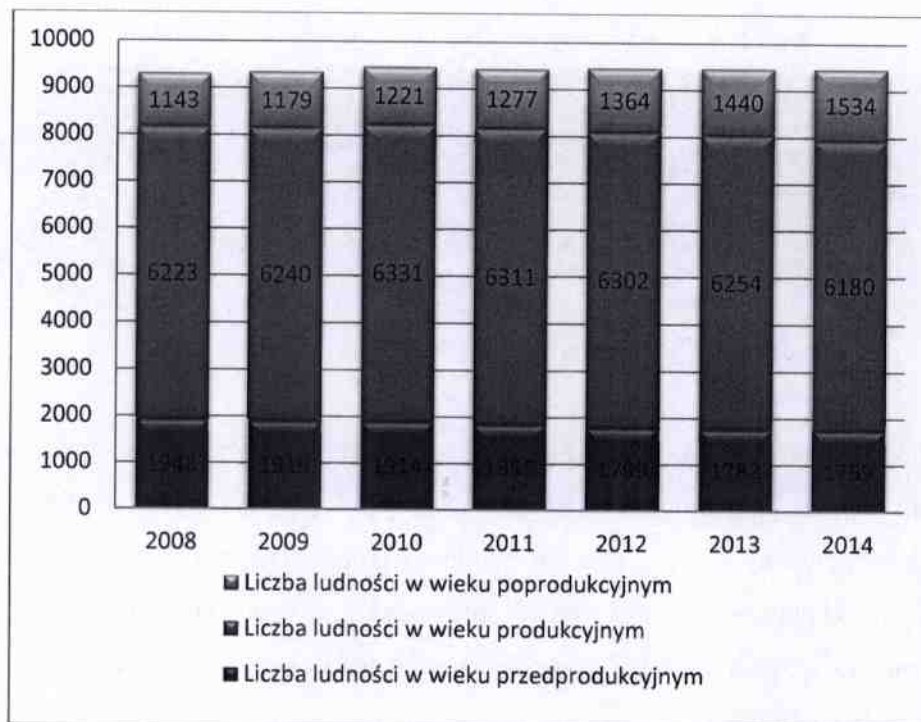
Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zameldowania ogółem	114	105	94	112	156	125	117
Wymeldowania ogółem	134	131	144	153	134	122	145
Saldo migracji	-20	-26	-50	-41	22	3	-28

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni lat 2008 – 2014 saldo migracji zmieniało się. Do roku 2011 było ono ujemne. W latach 2012 - 2013 odnotowuje się dodatnie saldo migracji. W 2014 roku ponownie saldo było ujemne. Liczba zameldowań ogółem waha się. Do roku 2010 spadała. W roku 2011 wzrosła o 19,1%, w porównaniu do roku 2010. Rok później ponownie wzrosła o 28,2%. Natomiast w roku 2013 liczba zameldowań spadła o 19,8%. Liczba wymeldowań także waha się. W roku 2010 wzrosła o 10%, a w roku następnym o kolejne 6,3%. Od roku 2012 liczba wymeldowań spada, w roku 2013 wynosiła 122. W 2014 roku liczba wymeldowani wzrosła o 18,9%.

Wykres 2. Struktura ekonomicznych grup ludności w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najliczniejszą grupę ludności stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Ich liczba do roku 2010 rosła. W owym roku liczba osób w wieku produkcyjnym wzrosła o 1,7%, w porównaniu do roku bazowego. Od roku 2010 liczba ludności w wieku produkcyjnym maleje. Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią drugą najliczniejszą grupę osób. W analizowanym okresie liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym wykazuje tendencję spadkową. Na przestrzeni lat 2008 – 2014 liczba ta spadła o 9,7%. Najmniej liczną grupą są osoby w wieku poprodukcyjnym. Ich liczba stale rośnie. W roku 2014 wynosiła ona 1534 i wzrosła o 34,2% w porównaniu do roku bazowego. Struktura ekonomiczna ludności gminy świadczy o występowaniu zjawiska starzenia się społeczeństwa. Konsekwencjami tego są: zwiększenie obciążenia ludności w wieku produkcyjnym, wzrost zapotrzebowania na usługi związane z opieką medyczną, służbą zdrowia, dostosowywanie infrastruktury społecznej do potrzeb osób starszych, niepełnosprawnych.

2. Lokalny rynek pracy oraz bezrobocie

Bezrobocie to zjawisko społeczne, polegające na tym, że ludność zdolna do pracy nie posiada faktycznego zatrudnienia. W gminie Nowogród Bobrzański liczba osób bezrobotnych nie wykazuje stałej tendencji wzrostowej czy spadkowej. Do roku 2012 wartość tego wskaźnika wzrosła o 43,1% w porównaniu do roku 2008. W roku 2013 liczba osób bezrobotnych zmalała o 11,1% i wynosiła 548 osób. Na przestrzeni lat 2008 – 2014 przeważała liczba kobiet wśród wszystkich osób bezrobotnych. Wyjątek stanowił rok 2009, kiedy to więcej mężczyzn pozostawało bez pracy.

Tabela 7. Liczba bezrobotnych, według płci, w gminie w latach 2008 - 2014

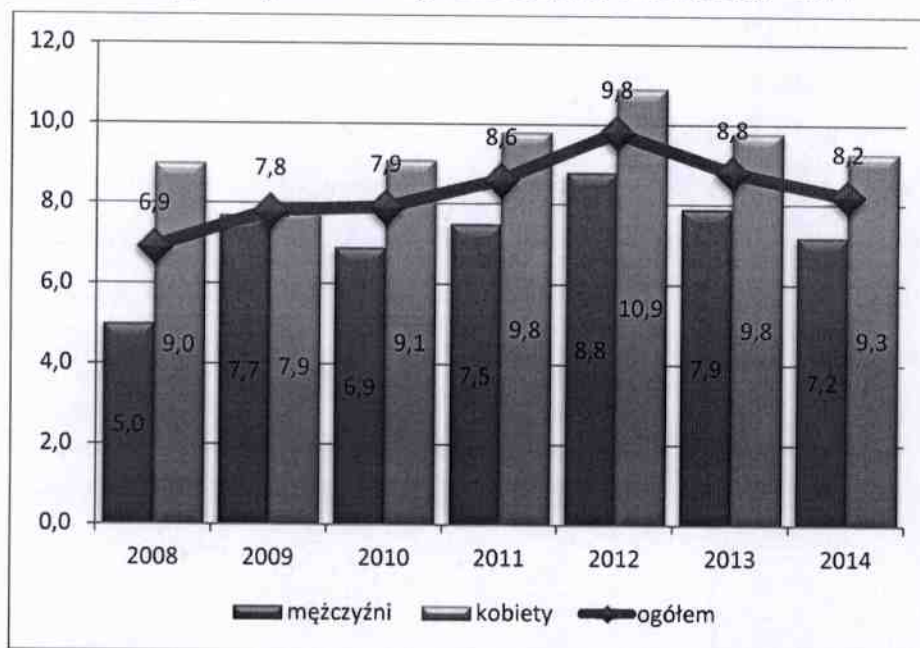
Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
bezrobotni ogółem	431	486	503	541	617	548	504
mężczyźni	164	254	232	253	297	264	239
kobiety	267	232	271	288	320	284	265

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Udział liczby osób zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym to stopa bezrobocia rejestrowanego. Do roku 2012 wykazywała ona tendencję wzrostową. W roku 2013 nastąpił spadek o 10,2%. Poniższy wykres ukazuje, iż większy udział w ogólnej liczbie osób w wieku produkcyjnym mają bezrobotne kobiety. W 2008 roku stanowiły one aż 64,2 % ogółu osób bezrobotnych zarejestrowanych.

Wykres 3. Udział bezrobotnych (zarejestrowanych) w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, według płci w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja, kiedy stopa bezrobocia wśród kobiet jest wyższa niż stopa bezrobocia wśród mężczyzn jest negatywnym zjawiskiem. Jest to trend obserwowany także w innych jednostkach na terenie kraju. Kobiety są na ogół w gorszej sytuacji zawodowej. Mężczyznom łatwiej podjąć pracę fizyczną. Lokalne władze muszą skupiać się na podejmowaniu działań, dążących do aktywizacji gospodarczej kobiet oraz tworzenia nowych miejsc pracy dla nich.

3. Oświata

W polskim systemie oświaty gminy spełniają bardzo istotną rolę, są one organami prowadzącymi dla jednostek oświatowych (przedszkoli, szkół podstawowych, szkół gimnazjalnych). W gminie Nowogród Bobrzański funkcjonuje 5 szkół:

- Szkoła Podstawowa w Niwiskach,
- Szkoła Podstawowa w Drągowinie,
- Gimnazjum w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- Zespół Szkolno – Przedszkolny w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Bogaczowie.

Dodatkowo w gminie w 2013 roku funkcjonowało 5 placówek wychowania przedszkolnego, w tym 2 przedszkola, były to: Przedszkole Samorządowe w Nowogrodzie Bobrzańskim oraz Niepubliczne Przedszkole w Bogaczowie. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 roku w przedszkolach było 260 miejsc, a dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego było 325, w tym w przedszkolach 238.

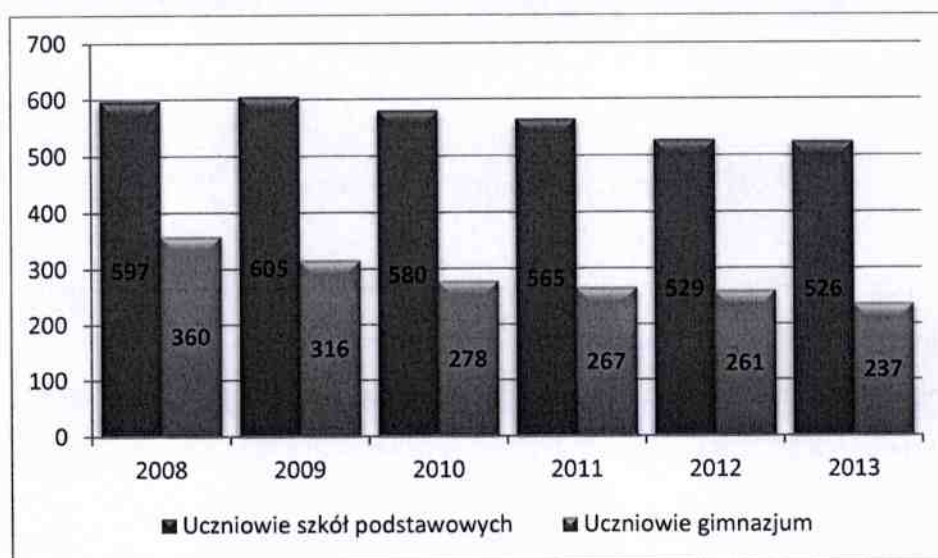
Tabela 8. Współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w gminie w latach 2008 - 2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych	93,87	100,17	100,69	103,10	98,33	94,60
współczynnik skolaryzacji w gimnazjach	84,11	83,16	79,43	76,50	80,80	79,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Współczynnik skolaryzacji w gminie Nowogród Bobrzański, w latach 2008 – 2013, charakteryzował się zmiennymi wartościami. Współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych rósł do 2011 roku. Osiągnął on wtedy wartość 103,10 i w porównaniu do roku 2008 wzrósł o 9,8%. W latach kolejnych wartość wskaźnika malała i w 2013 roku spadła o 8,2%. W gimnazjum współczynnik skolaryzacji spadał do roku 2011. W roku 2012 nastąpił wzrost o 5,6%, a w roku kolejnym ponowny spadek.

Wykres 3. Liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w latach 2008 - 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

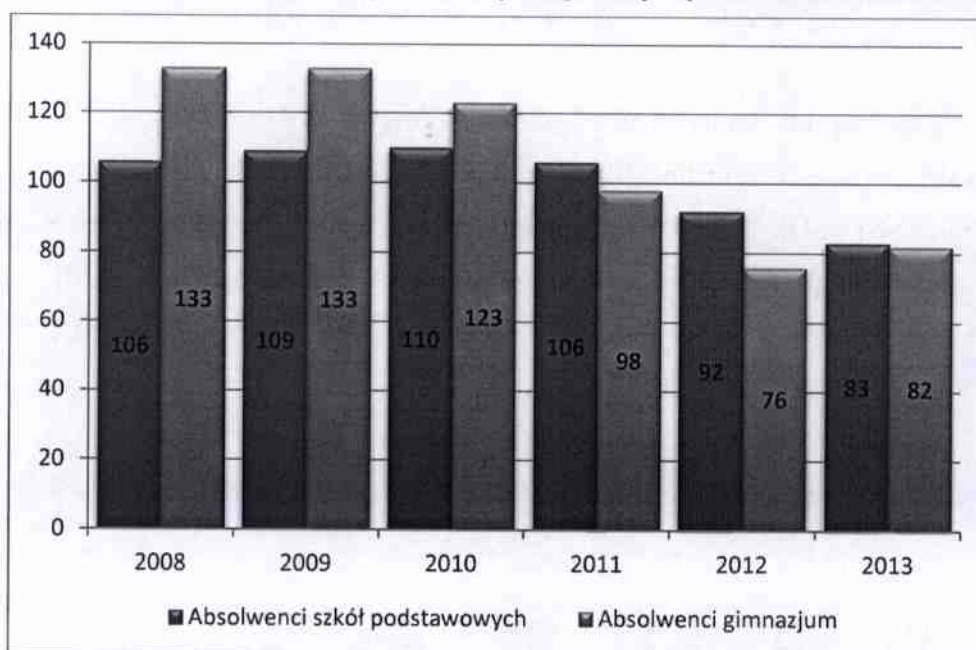

Liczba uczniów szkół podstawowych w gminie Nowogród Bobrzański na przestrzeni lat 2008 – 2013 spada. Wyjątkiem był rok 2009, kiedy nastąpił wzrost o 8 uczniów. Od tego roku sukcesywnie spada liczba uczniów na tym poziomie nauczania. W okresie 2009 – 2013 zmniejszyła się ona o 13%. Podobną tendencję spadkową odnotowuje się wśród uczniów gimnazjum. Ich liczba stale maleje. W latach 2008 – 2013 ogólna liczba uczniów gimnazjum zmniejszyła się o 34%.

Tendencje te zauważalne są w strukturze całego kraju. Związane jest to z sytuacją demograficzną (model rodziny z jednym dzieckiem) oraz niżem demograficznym. Ponadto młodzież uczęszcza do szkół w Zielonej Górze oraz Żarach. Należałoby poprawić ofertę edukacyjną szkół w gminie, tak aby uczniowie chętniej wybierali lokalne szkoły.

Wykres 4. Liczba absolwentów szkół podstawowych i gimnazjalnych w latach 2008 - 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobne tendencje odnotowuje się wśród liczby absolwentów szkół podstawowych i gimnazjalnych. Do roku 2010 absolwentów szkół podstawowych przybywało, od tego roku liczba absolwentów stale spada. Liczba uczniów, którzy w analizowanym okresie ukończyli gimnazjum stale spadała. Na przestrzeni tych lat zmalała o 38,3%.

Tabela 9. Liczba komputerów w szkołach w gminie w latach 2008 – 2012

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba komputerów w szkołach podstawowych	65	69	89	88	86
w tym z dostępem do Internetu	48	69	88	87	86
Liczba komputerów w gimnazjach	30	31	45	45	45
w tym z dostępem do Internetu	27	27	21	21	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z danych zamieszczonych w powyższej tabeli wynika, iż poprawia się poziom komputeryzacji szkół w gminie Nowogród Bobrzański. Liczba komputerów w szkołach podstawowych w analizowanym okresie wzrosła o 32%. Ponadto w 2012 roku wszystkie komputery znajdujące się w szkołach podstawowych posiadały dostęp do Internetu. Liczba komputerów w gimnazjum także wzrosła, aż o 50%.

W 2013 roku w Szkole Podstawowej w Nowogrodzie Bobrzańskim było 31 komputerów. W 2014 roku Szkoła zakupiła 4 komputery. Wszystkie komputery miały dostęp do Internetu. Gimnazjum w Nowogrodzie Bobrzańskim obecnie posiada 32 komputery z dostępem do Internetu. Szkoła Podstawowa w Niwiskach w latach 2013 – 2014 posiadała 15 komputerów. Wszystkie komputery posiadały dostęp do Internetu. Od 2013 roku w gminie funkcjonuje Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Bogaczowie. W 2014 roku liczba dostępnych komputerów, z dostępem do Internetu, wynosiła 12. Dane uzyskane ze szkół funkcjonujących w gminie prezentują, iż 100% komputerów posiada dostęp do Internetu.

4. Ochrona zdrowia

Na terenie gminy funkcjonują dwie apteki oraz jeden punkt apteczny. W gminie istnieją następujące przychodnie, świadczące ambulatoryjną opiekę zdrowotną:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia Lekarska „MEDICUS” S.C. K.Mikołajczak, E. Machnicka – Smolińska. ul. Wiejska 3 Nowogród Bobrzański
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „NOVOMED” ul. Nadbrzeźna 1 Nowogród Bobrzański
- Zakład Opieki Zdrowotnej Zakładu Karnego w Krzywańcu, niedostępny dla mieszkańców

Na terenie gminy funkcjonuje Zakład Fizjoterapii „FIZJO.MED”. Jego siedziba znajduje się przy ulicy Kościuszki 41 w Nowogrodzie Bobrzańskim. Zakład powstał w 2012 roku. Świadczy on usługi rehabilitacyjne na rzecz mieszkańców gminy, a także okolicznych miejscowości. Wśród korzystających są także osoby niepełnosprawne, którym proces rehabilitacyjny zapewnia szybszy powrót do aktywności fizycznej oraz zawodowej. Zakład promuje zdrowy styl życia oraz profilaktykę chorób.

5. Pomoc społeczna

Pomoc społeczna należy do zadań jednostek samorządu terytorialnego. Zakres działań pomocy społecznej obejmuje wsparcie osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej oraz umożliwienie im przezwyciężenia problemów.

W Nowogrodzie Bobrzańskim funkcjonuje Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Celem działalności jednostki jest realizacja zadań i obowiązków własnych, a także zadań zleconych gminie w zakresie pomocy społecznej. Ośrodek jest również odpowiedzialny za koordynację działań związanych z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie oraz ochroną ofiar przemocy w rodzinie. Ponadto Ośrodek realizuje zadania z zakresu: świadczeń rodzinnych, pomocy osobom uprawnionym do alimentów, postępowania wobec dłużników alimentacyjnych, dodatków mieszkaniowych, dodatków energetycznych, wspierania rodziny i opieki zastępczej, Karty Dużej Rodziny oraz ustalania prawa do bezpłatnych świadczeń opieki zdrowotnej. Ośrodek bierze udział również w licznych projektach, akcjach wspierających, a także konkursach.

W gminie funkcjonuje Punkt Pomocy Rodzinie. Udzielane w nim są porady psychologiczne, a także prowadzona jest terapia dla współzależnych. Ośrodek zapewnia pomoc psychologiczno – terapeutyczną osobom uzależnionym oraz ich rodzinom. Punkt współpracuje z Miejsko – Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej. Prowadzone w nim są liczne działania profilaktyczne, które pomagają przeciwdziałać problemom uzależnień w rodzinie oraz eliminować ich niekorzystny wpływ na społeczeństwo. W gminie opracowywane są programy profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii. Inicjowanie opisanych działań należy do Gminnej Komisji ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. Alkoholizm oraz narkomania są jednymi z najpoważniejszych problemów społecznych. Mają one negatywny wpływ na zdrowie człowieka, poczucie bezpieczeństwa społecznego, relacje rodzinne, a także aktywność zawodową.

Najczęstszymi powodami udzielania pomocy społecznej w gminie w 2014 roku były: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela 10. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 – 2014

Powód trudnej sytuacji życiowej	Liczba rodzin						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ubóstwo	295	310	288	284	279	319	292
Sieroctwo	0	0	0	0	0	0	0
Bezdomność	2	6	3	4	3	4	5
Potrzeba ochrony macierzyństwa	54	61	62	61	60	79	75
Bezrobocie	247	253	271	265	274	303	269
Niepełnosprawność	176	186	180	167	148	171	166
Długotrwała lub ciężka choroba	90	122	113	120	117	148	135
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych,							
<i>w tym rodziny wielodzietne</i>	44	39	25	19	21	29	27
Przemoc w rodzinie	4	16	13	16	34	55	45
Alkoholizm	24	33	38	48	56	59	42
Narkomania	1	2	4	3	5	4	5
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	5	7	7	10	11	15	10
zdarzenie losowe	1	2	1	0	1	0	1
Sytuacja kryzysowa	0	0	0	0	0	0	0
Kłęska żywiołowa	0	0	0	2	0	0	0

Źródło: dane Miejsko – Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

Poniższa tabela prezentuje dane dotyczące formy udzielanej pomocy społecznej oraz liczby ludności korzystającej z niej. Największa liczba osób korzysta z pomocy pieniężnej. W 2010 roku świadczenia te przyznano 421 osobom, natomiast w 2014 udzielono ich 365 osobom. W 2014 roku 268 osób korzystało z rzeczowej formy pomocy.

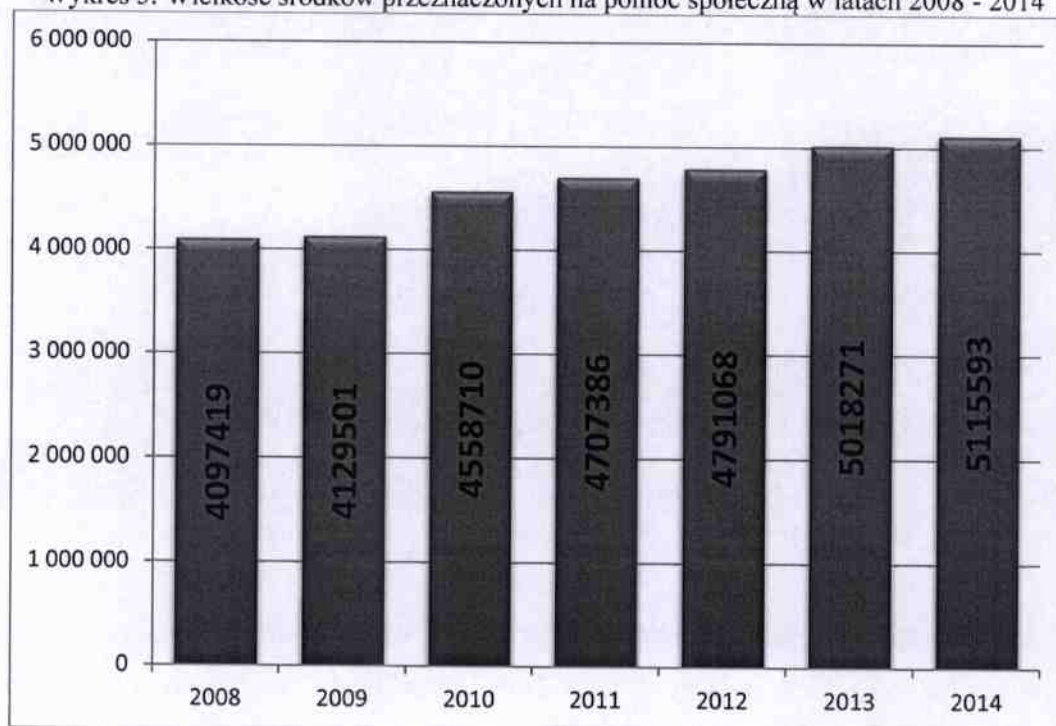
Tabela 11. Liczba osób, którym udzielono pomocy społecznej według form pomocy w latach 2008 - 2014

Forma pomocy	Liczba osób, którym przyznano świadczenie						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
pieniężne	373	394	421	375	362	382	365
rzeczowe	311	295	262	296	286	286	268
schronienie	0	3	2	2	4	2	6
usługi opiekuńcze	12	17	19	24	25	22	21
specjalistyczne usługi opiekuńcze	0	0	0	0	0	0	0

Źródło: dane Miejsko – Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

Na przestrzeni lat 2008 – 2014 kwota, jaka jest przekazywana, na pomoc ludności lokalnej stale rośnie. W 2008 roku wydano ponad 4 mln zł. W roku 2014 kwota ta wzrosła o 24,8% i wynosiła ponad 5 mln zł. Obecnie Ośrodek odpowiedzialny jest za szereg działań nałożonych na gminę z zakresu polityki społecznej. W wyniku coraz większego zakresu pomocy społecznej wzrastają wydatki Miejsko – Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Nowogrodzie Bobrzańskim.

Wykres 5. Wielkość środków przeznaczonych na pomoc społeczną w latach 2008 - 2014

Źródło: dane Miejsko – Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej

6. Bezpieczeństwo publiczne

W Nowogrodzie Bobrzańskim funkcjonuje posterunek policji. Podlega on Komendzie Miejskiej Policji w Zielonej Górze. Bezpieczeństwa w gminie strzeże 3 policjantów. Ponadto w Nowogrodzie Bobrzańskim funkcjonuje Straż Miejska. Jej siedziba zlokalizowana jest przy ul. Słowackiego 11. Na terenie gminy ochroną przeciwpożarową zajmuje się Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza Nr 1 Państwowej Straży Pożarnej w Zielonej Górze. Dodatkowo ochronę przeciwpożarową zapewniają jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Drągowinie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Kaczenicach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Niwiskach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Urzutach,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Wysokiej.

Organizacje te składają się z ochotników, a ich działalność ma na celu walkę z pożarami, klęskami żywiołowymi oraz innymi miejscowymi zagrożeniami. Działalność Ochotniczych Straży Pożarnych w gminie ma ogromne znaczenie. Najwięcej członków posiada OSP Nowogród Bobrzański. Składa się ona z Męskiej Drużyny Pożarniczej – 46 członków, Żeńskiej Drużyny Pożarniczej – 25 członkiń, Młodzieżowej Drużyny Pożarniczej – 14 członków oraz Drużyny Honorowej – 4 członków. Strażacy Ochotnicy oprócz czynnego udziału w akcjach, biorą udział w wielu imprezach na terenie gminy, a także organizują część z nich. Są to między innymi: turnieje, zawody gminne, powiatowe, obozy, festyny, spotkania z okazji świąt, w tym także świąt narodowych.

Tabela 12. Popelnione czyny zabronione w latach 2008 - 2014

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba popelnionych czynów zabronionych pod groźbą kary	21	423	116	261	257	307	194
w tym czyny karalne popelnione przez osoby nieletnie	0	0	2	20	18	0	0
Liczba kolizji drogowych	41	43	56	44	46	46	82
Liczba wypadków drogowych	9	12	9	12	11	6	10
w tym liczba wypadków ze skutkiem śmiertelnym	1	3	1	1	5	0	0

Źródło: dane Komendy Miejskiej Policji w Zielonej Górze

Ogólna liczba popełnionych czynów zabronionych pod groźbą kary w latach 2008 – 2014 zmieniała się. Najwięcej, bo aż 307 czynów zabronionych popełniono w 2013 roku, najmniej z kolei w 2008 roku. Na przestrzeni analizowanych lat liczba kolizji drogowych wahała się. W latach 2008 – 2013 wynosiła pomiędzy 41 a 56. W roku 2014, w porównaniu do roku ubiegłego, liczba kolizji drogowych wzrosła prawie dwukrotnie. W 2008 roku liczba wypadków drogowych wynosiła 9. Najmniej wypadków było w 2013 roku. Najwięcej wypadków śmiertelnych zdarzyło się w 2012 r. W tym roku liczba wypadków drogowych wynosiła 11, przy czym 45,5% wypadków to wypadki ze skutkiem śmiertelnym.

7. Kultura

O rozwój kultury na terenie gminy dbają Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji oraz Miejsko – Gminna Biblioteka Publiczna. Zbiory biblioteczne udostępniane są w 3 miejscach:

- ul. Pocztowa 7, Nowogród Bobrzański – wypożyczalnia oraz czytelnia,
- ul. Kościuszki 42, Nowogród Bobrzański – wypożyczalnia oraz czytelnia,
- ul. Szkolna 3, Niwiska – filia biblioteczna.

Głównym celem działalności Miejsko – Gminnej Biblioteki Publicznej jest rozwijanie i zaspokajanie potrzeb czytelniczych i informacyjnych mieszkańców gminy. Biblioteka proponuje czytelnikom księgozbiór z zakresu literatury pięknej, popularno – naukowej, prasę, czasopisma o różnorodnej tematyce, a także nieodpłatny dostęp do komputerów i Internetu. Oferta Biblioteki skierowana jest do wszystkich grup wiekowych odbiorców. Ponadto egzemplarze dostarczane są do domu osobom starszym i niepełnosprawnym. Dla osób starszych istnieje możliwość nauki podstaw obsługi komputera.

W 2015 roku Biblioteka wprowadziła system MAK+. Do 2022 roku Biblioteka planuje całkowitą informatyzację zbiorów we wszystkich placówkach. Biblioteka stara się o dotację na komputeryzację.

Biblioteka prowadzi działalność kulturalno – oświatową. Organizuje liczne konkursy literackie, plastyczne, ferie w bibliotece, a także spotkania miłośników dobrej literatury. Ponadto w Bibliotece organizowane są spotkania ze znanymi przedstawicielami literatury. Oddział dla dzieci prowadzi regularne warsztaty czytelnicze dla najmłodszych oraz spotkania z gimnazjalistami, promującymi twórczość pisarzy.

W 2015 roku Miejsko – Gminna Biblioteka Publiczna zorganizowała następujące wydarzenia:

- konkurs fotograficzny „Moja Mała Ojczyzna w Obiektywie”
- spotkanie autorskie z Krzysztofem Koziółkiem
- zakończenie całorocznej akcji „Cała Polska czyta dzieciom a Gimnazjaliści – Przedszkolakom”
- comiesięczne spotkania Dyskusyjnego Klubu Książki dla dorosłych – klub funkcjonuje od września 2008 roku,
- raz do roku w ramach Dyskusyjnego Klubu Książki organizowane jest spotkanie ze znanym autorem książek dla dzieci i młodzieży. Nowogród Bobrzański odwiedzili: Zbigniew Kozłowski, Paweł Beręsewicz, Grzegorz Kasdepke, Ewa Nowak, Izabella Klebańska, Barbara Gawryluk, Marcin Pałasz oraz Eliza Piotrowska. W grudniu 2015 roku odbędzie się spotkanie z pisarką Joanną Krzyżanek,
- cotygodniowe zajęcia plastyczne, dostępne są także gry planszowe oraz komputerowe,
- od 2007 roku wraz z MGOKSiR Biblioteka organizuje gminne eliminacje do Lubuskiego Konkursu Recytatorskiego
- raz w miesiącu dla dzieci z klas 1-3, ze Szkoły Podstawowej w Nowogrodzie Bobrzańskim, organizowane są konkursy oraz lekcje biblioteczne, w trakcie których dzieci zwiedzają Bibliotekę oraz wypożyczają książki,
- Światowy Dzień Książki organizowany jest we współpracy z Biblioteką Szkolną,
- Dzięki współpracy Biblioteki z Przedszkolem Samorządowym organizowany jest Szereg imprez dla sześciolatków: Walentynki, Bal Pasiastych, Dzień Pluszowego Misia oraz liczne spotkania biblioteczne,
- Od 2013 roku prowadzona jest akcja zbierania nakrętek dla dzieci wymagających rehabilitacji. Nakrętki przekazywane są do Żagańskiego Stowarzyszenia Uśmiech Dziecka,
- Dla członków Klubu Seniora organizowano spotkania z poetką Marią Wypych,

- Biblioteka brała udział w Dożynkach i Festiwalu Rodzinnym pod hasłem „Poczęstuj się książką!”. W trakcie akcji rozdawane były książki, otrzymane w darach od czytelników.

Ponadto w latach 2014 – 2015 w placówkach Biblioteki odbywały się bezpłatne, cykliczne zajęcia z obsługi komputera i Internetu dla osób powyżej 50 roku życia, w ramach projektu Polska Cyfrowa Równych Szans.

Pracownicy Miejsko – Gminnej Biblioteki Publicznej w Nowogrodzie Bobrzańskim starają się, aby było to miejsce przyjazne dla mieszkańców. Każdy czytelnik traktowany jest indywidualnie, pracownicy służą pomocą w doborze literatury oraz starają się, aby oczekiwania użytkowników były spełniane.

Drugim animatorem kultury na obszarze gminy jest Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji, zlokalizowany przy ul. Pocztovej 7. Jego działalność obejmuje następujące sekcje:

- Biegowa – zrzesza młodzież ze szkół podstawowych oraz gimnazjum, specjalizują się oni w biegach przełajowych. Sekcja biegowa wraz z Miejsko – Gminnym Ośrodkiem Kultury Sportu i Rekreacji corocznie organizuje mistrzostwa gminy w biegach przełajowych, dla uczniów szkół podstawowych oraz gimnazjum.
- Bobrzanki – jest to grupa śpiewacza, złożona z Pań i Panów, którzy w większości należą do Terenowego Koła w Nowogrodzie Bobrzańskim Towarzystwa Walki z Kalectwem. Pomagają oni ubogim, chorym oraz potrzebującym. Repertuar grupy „Bobrzanki” to głównie pieśni ludowe z terenu Bukowiny oraz Kresów Wschodnich.
- Oldboje – to sekcja piłkarska, w skład której wchodzi byli czynni piłkarze. Reprezentują oni miasto i gminę w rozgrywkach Lubuskiej Ligi Oldbojów.
- Gra na instrumentach – zajęcia prowadzone dwa razy w tygodniu dla dzieci, młodzieży oraz dorosłych, z zakresu praktycznej nauki gry na instrumentach muzycznych: pianino, gitara klasyczna i elektryczna, akordeon, keyboard.
- Szachowa – to sekcja nauki gry w szachy dla ludzi w każdym wieku. Turnieje przeprowadzane są w kategoriach „senior” oraz „junior”.
- Taneczna – zajęcia nauki tańca, odbywające się raz w tygodniu.
- Lokalni twórcy ludowi – Tadeusz Babiszak to artysta, zajmujący się rzemiosłem artystycznym oraz ludowym, dodatkowo stara się pomagać

ludziom w podeszłym wieku, biednym, odrzuconym oraz potrzebującym pomocy materialnej i duchowej. Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji pomaga panu Tadeuszowi w znalezieniu archiwalnych wizerunków świętych, tworzeniu dokumentacji prac oraz wystawach.

— Artystyczna – sekcja obejmuje rysunek, malarstwo oraz zajęcia kreatywne dla dzieci i młodzieży, a udział w nich jest bezpłatny.

Ponadto w mieście Nowogród Bobrzański utworzony został Nauczycielski Zespół Wokalny "Novum Castrum". W Drągowinie natomiast funkcjonuje Stowarzyszenie Przyjaciół Drągowiny „Rosa”, w skład którego zalicza się zespół *Rosa*. Głównym działaniem stowarzyszenia jest aktywizowanie i integrowanie środowiska lokalnego, promowanie wsi Drągowina oraz gminy Nowogród Bobrzański poprzez wspieranie rozwoju kulturalnego i oświatowego, a także podtrzymywanie tradycji ludowych.

W gminie Nowogród Bobrzański mieszkają lokalni artyści, tworzący w wielu dziedzinach. Renata Diagów jest współzałożycielką Rodzinnego Teatru Lalek PINOKIO w Nowogrodzie Bobrzańskim. W lutym 2013 roku ukazała się jej powieść „Artysta zmartwychwstały”. W 2014 roku została ona nominowana do Lubuskich Wawrzynów. Współzałożycielem Rodzinnego Teatru Lalek PINOKIO jest także Andrzej Diaków (pseudonim DIAKOV). To twórca, lalkarz oraz plastyk. Prezentuje on swoje spektakle na wielu Międzynarodowych Festiwalach Teatrów Ulicznych w kraju i za granicą. Tworzy scenografie do przedstawień teatrów lalkowych i widowisk teatrów ulicznych.

Inny rodzaj wykonywanej sztuki prezentuje Teresa Zatwarnicka. Jej twórczość skupia się na sztuce ludowej, tworzy głównie z siana, płótna oraz innych materiałów naturalnych. Dziełem przeważnie są zabawki, ozdoby i figurki, a także wystroje pomieszczeń, aranżacje wnętrz. Artystka organizuje zajęcia dla dzieci i młodzieży.

Dodatkowo Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury Sportu i Rekreacji organizuje wydarzenia sportowe związane z: piłką nożną, siatkówką, tenisem stołowym, biegami oraz splywami kajakowymi. Instytucja organizuje także: ferie zimowe, wyjazdy wakacyjne, koncerty, spektakle, konkursy oraz inne imprezy okolicznościowe.

Poniższa tabela prezentuje wykaz imprez odbywających się na terenie gminy w roku 2015.

Tabela 13. Kalendarz imprez w gminie Nowogród Bobrzański w roku 2015.

STYCZEŃ
Koncert Noworoczny
Doroczne spotkanie członków i sympatyków Koła Towarzystwa Walki z Kalectwem
XXIII Finał WOŚP
Operetka „Statek Casablanca”
LUTY
Ferie zimowe dla młodzieży szkolnej
Dzień Babci i Dziadka
Turniej szachowy poświęcony pamięci Józefa Szyłko
MARZEC
Dzień Kobiet
Turnieje tenisa stołowego (indywidualnie, debel – o mistrzostwo Nowogrodu Bobrzańskiego oraz poświęcony pamięci zmarłego Zbigniewa Klima)
Zimowy Spływ Kajakowy na rzece Bóbr
„Na sportowo na ludowo” – realizacja zadania publicznego w Drągowinie
KWIECIEŃ
Lubuski Konkurs Recytatorski – eliminacje gminne i powiatowe
Dni Teatru – SP Nowogród Bobrzański
30-lecie zespołu „Bobrzanki”
MAJ
Festyn Majowy (1 Maja turniej szachowy oraz obchody 2 i 3 Maja, IV Bieg Flagi)
Mistrzostwa Gminy w biegach przełajowych dla szkół podstawowych i gimnazjum
Festyn wiejski połączony z obchodami Dnia Matki i Dziecka w Przybymierzu
Dzień Matki – Ośrodek Kultury
Festyn w Bogaczowie
Wyjazdy na turnieje tańca HIP-HOP
Lubuski Konkurs Recytatorski. Eliminacje powiatowe
Święto Konstytucji 3 Maja
Majówka 2015
CZERWIEC
Festyn wiejski w Niwiskach, Urzutach, Drągowinie, Kłępinie, Cieszowie i Bogaczowie
Wycieczka statkiem po Odrze
Spektakl „Tajemnice iluzji” – aktorzy z Ukrainy
Festyn dla osób niepełnosprawnych
Nowogrodzki Rajd Integracyjny „Sprawni Inaczej”

LIPIEC
Wakacje dla dzieci i młodzieży
Wycieczka do Międzyzdrojów dla dorosłych (Ośrodek Kultury)
SIERPIEŃ
Biesiada Śląska
Dożynki gminne
Wyjazd do Międzyzdrojów (Klub Seniora)
PAŹDZIERNIK
Obchody Dnia Edukacji Narodowej
LISTOPAD
Obchody Dnia Niepodległości
Turniej szachowy o puchar Burmistrza Nowogrodu
GRUDZIEŃ
Mikołaj dla dzieci w Nowogrodzie i Drągowinie
Organizacja Sylwestra

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

Dodatkowo w okresie od maja do września Zespół Boisk Sportowych „ORLIK” organizuje turnieje piłkarskie dla dzieci i uczniów szkół podstawowych. Na terenach wiejskich funkcjonują, zarządzane przez Rady Sołeckie, świetlice. Pełnią one rolę placówek kulturalnych w sołectwach.

7.1 Zabytki kulturalne

Na obszarze gminy istnieją obiekty, które wpisane są do rejestru Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Poniższa tabela prezentuje wykaz obiektów wraz z numerem i datą wpisania do rejestru.

Tabela 14. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora
Zabytków z numerem i datą wpisania

Białowice
Kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusa (nr 311 1961.05.02)
Plebania (nr 489 1963.05.20)
Zamek – obecnie spichlerz – ruina (nr 2132 1971.05.02)
Bogaczów
Dwór (nr 20 1950.07.14)
Park podworski (nr 22 1950.07.15)
Pałac oraz park w jego sąsiedztwie (nr 3034 1978.07.26)
Kościół pw. św. Wawrzyńca (nr 300 1961.04.19)
Dobroszów Wielki
Dwór (nr 1750 1965.03.16)
Drągowina
Kościół parafialny pw. Wniebowstąpienia Pańskiego (nr 120 1958.07.16)
Plebania (nr 2033 1971.04.29)
Kamionka
Zespół dworsko-folwarczny
Kotowice
Kościół (nr 1757 1965.03.16)
Spichlerz (nr 1758 1965.03.16)
Krzyż pokutny, ogrodzenie
Niwiska
Kościół ewangelicki (ruina) (nr L-225/A 12.09.2006)
Pałac (nr 305 12.09.2006)
Zespół folwarczny (nr 2043 29.04.1971)
Park (nr 3225 8.12.1986)
Kościół pw. św. Katarzyny (nr 304 19.04.1961)
Nowogród Bobrzański
Kamienica przy ul. Kościuszki 15 (nr 1775 16.03.1965)
Kamienica przy ul. Majowej 3 (nr 1773 16.03.1965)
Plebania – dom nr 142 (nr 521 30.05.1963)
Kościół pw. NMP wraz z plebanią (nr 107 16.07.1958)
Kamienica przy ul. Kościuszki 19 (nr 1769 16.03.1965)
Kamienica przy ul. Kościuszki 18 (nr 1771 16.03.1965)
Kamienica przy ul. Kościuszki 13 (nr 1777 16.03.1965)
Kamienica przy ul. Rynek 28 (nr 1779 16.03.1965)
Dom przy ul. Rynek 26 (nr 1780 16.03.1965)
Kamienica przy ul. Rynek 22 (nr 1781 16.03.1965)
Kamienica przy ul. Rynek 20 (nr 1782 16.03.1965)

Kościół pw. św. Bartłomieja wraz z otaczającym go terenem starego cmentarza (nr 106)
Willa fabrykanta przy ul. Młyńskiej wraz z elementami pierwotnego wystroju i wyposażenia
Podgórzyce
Kościół (nr 522 30.05.1963/16.03.1965)
Przybymierz
Dwór (nr 2048 29.04.1971)
Kościół pw. WNMP (nr 119,2046 16.07.1958)
Wysoka
Kościół pw. św. Teresy (nr 2051 29.04.1971)
Skibice
Kościół filialny pw. św. Marcina (nr 2049 29.04.1971)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru zabytków nieruchomości województwa lubuskiego opracowanego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa

Tereny znajdujące się w granicach gminy Nowogród Bobrzański cechują się odmiennymi uwarunkowaniami historycznymi. Ziemie na wschód od Bobru należały do Śląska, natomiast ziemie po lewej stronie rzeki stanowiły wschodni kraniec historycznych Dolnych Łużyc, czyli Saksonii. Większość wsi pochodzi z okresu średniowiecza. Przeważają łańcuchówki, ulicówki oraz rzędówki. Występują także owalnice oraz wielodrożnice. Na terenie gminy zachowały się liczne i cenne zabytki architektury.

Białowice – pierwsza wzmianka o niej pojawiła się w 1381 roku. Cechuje się zabudową zwartą, kalenicową i szczytową. Jest to wielodrożnica z układem ulicowo – placowym. Oprócz zabytków wymienionych w powyższej tabelki we wsi znajduje się cmentarz z XIXw., a także zamknięty po 1945r. cmentarz przykościelny.

Bogaczów – pierwsza wzmianka o nim pojawiła się w 1305 roku. Wieś to łańcuchówka z zabudową rozluźnioną. Do XIX wieku wieś była własnością ks. Żagańskiego. We wsi znajduje się także zabytkowy cmentarz z XIX wieku, który nadal jest użytkowany.

Cieszów – wieś powstała w XV wieku. Jest to ulicówka, z zabudową zwartą, kalenicową. We wsi znajduje się cmentarz leśny.

Dobroszów Mały – powstanie wsi datuje się na okres między XIV a XV wiekiem. Pierwotny układ to ulicówka, z rozluźnioną zabudową szczytową. We wsi znajduje się także cmentarz leśny z XIX wieku, zlikwidowany po 1945 roku. Na cmentarzu zachował się drzewostan.

Dobroszów Wielki – pierwsza wzmianka o wsi pojawiła się w 1245 roku. Pierwotny układ wsi to ulicówka, która później przekształciła się w wielodrożnicę. Zabudowa wsi jest

zwarta szczytowa i kalenicowa. W Dobroszowie Wielkim znajduje się także park dworski z przełomu XIX/XX wieku, a także cmentarz leśny z XIX wieku.

Drągowina – początki wsi datuje się na XIII wiek. Jest to wieś typu łańcuchowego, z rozwiniętymi bocznymi uliczkami. Zabudowa wsi jest rozproszona kalenicowa oraz szczytowa. We wsi, oprócz zabytków wpisanych do rejestru, znajduje się cmentarz przykościelny zlikwidowany po 1945 roku oraz cmentarz leśny z XIX wieku.

Kaczenice – wieś powstała na przełomie XVI – XVII wieku. Typ to rozbudowana ulicówka. Przeważa zabudowa rozluźniona szczytowa i kalenicowa. We wsi znajdują się domy z II połowy XIX wieku, dzwonnica alarmowa z 1860 roku, cmentarz wiejski z XIX wieku, remiza strażacka oraz stacja trafo.

Kamionka – pierwsza wzmianka o wsi pojawiła się w 1263 roku. Typ wsi to łańcuchówka, z przeważającą zabudową rozproszoną szczytową i kalenicową. We wsi był młyn wodny, gorzelnia oraz cegielnia.

Kłębina – południowo – zachodnia części wsi założona została w 1263 roku. Jej pierwotny typ to ulicowo – placowy, z zabudową rozluźnioną szczytową i kalenicową. Północna część wsi powstała w 1740 roku. Jest to ulicówka, która charakteryzuje się zabudową zwartą. We wsi znajdowały się: folwark, szkoła, remiza strażacka, dzwonnica alarmowa z początku XX wieku oraz cmentarz leśny.

Kotowice – wieś powstała w 1324 roku. Typ to łańcuchówka, z zabudową rozproszoną kalenicową oraz szczytową. We wsi oprócz obiektów wpisanych do rejestru znajdują się cmentarz przykościelny oraz cmentarz wiejski z XIX wieku.

Krzewiny – pierwsza wzmianka o wsi pojawiła się w 1324 roku. Była to wieś folwarczna, rzędówka o zabudowie rozluźnionej z przełomu XIX i XX w.

Krzystkowice Nowogród Bobrzański Dolny – wieś uzyskała prawa miejskie w 1659 roku. W XVIII wieku powstał cmentarz miejski. W mieście znajdują się ruiny fabryki amunicji, wchodzącej w skład koncernu IG Farben. W miejscu tym znajdował się Obóz Pracy, w którym przebywało 20 000 ludzi.

Krzywa – wieś z przełomu XIV – XV wieku. Typ wsi to rzędówka z dobrze zachowaną zabudową rozluźnioną z XIX i XX wieku. We wsi znajduje się cmentarz.

Krzywaniec – to osiedle powstałe w latach 1930 – 1940 dla pracowników fabryki chemicznej. Plan jest geometryczny z zabudową typu miejskiego. Obecnie na tym terenie znajduje się zakład karny.

Łagoda – wieś powstała w XVI wieku, o typie ulicówki. Położona jest między rzeką Bóbr, a kanałem Dychowskim. Cechuje się zabudową zwartą kalenicową i szczytową.

Niwiska – wieś założona w XIII wieku. Kształt wsi to łańcuchówka, z zabudową rozproszoną szczytową i kalenicową z przełomu XIX i XX wieku, rozdzieloną płynącym strumieniem. Oprócz obiektów wpisanych do powyższej tabeli, we wsi znajdują się także cmentarz wiejski z XIX wieku oraz cmentarz leśny, zlikwidowany po 1945 roku, z zachowanym drzewostanem.

Nowogród Bobrzański – pierwsza zmianka pojawiła się w 1202 roku. Geometryczny plan miejski istniał do XVIII wieku, w latach kolejnych układ zmieniał się. Po 1945 roku plan został zatarty przez zmianę linii zabudowy Rynku. Obecnie zabudowa ta jest zwarta, a na obrzeżach rozproszona. Oprócz obiektów wpisanych do rejestru, w mieście znajdował się cmentarz miejski z XIX wieku, zlikwidowany po 1945, z zachowanym drzewostanem oraz pozostałościami po nagrobkach.

Pajęczno – to osada folwarczna z XVI – XVII wieku. Wieś nie posiada wyraźnego planu. Zabudowa wsi jest rozproszona. W XX wieku został zlikwidowany folwark.

Pielice – wieś z zabudową folwarczną z XIX wieku. Część obiektów została rozebrana po 1945 roku. Obiekty zachowane są w złym stanie.

Pierzwin – wieś powstała w 1305 roku. Typ wsi to łańcuchówka, z zachowanym pierwotnym planem wsi, o zabudowie rozproszonej. Przeważają bloki 2- i 4- kondygnacyjne. We wsi znajduje się folwark z II połowy XIX wieku, z parkiem dworskim, a także cmentarz wiejski z XIX wieku.

Podgórzyce – pierwsza wzmianka o wsi pojawiła się w 1305 roku. To wieś typu ulicówka, z zabudową zwartą kalenicową i szczytową z przełomu XIX i XX wieku.

Popowice – pierwsza wzmianka o wsi pojawiła się w 1217 roku. Jest to rzędówka, z zachowanym pierwotnym planem. We wsi znajduje się pałac z początków XX wieku.

Przybymierz - pierwsze informacje o wsi pojawiły się w 1263 roku. Jest to łańcuchówka, z zachowanym pierwotnym planem. Zabudowa wsi jest rozproszona i pochodzi z XIX i XX wieku. Pojedyncze obiekty wybudowane zostały w XVIII i XIX wieku. Oprócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków we wsi znajduje się cmentarz.

Skibice – założona w XIII wieku. Jest to wieś o typie łańcuchówki, z rozproszoną zabudową pochodzącą z XIX i XX wieku. We wsi znajduje się również odnowiony dwór i folwark z końca XIX wieku, a także cmentarz przykościelny i leśny.

Sobolice – pierwsza wzmianka o wsi pojawia się w 1246 roku. Wieś posiada zachowany pierwotny układ łańcuchówki, z zabudową rozproszoną pochodzącą z XIX – XX wieku. We wsi znajduje się nieużytkowany cmentarz leśny.

Sterków – informacje o wsi pojawiają się w 1305 roku. Była to wielodrożnica, z zabudową rozluźnioną, pochodzącą z początków XIX i XX wieku.

Turów – pierwsza wzmianka o wsi pojawia się także w 1305 roku. Turów był przysiółkiem, pierwotnie była to rzędówka, obecnie ulicówka, z zwartą zabudową pochodzącą z XIX – XX wieku. We wsi znajdował się cmentarz leśny, po którym został zachowany drzewostan.

Urzuty – informacje o wsi pojawiły się w 1305 roku. Była to wieś typu łańcuchówka, rozwinięta o równoległe, boczne ulice. Zabudowa wsi jest rozproszona, kalenicowa oraz szczytowa, pochodząca z XIX i XX wieku. We wsi znajdował się Kościół z XIII – XIV wieku, który został rozebrany w XIX wieku. Pozostał po nim mur otaczający teren przykościelny. Ponadto jest tam dwór z początków XIX, folwark oraz dzwonnica alarmowa z II połowy XIX wieku, remiza strażacka, a także cmentarz wiejski.

Wysoka – czas powstania wsi to XIII – XIV wiek. Pierwotny kształt wsi - owalnica, został zachowany do dziś. Wieś położona jest nad rzeką Bóbr. Obecna zabudowa jest zwarta i pochodzi z XIX i XX wieku. Oprócz kościoła, wpisanego do rejestru zabytków, we wsi znajduje się park dworski z XIX wieku oraz cmentarz leśny.

8. Współpraca z organizacjami pozarządowymi

W gminie Nowogród Bobrzański funkcjonuje wiele organizacji pozarządowych. Ponadto Rada Miejska w Nowogrodzie Bobrzańskim co roku uchwała Program Współpracy Gminy Nowogród Bobrzański z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na 2015r. Celem programu jest kształtowanie partnerstwa gminy Nowogród Bobrzański z organizacjami pozarządowymi dla wspólnych działań służących definiowaniu i zaspokajaniu potrzeb mieszkańców oraz wzmacnianie aktywności społeczności lokalnej. Nadrzędnym celem współpracy jest natomiast objęcie nią najszerszych obszarów aktywności obywatelskiej. Do najważniejszych organizacji pozarządowych w gminie Nowogród Bobrzański zaliczają się:

- GKS „FADOM” (ul. Dąbrowskiego 12 Nowogród Bobrzański) – to klub sportowy, powstały w wyniku fuzji GKS Fadom Nowogród Bobrzański z Błękitnymi Stary Kisielin. Połączenie to nastąpiło w 2000 roku, natomiast rok założenia Klubu to 1978.
- Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Oddział w Nowogrodzie Bobrzańskim, ul. Kościelna 2 Nowogród Bobrzański – powstało w 2005 roku. Stowarzyszenie

zrzesza młodych ludzi w wieku od 14 do 30 lat, pragnących twórczo i aktywnie wykorzystać swoją młodość. Hasłem członków Stowarzyszenia jest „służyć Bogu, Kościołowi i Ojczyźnie”.

- KS „Spójnia Pierzwin – Kamionka” (ul. Kościelna 1/12 Kamionka) – celem działalności klubu jest propagowanie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych, a także wychowanie dzieci i młodzieży poprzez kulturę fizyczną i sport.
- Stowarzyszenie Przyjaciół Drągowiny „Rosa” (ul. Lipowa 23 Drągowina) – działalność statutowa organizacji obejmuje: aktywizowanie i integrowanie środowiska lokalnego, promowanie wsi Drągowina, wspieranie i inicjowanie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych, podtrzymywanie tradycji ludowych, pozyskiwanie środków na działalność z funduszy pomocowych, wspieranie rozwoju kulturalnego i oświatowego, wspieranie działań zmierzających do rozwoju i promocji środowiska lokalnego, promowanie walorów krajobrazowych, turystycznych oraz folklorystyczno – kulturowych.
- LZS „Tęcza Kaczenice” (ul. Wiejska 5 Kaczenice) – celem zespołu jest rozwijanie różnorodnych form wychowania fizycznego i sportu wśród społeczeństwa na terenie objętym działalnością.
- Parafialny Zespół „Caritas” przy parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Nowogrodzie Bobrzańskim (ul. Kościelna 2 Nowogród Bobrzański) – oddział powstał w 2000 roku. Do zadań organizacji należy niesienie pomocy osobom potrzebującym, jak i zachęcanie innych do aktywnego zaangażowania w działalność charytatywną. Głównymi adresatami mają być osoby ubogie.
- Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem Koło Terenowe w Nowogrodzie Bobrzańskim (ul. Poczтовая 7 Nowogród Bobrzański) – funkcjonowanie Towarzystwa skupia się na działaniach społecznych, naukowych oraz wydawniczych. Dzięki Towarzystwu wspierany jest sport osób niepełnosprawnych, spółdzielczość inwalidów, pomoc ofiarom wypadów drogowych, skupianie ludzi chorych na epilepsję oraz stwardnienie rozsiane. Organizacja realizuje programy, których głównym celem jest wprowadzenie osób niepełnosprawnych na rynek pracy.
- Stowarzyszenie „Crash – Klub” (ul. Poczтовая 7 Nowogród Bobrzański) – celem Stowarzyszenia jest popularyzacja sportu motorowego, propagowanie różnych form turystyki motoryzacyjnej, promocja idei zdrowego społeczeństwa, dbanie o rozwój

fizyczny społeczeństwa, propagowanie idei społeczeństwa obywatelskiego, rozwój motoryzacji amatorskiej.

- Stowarzyszenie „KOTVICA” Kotowice (ul. Zielonogórska 17 Nowogród Bobrzański) – celem określonym w statucie jest poprawa jakości życia mieszkańców Kotowic oraz wspieranie działań na rzecz transformacji wsi zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju. Działania te obejmują: pomoc w sytuacjach losowych, wyrównywanie szans edukacyjnych i socjalnych, aktywizację społeczności do działań na rzecz wsi, promocja samorządności, zasad demokracji oraz założeń ekonomii społecznej, wyrabianie poczucia wartości wynikającej z przynależności do wspólnoty Kotowiczian, modelowanie pozytywnych zachowań społecznych, wspieranie osób potrzebujących, przeciwdziałanie dyskryminacji, integrację międzypokoleniową, zwiększenie wiedzy na temat historii regionu, pielęgnowanie tradycji ludowych, promowanie wsi Kotowice, gminy Nowogród Bobrzański oraz województwa lubuskiego, wspieranie rozwoju kulturalnego i oświatowego.
- Fundacja na Rzecz Wspierania Wszechstronnego Rozwoju PRO NOVO (ul. Dębowa 1 Nowogród Bobrzański) – powołana została w 2012 roku przez grupę osób, które chciały stworzyć przyjazne środowisko do rozwoju dla swoich dzieci. Głównym zadaniem Fundacji jest organizowanie i prowadzenie szkoły. Fundacja podejmuje również inicjatywy wspierające rodziny w wychowaniu dzieci.
- LZS „Czarni Drągowina” (ul. Rzeczna 29 Przybymierz) – celem zespołu jest rozwijanie różnorodnych form wychowania fizycznego oraz sportu wśród społeczeństwa.
- Stowarzyszenie „FIBER” (ul. Topolowa 9 Nowogród Bobrzański) – celem stowarzyszenia jest propagowanie aktywnych form spędzania wolnego czasu, poszukiwanie pasji życiowych oraz dróg rozwoju osobistego. Członkowie dążą do rozpropagowania zdrowego i aktywnego stylu życia. Priorytetami stowarzyszenia są: sport, rozrywka, rekreacja i turystyka, kultura i edukacja.
- Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Edukacji, Kultury i Integracji Społecznej „Gniazdo” (ul. Szkolna 4 Bogaczów) – obszary działań stowarzyszenia to: nauka, szkolnictwo wyższe, edukacja, oświata i wychowanie, a także kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

- Stowarzyszenie Klub Sportowy „Cortina” (ul. Kościelna 5 Kaczenice) – powstał oficjalnie w 2011 roku. Klub Sportowy zrzesza jeźdźców, sympatyków Klubu oraz miłośników koni.
- Lubuskie Stowarzyszenie Rozwoju Lokalnego „Optimum” (ul. Bogaczowska 14 Nowogród Bobrzański) – obszarami działań Stowarzyszenia są: przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca, ochrona zdrowia, przeciwdziałanie bezrobociu, rozwój gospodarczy, działalność międzynarodowa, wspólnoty lokalne, aktywność społeczna, sport, turystyka i wypoczynek.
- Stowarzyszenie „Lepiej razem” (ul. Zielonogórska 38 Urzuty) – celem działalności organizacji jest: integracja środowiska, propagowanie zdrowego trybu życia, kultywowanie tradycji, obrzędów i zwyczajów, działania na rzecz miejscowości Urzuty i okolic, działalność na rzecz ochrony środowiska, wzajemna pomoc społeczności gminnej, promocja wsi i gminy, pobudzenie aktywności społeczności lokalnej, propagowanie życia kulturalnego na wsi.
- LZS „Błękitni Kotowice” (ul. Zimna 9 Kotowice) – celem działalności zespołu jest rozwijanie różnorodnych form wychowania fizycznego oraz propagowanie sportu wśród społeczeństwa wiejskiego, szczególnie wśród młodzieży.
- LZS „Czarni Przybymierz” (ul. Kasztanowa 10 Przybymierz) – celem działania jest propagowanie sportu oraz rozwój różnych form wychowania fizycznego wśród społeczeństwa wiejskiego.
- Stowarzyszenie Zastępczego Rodzicielstwa Oddział w Nowogrodzie Bobrzańskim (ul. 1-go Maja 3 Nowogród Bobrzański). Głównym obszarem działań Stowarzyszenia jest ochrona praw człowieka, działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, upowszechnianie i ochrona praw dziecka.
- Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka Koło (ul. Pocztowa 7 Nowogród Bobrzański) – obszarem działań Komitetu jest przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych, działalność wspierająca, czyli pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie ich szans, a także upowszechnianie i ochrona wolności i praw człowieka, swobód obywatelskich oraz działań wspomagających rozwój demokracji oraz działalność na rzecz rodziny, macierzyństwa, rodzicielstwa, ochrona praw dziecka.

- LZS „Zieloni Nowogród Bobrzański” (ul. Bogaczowska 19 Nowogród Bobrzański) – działalność statutowa obejmuje rozwijanie różnorodnych form wychowania fizycznego i sportu wśród młodzieży.
- Stowarzyszenie „Bez barier, bez granic” (ul. Kościuszki 41 Nowogród Bobrzański) – Stowarzyszenie jest kontynuacją działań nieformalnej grupy, utworzonej przez grupę przyjaciół. Celami statutowymi Stowarzyszenia jest: promocja idei zdrowego społeczeństwa, dbanie o rozwój fizyczny społeczeństwa, szczególnie młodzieży, propagowanie idei społeczeństwa obywatelskiego, pomoc niepełnosprawnym, rehabilitacja, praca wychowawcza wśród społeczności lokalnej, propagowanie zdrowego trybu życia - bez nałogów, organizacja stałego miejsca spotkań osób niepełnosprawnych, stworzenie korzystnych warunków do fizycznego i osobistego rozwoju osób niepełnosprawnych, działanie na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem, udzielanie pomocy osobom niepełnosprawnym i zagrożonym marginalizacją społeczną i zawodową, organizowanie wycieczek dla osób niepełnosprawnych, prowadzenie działalności rekreacyjnej i oświatowej na rzecz osób niepełnosprawnych, wydawanie biuletynów informacyjnych, promocja i organizacja wolontariatu, prowadzenie działalności integrującej członków Stowarzyszenia. Dzięki działalności Stowarzyszenia utworzono salę integracyjno – rehabilitacyjną, z której dziennie korzysta około 40 osób.
- Stowarzyszenie – Klub Lotów Dalekodystansowych Gołębi w Nowogrodzie Bobrzańskim (ul. Pocztowa 7 Nowogród Bobrzański) – powstało w 2009 roku. Zrzesza hodowców i sympatyków gołębi pocztowych z różnych kierunków geograficznych w odległości 1000 kilometrów. Klub jest współorganizatorem lotów gołębi pocztowych. Klub organizuje także m.in. Lot Przyjaźni i Pokoju z Monte Casino, puchar im. Gen. Władysława Sikorskiego i gen. Władysława Andersa, a także bierze udział w lotach z Ostendy, Dunkierki, Orleans, Brest.
- Stowarzyszenie "Chcieć To Móc" (ul. Piaskowa 5 Nowogród Bobrzański) – działalność statutowa Stowarzyszenia obejmuje: inicjowanie i realizacja działań na rzecz zapobiegania patologiom, marginalizacji, odrzuceniu społecznemu; rozwój wspólnot i społeczności lokalnych, działania na rzecz integracji europejskiej, rozwijanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, miastami partnerskimi oraz stowarzyszeniami, organizacja wolontariatu, profilaktyka i rozwiązywanie problemów społecznych, organizacja działań prozdrowotnych, wspieranie osób

niepełnosprawnych, promocja gminy, pozyskiwanie wsparcia, funduszy i dotacji na realizację celów, działania promujące kulturę, sport, oświatę, edukację i sztukę, podnoszenie kwalifikacji merytorycznych członków, organizacja czasu wolnego mieszkańców gminy, promocja walorów geograficznych gminy, działania proekologiczne, dbałość o wizerunek miasta, integracja międzypokoleniowa, pielęgnowanie tradycji ludowych.

IV. Infrastruktura społeczna

1. Sieć komunikacyjna

Miasto Nowogród Bobrzański jest węzłem komunikacyjnym pomiędzy Zieloną Górą a Żaganiem, Żarami i Lubskiem. Podstawowy układ komunikacyjny gminy tworzą drogi:

- Droga krajowa nr 27 łącząca Zieloną Górę – Nowogród Bobrzański – Żary – Przewóz (przejście graniczne z Niemcami)
- Drogi wojewódzkie:
  - Nr 288 Nowogród Bobrzański – Bogaczów – Kosierz – Dąbie (droga krajowa nr 32)
  - Nr 289 Nowogród Bobrzański – Lubsko – Brody - Zasieki
  - Nr 290 Droga krajowa nr 27 – Niwiska – Mirocin Dolny
  - Nr 295 Nowogród Bobrzański – Miodnica- Żagań
- Drogi powiatowe:
  - Nr 122 Nowogród Bobrzański – Łagoda – Bobrowice
  - Nr 123 Nowogród Bobrzański (droga wojewódzka nr 288) – Turów – Podgórzycze – Wysoka – Kosierz
  - Nr 203 Niwiska – Ochla – Zielona Góra
  - Nr 204 Niwiska – Kotowice – Przybymierz – Brzeźnica – Żagań
  - Nr 215 Bogaczów – Sterków – Wysoka – Łagoda – Nowa Wieś
  - Nr 216 Bogaczów – Krzewiny – droga krajowa nr 27
  - Nr 228 Nowogród Bobrzański – Klępina – Drągowina – Skibice – Przylaski (droga powiatowa nr 230)
  - Nr 230 Piaski – Niwiska – Urzuty – Przylaski – Wichów
  - Nr 249 Nowogród Bobrzański (droga krajowa nr 27) – Białowice – Zabłocie
  - Nr 254 Nowogród Bobrzański (droga krajowa nr 27) – Dobroszów Wielki – Żagań
  - Nr 255 Bogaczów – Koźla

Drogi gminne stanowią uzupełnienie sieci komunikacyjnej gminy. Układ ten tworzy 45 dróg. Według danych Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim łączna długość ulic w mieście wynosi 24,531 km, a poza miastem 10,62 km. Łączna długość dróg gminnych przebiegających przez gminę Nowogród Bobrzański to 164,7 km.

Przez obszar gminy przebiega linia kolejowa Zielona Góra – Nowogród Bobrzański – Bieniów – Żary. Przystanki kolejowe zlokalizowane są w Nowogrodzie Bobrzańskim Górnym, Dolnym, a także w Bogaczowie. Długość odcinka przebiegającego przez obszar gminy wynosi ok. 10 km. Dodatkowo transport w gminie zapewnia PKS Zielona Góra oraz FENIKS V. Z Nowogrodu Bobrzańskiego - autobusem wyruszyć można w kierunku Lubska, Zielonej Góry oraz Żar.

2. Sieć telekomunikacyjna

Gmina posiada pełny dostęp do sieci telekomunikacyjnej. Na jej obszarze zlokalizowane są 2 maszty telekomunikacyjne:

- maszt sieci Play w Nowogrodzie Bobrzańskim, ul. Poczтовая 13, GSM 900,
- maszt sieci Plus oraz T-Mobile w Sterkowie, ul. Leśna, GSM 900.

3. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna

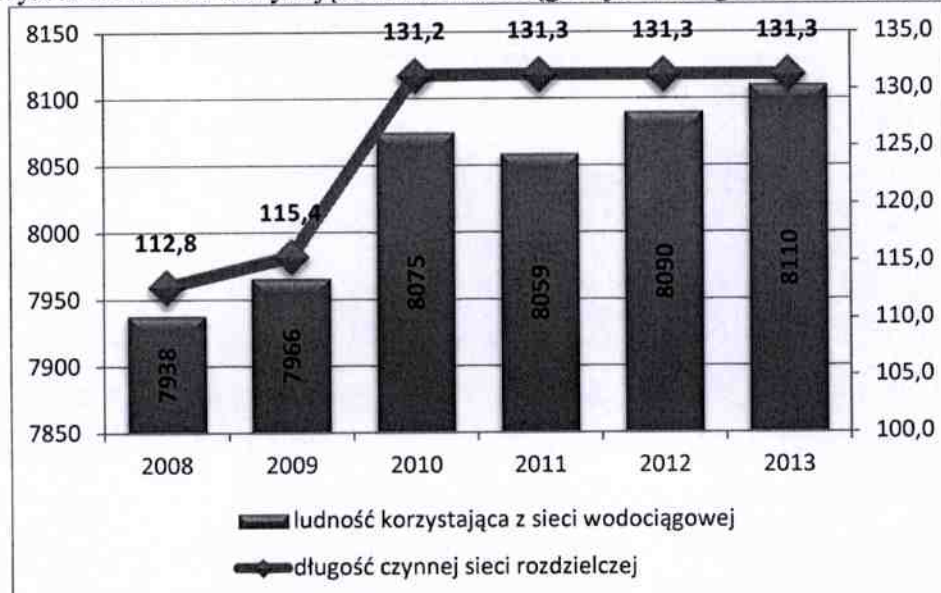
Zapewnienie dostępu do sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej jest zadaniem własnym gminy, wyszczególnionym w ustawie o samorządzie gminnym. Działanie to obejmuje: funkcjonowanie wodociągów, zaopatrzenie ludności w wodę, kanalizację, usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych. Wyposażenie w sieć wodociągową i kanalizacyjną jest ważnym aspektem rozwoju infrastrukturalnego. Dzięki dostępowi do tej sieci zaspokajane są podstawowe potrzeby bytowe mieszkańców.

Miasto Nowogród Bobrzański zaopatrywane jest w wodę z wodociągu komunalnego. Możliwe jest to dzięki działalności Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Nowogrodzie Bobrzańskim. Jest to Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, utworzona przez gminę Nowogród Bobrzański. Spółka realizuje zadania własne gminy w zakresie zapewnienia mieszkańcom dostępu do sieci wodociągowej. Ponadto sieć wodociągowa na terenie gminy zarządzana jest także przez Spółkę Wodno – Ściekową Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański.

Gmina Nowogród Bobrzański posiada pełny dostęp do sieci wodociągowej. Ujęcia wody na terenie gminy znajdują się w: Nowogrodzie Bobrzańskim, Bogaczowie, Dobroszowie Wielkim, Pierzwinie oraz Kamionce. Poniższy wykres prezentuje długość sieci wodociągowej oraz liczbę ludności korzystającej z niej. W 2010 roku długość sieci rozdzielczej wzrosła o 13,7 % i do 2014 roku wynosiła 131,3 km. Wzrasta także liczba osób korzystających z sieci wodociągowej. W 2008 roku dostęp do sieci wodociągowej miało 85,2% ludności zamieszkującej gminę Nowogród Bobrzański. W latach kolejnych coraz więcej osób korzystało z sieci wodociągowej. W 2013 roku z sieci wodociągowej korzystało 8110 mieszkańców gminy.

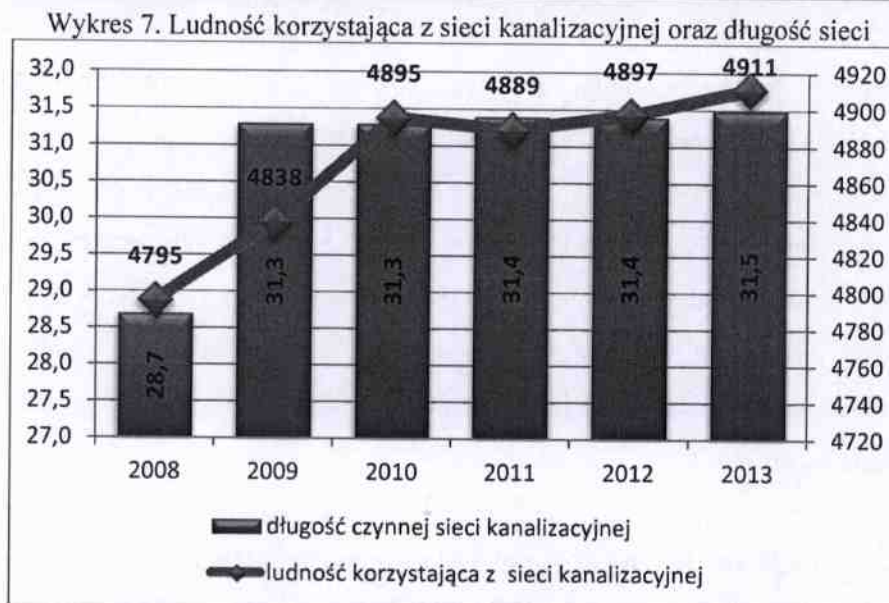
Wykres 6. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej oraz długość sieci rozdzielczej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 – 2013 wzrosła o 9,76%. W roku 2014 długość sieci wynosiła 31,6 km. Znaczny wzrost nastąpił w 2009 roku. Od tego roku długość sieci utrzymuje się na stałym poziomie. Podobną tendencję odnotowuje się wśród ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej. Na przestrzeni analizowanych lat liczba osób korzystających z sieci kanalizacyjnej wzrosła o 2,4%.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie miasta Nowogród Bobrzański zarządcą oczyszczalni ścieków, kanalizacji oraz urządzeń z nią związanych jest Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o., na terenie gminy odpowiedzialna jest za to Spółka Wodno – Ściekowa Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański.

Na terenie miasta funkcjonuje mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków. Zlokalizowana ona jest przy ulicy Sportowej 4. Jej działalność podlega Zakładowi Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej Sp. z o.o. w Nowogrodzie Bobrzańskim, spółce utworzonej przez gminę Nowogród Bobrzański, w celu realizacji zadań własnych gminy w tym zakresie. Ponadto w gminie funkcjonują dwie oczyszczalnie: w Bogaczowie oraz w Kamionce. Są one zarządzane przez Spółkę Wodno – Ściekową Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański.

4. Sieć gazowa

Sieć gazowa wysokiego i średniego ciśnienia występuje na terenie części miasta oraz gminy Nowogród Bobrzański. W gaz zaopatrywani są mieszkańcy Nowogrodu Bobrzańskiego oraz miejscowości Krzywaniec. Sieć gazowa ma następującą długość:

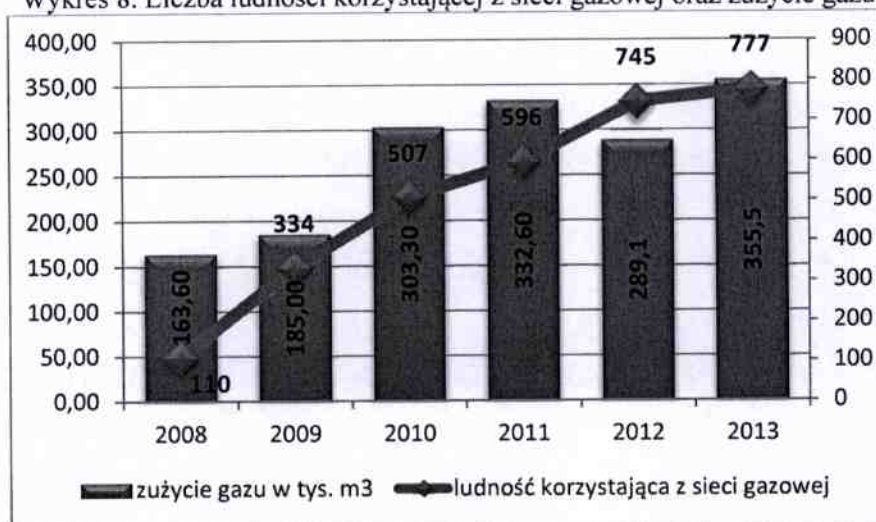
- gazociąg wysokiego ciśnienia 12,554 km
- gazociąg średniego ciśnienia 26,652 km

Gazociąg wysokiego ciśnienia doprowadza gaz GZ-50. Przebiega on pomiędzy Czerwieńskiem a Nowogrodem Bobrzańskim, w którym znajduje się stacja redukcyjna o przepustowości 10.000 m³/h.

Projektowany jest gazociąg wysokiego ciśnienia pomiędzy Zieloną Górą a Żarami o średnicy nominalnej DN 300 i ciśnieniu PN 6,3MPa. Na obszarze gminy przebiegać on będzie w rejonie Pierzwina, Urzut oraz Przybymierza.

Wykres 8. Liczba ludności korzystającej z sieci gazowej oraz zużycie gazu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gminie Nowogród Bobrzański niewielka liczba mieszkańców korzysta z sieci gazowej. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2013 roku długość czynnej sieci w gminie wynosiła 38906 m, z czego 12554 m to sieć przesyłowa, a 26352 m rozdzielcza. Na przestrzeni lat 2008 – 2013 liczba korzystających z sieci gazowej wzrosła o 667 odbiorców. Wzrasta także zużycie gazu, który wykorzystywany jest głównie do ogrzewania mieszkań.

5. Energetyka i ciepłownictwo

Na obszarze gminy Nowogród Bobrzański energia dostarczana jest ze stacji elektroenergetycznej 110/20/15 – Krzystkowice, której docelowa moc to 2x16 MV A. Wyposażona jest ona w transformator 110/20 kV o mocy 10 MV A. Źródłem jej zasilania jest stacja 220/110 Leśniów Wielki. Moc przesyłana jest kablową i napowietrzną siecią rozdzielczą 20 kV, przez stacje transformatorowe 20/0,4 kV i linie 0,4kV.

Takie uzbrojenie gminy pozwala na doprowadzenie energii do każdego odbiorcy. Istniejącym problemem na obszarze gminy jest starzejąca się infrastruktura energetyczna.

Ponadto na obszarze gminy Nowogród Bobrzański planuje się budowę nowoczesnej farmy wiatrowej, liczącej około 16 elektrowni wiatrowych wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną. Zlokalizowane będą one na północ i południe od wsi Skibice, na działkach o numerach 4/8, 5, 7, 9, 10/6, 12, 17 oraz 21. Przedsięwzięcie zostanie zrealizowane przez firmę WINDPARK SKIBICE SP. z o.o. Elektrownie posiadać będą moc znamionową od 2,3 MW do 3,5 MW. Elektrownia będzie posiadać odpowiedni generator i rotor, w zależności od typu i mocy. Planowane jest uzbrojenie lokalizacji przez publiczną drogę oraz dojazdy do dzierżawionych działek.

Coraz więcej mieszkań ogrzewanych jest przy użyciu gazu. Jednakże nadal w ogrzewaniu mieszkań dominują indywidualne źródła ciepła. Stosowane są także ekologiczne nośniki energii dla celów grzewczych, takie jak olej opałowy czy gaz butlowy.

Kotłownie na terenie miasta to:

- Kotłownia Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko Własnościowej przy ul. Winiary 13,
- Kotłownia przy ul. Rynek 8,
- Kotłownia na Osiedlu Witosy, ul. Witosy 6,
- Kotłownia przy ul. Pocztowej,
- Kotłownia przy ul. Żarskiej 2.

6. Zasoby mieszkaniowe

Na przestrzeni lat 2008 – 2014 liczba mieszkań w gminie Nowogród Bobrzański wahała się. W latach 2008-2009 liczba mieszkań wzrosła o 21. W roku kolejnym ubyło ich o 2,3 %. Od 2010 roku nastąpił wzrost tej liczby o 2,7%. W analizowanych latach powierzchnia użytkowa mieszkań wzrosła o 8,1%. Wzrastała także liczba budynków mieszkalnych. Przybyły aż 126 budynki, czyli 7,6%.

Tabela 15. Zasoby mieszkaniowe w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 - 2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Mieszkania	2870	2891	2822	2842	2855	2874	2897
Izby	11445	11558	11663	11763	11829	11928	12056
powierzchnia użytkowa mieszkań	215791	219146	222469	224883	226743	229480	233168
Budynki mieszkalne w gminie ogółem	1668	1692	1701	1739	1750	1771	1794

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zwiększająca się liczba budynków mieszkalnych w gminie wynika z faktu, iż coraz więcej ludzi decyduje się wybudować własne domy. Przeważająca liczba nowopowstałych budynków mieszkalnych to budownictwo jednorodzinne prywatne. W gminie natomiast brakuje mieszkań komunalnych i socjalnych, przeznaczonych dla osób borykających się z problemami.

7. Gospodarka odpadami

Od lipca 2013 roku funkcjonuje nowy system gospodarowania odpadami komunalnymi. Zapewnia on większy porządek, a także lepszą segregację odpadów. Mieszkańcy gminy zobligowani są do selektywnej zbiórki odpadów. Według nowego systemu za odbieranie oraz zagospodarowanie odpadów komunalnych odpowiedzialne są gminy.

Na odbiór odpadów komunalnych w gminie organizowane są przetargi. W 2015 roku wykonawcą odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych w gminie Nowogród Bobrzański został Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Nowogrodzie Bobrzańskim. Nowym systemem objęci zostali wszyscy właściciele zamieszkałych nieruchomości, którzy powinni płacić za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

Zgodnie z Regulaminem utrzymania czystości i porządku na terenie gminy Nowogród Bobrzański, właściciele nieruchomości prowadzą selektywną zbiórkę odpadów komunalnych, z wydzieleniem następujących frakcji odpadów:

- papieru,
- metalu,
- tworzyw sztucznych,
- szkła i opakowań wielomateriałowych,
- odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, w tym odpadów opakowaniowych, ulegających biodegradacji oraz odpadów zielonych,
- przeterminowanych leków i chemikaliów,
- zużytych baterii i akumulatorów,
- zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego,
- mebli i innych odpadów wielkogabarytowych,
- odpadów budowlanych i rozbiórkowych,
- zużytych opon.

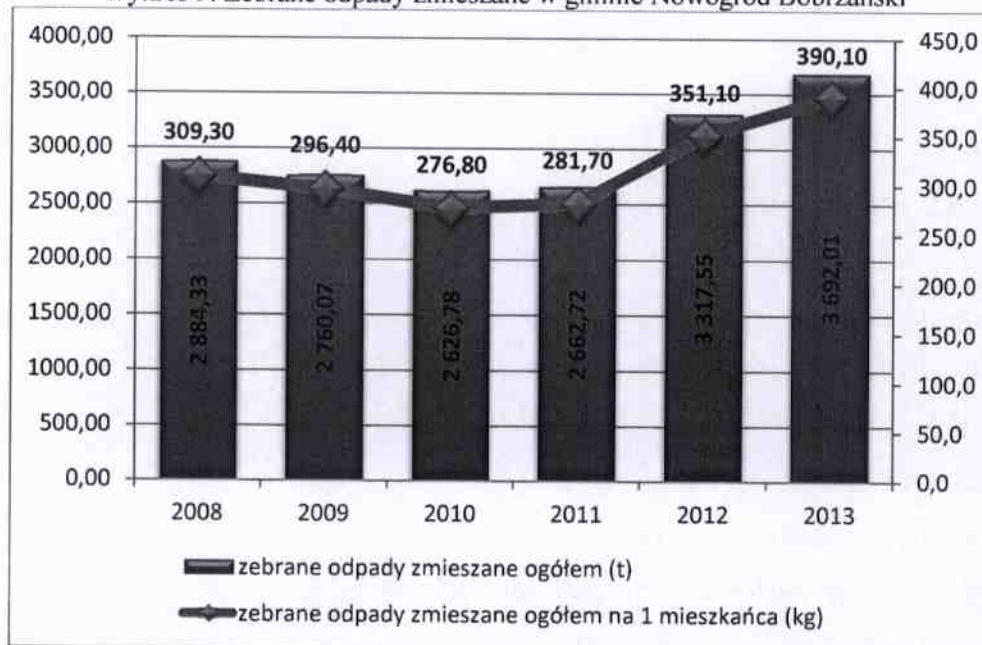
Według Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Lubuskiego na lata 2012 – 2017 z perspektywą do 2020 roku w gminie funkcjonuje Mikroregionalne Składowisko Odpadów Komunalnych w miejscowości Kłępina. Jego całkowita pojemność to 73 350 m³, natomiast wykorzystana pojemność to 28 655 m³. W 2010 roku zeskładowano tam 2 151,60 Mg odpadów. W dokumencie tym gmina Nowogród Bobrzański przydzielona została do zachodniego regionu zagospodarowania odpadami. Zakłada się, że do roku 2017 w gminie powinny zostać wybudowane biogazownie oraz wodorowe generatory energii.

Do roku 2013 liczba zebranych odpadów zmieszanych wzrastała. Na przestrzeni lat 2008 – 2014 wzrosła ona o 28%. Dane dotyczące zebranych odpadów zmieszanych prezentuje poniższy wykres.

W 2014 roku na terenie gminy Nowogród Bobrzański wytworzono następującą ilość odpadów:

- odpady zmieszane – 2123,4 MG
- tworzywa sztuczne – 65,5Mg
- szkło – 66,5 Mg
- odpady biodegradowalne – 46,1 Mg

Wykres 9. Zebrane odpady zmieszane w gminie Nowogród Bobrzański

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

8. Rewitalizacja

Miasto Nowogród Bobrzański posiada opracowany Lokalny Program Rewitalizacji. Dokument został utworzony w 2008 roku. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Nowogród Bobrzański jest dokumentem planistycznym, który określa cele i programy działań na przestrzeni lat 2008 – 2015.

Działaniami rewitalizacyjnymi objętych zostało sześć obszarów zdegradowanych, znajdujących się w granicach administracyjnych miasta Nowogród Bobrzański:

- Obszar I: Rynek w Nowogrodzie Dolnym
- Obszar II: Strefa mieszkalna w Nowogrodzie Dolnym
- Obszar III: tereny zielone przy Leśnej oraz Osiedle Korkownia
- Obszar IV: Rynek w Nowogrodzie Górnym
- Obszar V: Strefa przemysłowa w północnej części Miasta
- Obszar VI: Osiedle Witosa

W ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji Miasta Nowogród Bobrzański zaplanowanych zostało 9 projektów. Poniższa tabela prezentuje wykaz projektów oraz stopień ich realizacji do roku 2015.

Tabela 16. Wykaz projektów określonych w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Nowogród Bobrzański

Projekt	Zrealizowany	Niezrealizowany	W trakcie realizacji
Budowa przejścia pod torami kolejowymi	X		
Budowa pola kempingowego		X	
Rekultywacja parku dendrologiczno - rekreacyjnego		X	
Poprawa stanu dróg lokalnych	X		
Przebudowa miejskiego placu zabaw w Nowogrodzie Bobrzańskim			X
Termomodernizacja budynków spółdzielczych położonych w Nowogrodzie Bobrzańskim, przy ul. Winiary oraz odnowienie otoczenia		X	
Odnowa elewacji budynków spółdzielczych w Nowogrodzie Bobrzańskim, docieplenie stropodachów, odnowienie chodników przed wejściami do budynków (ciągów pieszych) oraz boksów na odpady stałe (śmietników).			X
Remont kapitalny budynku mieszkalnego przy ul. Żymierskiego 2		X	
Modernizacja kotłowni lokalnej	X		

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

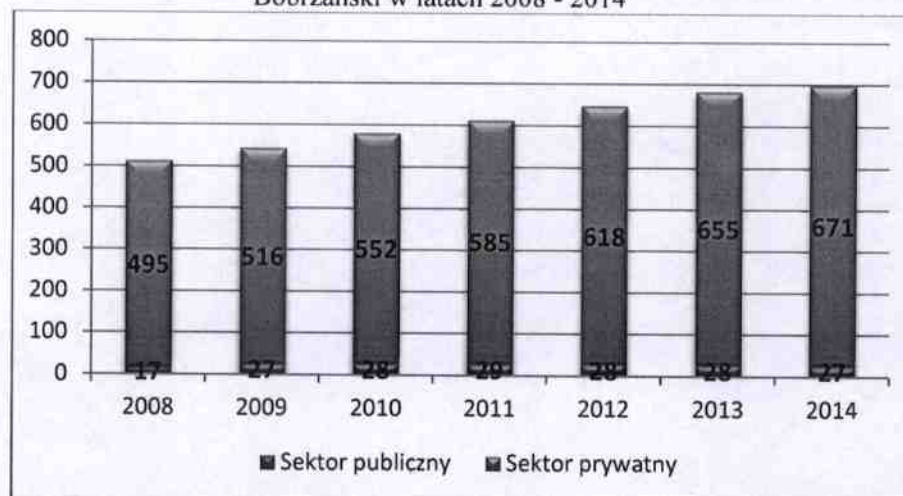
W Nowogrodzie Bobrzańskim wybudowano przejście pod torami kolejowymi oraz poprawiono stan dróg lokalnych. Częściowo zrealizowana została przebudowa miejskiego placu zabaw. Projekt nie został w pełni zrealizowany, dlatego planuje się dalszą przebudowę placu zabaw. Niezrealizowany dotychczas został projekt, dotyczący termomodernizacji budynków spółdzielczych położonych przy ul. Winiary oraz odnowienia otoczenia. Nie udało się również wykonać kapitalnego remontu budynku mieszkalnego przy ul. Żymierskiego 2. Modernizacja kotłowni lokalnej przy ul. Żarskiej i Mickiewicza została wykonana częściowo. W trakcie realizacji jest odnowa elewacji budynku spółdzielczego położonego przy ulicy 9 Maja.

V. Gospodarka

1. Przedsiębiorczość

Przedsiębiorczość jest jednym z najważniejszych czynników rozwoju gospodarczego. Lokalni przedsiębiorcy odgrywają istotną rolę w kształtowaniu gospodarki lokalnej. Dzięki wykorzystaniu miejscowych zasobów, w tym głównie siły roboczej, zaspokajają się potrzeby społeczności lokalnej. Niestety nadal jest za mało podmiotów gospodarczych zatrudniających pracowników. Mieszkańcy gminy zmuszeni są pracować w gminach ościennych, większych miastach lub emigrować zagranicę w celach zarobkowych. W gminie przeważają jednoosobowe działalności gospodarcze, natomiast brakuje małych i średnich przedsiębiorstw, które generowałyby miejsca pracy.

Wykres 10. Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 - 2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2014 roku w gminie Nowogród Bobrzański zarejestrowanych było 698 podmiotów gospodarczych. Ich liczba na przestrzeni lat 2008 – 2014 charakteryzowała się tendencją wzrostową. Na przestrzeni 6 lat liczba funkcjonujących podmiotów wzrosła o 36,3%. Przeważająca liczba podmiotów gospodarczych należy do sektora prywatnego. W 2014 roku 96,1% stanowiły podmioty prywatne.

Tabela 17. Podmioty gospodarcze według sekcji i działów PKD 2007 w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sekcja A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo)	38	36	37	40	40	38
Sekcja B (górnictwo i wydobywanie)	1	1	1	0	0	0
Sekcja C (przetwórstwo przemysłowe)	41	44	49	52	60	70
Sekcja D (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych)	3	3	4	3	2	3
Sekcja E (dostawy wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją)	1	1	1	2	3	4
Sekcja F (budownictwo)	102	111	126	149	149	145
Sekcja G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle)	134	135	143	141	158	162
Sekcja H (transport i gospodarka magazynowa)	34	42	43	43	42	44
Sekcja I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi)	13	14	14	14	12	12
Sekcja J (informacja i komunikacja)	4	5	5	4	6	7
Sekcja K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa)	17	20	20	19	20	17
Sekcja L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości)	48	46	50	51	52	50
Sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna)	16	20	16	21	26	24
Sekcja N (działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca)	7	6	6	7	7	7
Sekcja O (administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne)	9	9	9	8	8	8
Sekcja P (edukacja)	12	14	16	15	14	13
Sekcja Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna)	16	17	20	20	23	26
Sekcja R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją)	11	12	12	14	14	12
Sekcje S i T (podstawowa działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby)	36	44	42	43	47	56
SUMA	543	580	614	646	683	698

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

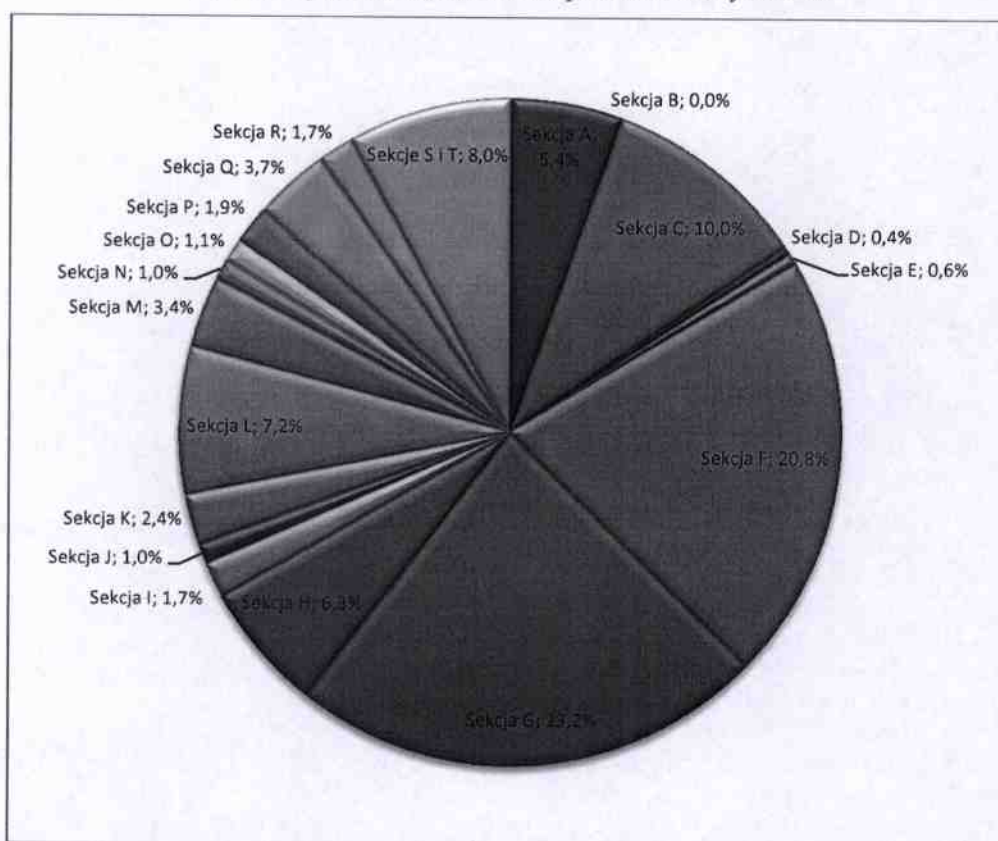

W sekcji G, czyli handlu hurtowym i detalicznym, naprawie pojazdów samochodowych odnotowano najwięcej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. W 2014 roku sekcja ta stanowiła 23,2% ogółu funkcjonujących podmiotów gospodarczych w gminie. Na przestrzeni lat 2009 – 2013 liczba podmiotów w sekcji G wzrosła o 20,9%. Drugą najliczniejszą sekcją jest sekcja F, czyli budownictwo. Od 2009 roku liczba podmiotów przynależących to tej grupy wzrosła o 42,2%. Udział zarejestrowanych podmiotów gospodarczych według sekcji w 2014 roku prezentuje poniższy wykres.

Wykres 11. Udział zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, według sekcji, w gminie Nowogród Bobrzański w 2014 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Do głównych pracodawców w gminie Nowogród Bobrzański zaliczamy:

- EUROBUD Firma Budowlana,
- Nadleśnictwo Krzystkowice,
- P.U.P. „Bumet” Tartak Klępina Sp. z o.o.,
- Zielonogórskie Zakładu Eksploatacji Kruszywa,
- Be Beton Sp. z o. o.,

- PPUH Studio Schody s.c.,
- Cowan-Mobel,
- Marvel Polska Sp. z o.o.,
- Eurovia Vinci, Wytwórnia Mieszanek Mineralno – Asfaltowych Nowogród Bobrzański,
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Nowogrodzie Bobrzańskim Sp. z o.o.,
- Zakład Karny w Krzywańcu,
- Szkoła Podstawowa w Niwiskach,
- Szkoła Podstawowa w Drągowinie,
- Gimnazjum w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- Zespół Szkolno – Przedszkolny w Nowogrodzie Bobrzańskim,
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Bogaczowie.
- Cossack Sp. z o.o.
- Urząd Miejski w Nowogrodzie Bobrzańskim.

Na obszarze gminy Nowogród Bobrzański znajdują się tereny inwestycyjne. W granicach miasta Nowogród Bobrzański zlokalizowanych jest ok. 4 ha terenów inwestycyjnych, których właścicielami jest gmina. Położone są one w zachodniej części miasta, w kierunku na Lubsko. W tej części miasta znajduje się także ok. 5 ha terenów inwestycyjnych, których właścicielami są osoby prywatne.

W północno – wschodniej części miasta, przy drodze prowadzącej do Zielonej Góry położone są tereny inwestycyjne. Należą one do osób prywatnych. Nieopodal tych obszarów znajdują się działki, należące do gminy. Przewiduje się na nich budownictwo mieszkaniowe, usługowe, a także rzemiosło.

Na obszarze miasta oraz gminy obowiązują Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego. W granicach administracyjnych gminy aktualnych planów jest 15, a kolejne opracowywane są systematycznie.

Tabela 18. Wykaz Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego w gminie Nowogród Bobrzański

Nr uchwały i data jej uchwalenia	Przedmiot planu	Ogłoszenie w Dzienniku Urzędowym
Uchwała Rady Miasta i Gminy w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr XXIII/137/97 z dnia 05 marca 1997r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru w rejonie ul. Lipowej w Nowogrodzie Bobrzańskim	Dziennik Urzędowy Województwa Zielonogórskiego z dnia 09 maja 1997r. Nr 7 poz. 56
Uchwała Rady Miasta i Gminy w Nowogrodzie Bobrzańskim z dnia 30 marca 1999r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru w rejonie ul. Generała Waltera w Nowogrodzie Bobrzańskim	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego z dnia 23 lipca 1999r. Nr 20 poz. 128
Uchwała Rady Miasta i Gminy w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr XVI/104/2000 z dnia 21 marca 2001r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Niwiska	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego z dnia 21 marca 2001r. Nr 7 poz. 65
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr XVIII/117/04 z dnia 12 lutego 2004r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego w Gminie Nowogród Bobrzański w zakresie przebiegu gazociągu wysokiego i średniego ciśnienia	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego Nr 18 poz. 320 z dnia 24 marca 2004r.
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr 42 poz. 922 z dnia 26 stycznia 2006r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowogród Bobrzański, obręb Kotowice - park rozrywki	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego z dnia 14 czerwca 2006r. Nr 42 poz. 922
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr 42 poz. 922 z dnia 26 stycznia 2006r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowogród Bobrzański, obręb Kotowice - park rozrywki	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego z dnia 14 czerwca 2006r. Nr 42 poz. 922
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr VII/34/07 z dnia 29 marca 2007r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego w mieście Nowogród Bobrzański, obejmujący obszar położony przy ul. Zielonogórskiej 7 wraz z dojazdem do ul. 9-go Maja	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego z dnia 15 maja 2007r. Nr 47 poz. 722
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr VII/35/07 z dnia 29 marca 2007r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowogród Bobrzański, obręb Bogaczów - obwodnica Bogaczowa	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego Nr 48 poz. 732 z dnia 17 maja 2007r. I Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego poz. 2503 z dnia 4 grudnia 2012r.
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr XXIII/144/08 z dnia 24 kwietnia 2008r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Gminy Nowogród Bobrzański, obręb Niwiska i zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w miejscowości Niwiska	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego Nr 57 poz. 1017 z dnia 06 czerwca 2008r.
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr XXV/149/08 z dnia 03 lipca 2008r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego, w obrębie nr 1, Nowogród Bobrzański przy ul. Zielonogórskiej i Henryka Brodatego oraz zmiana przy ul. Warzywnej miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru w rejonie ul. Generała Waltera w Nowogrodzie Bobrzańskim	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego Nr 84 poz. 1320 z dnia 31 lipca 2008r.
Uchwała Rady Miejskiej w Nowogrodzie Bobrzańskim Nr XLVI/292/10 z dnia 28 stycznia 2010r.	miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego w Nowogrodzie Bobrzańskim, przy ul. Fabrycznej - Orlik	Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego Nr 23 poz. 388 z dnia 06 kwiecień 2010r.

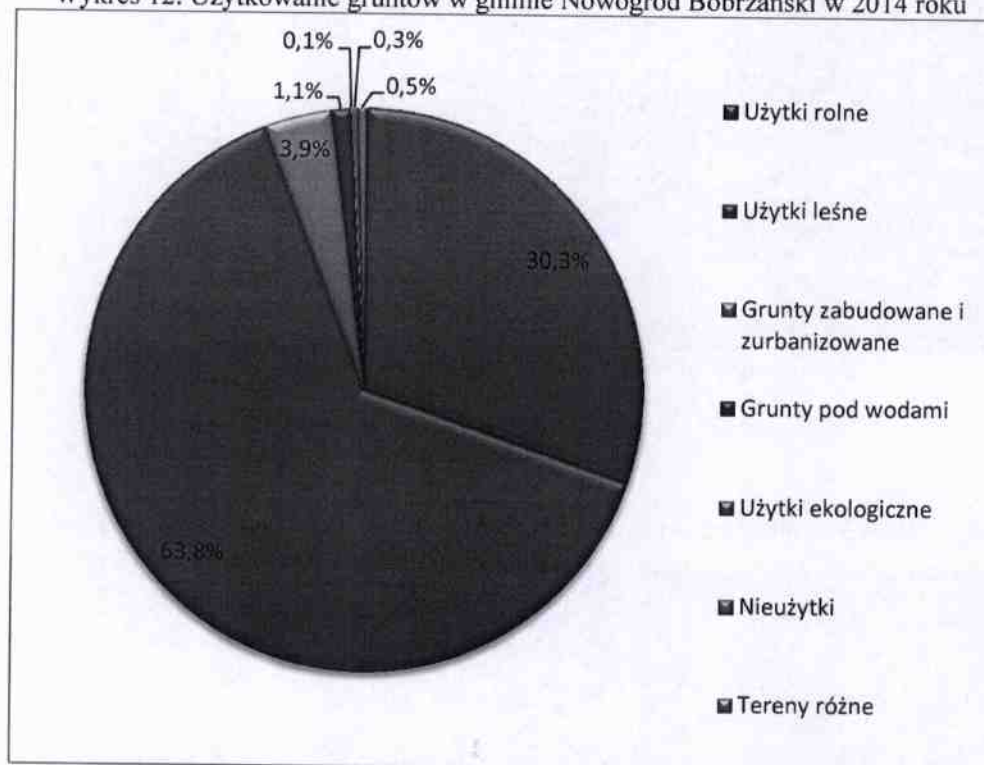

2. Rolnictwo oraz użytkowanie gruntów

W gminie Nowogród Bobrzański aż 16569 ha zajmują użytki leśne. Stanowi to 63,8% ogólnej powierzchni gminy. Użytki rolne zajmują powierzchnię 7860 ha, czyli 30,3% powierzchni gminy. Mniej jest gruntów zabudowanych i zurbanizowanych, tylko 1004 ha. Strukturę użytkowania gruntów w gminie prezentuje poniższy wykres.

Wykres 12. Użytkowanie gruntów w gminie Nowogród Bobrzański w 2014 roku

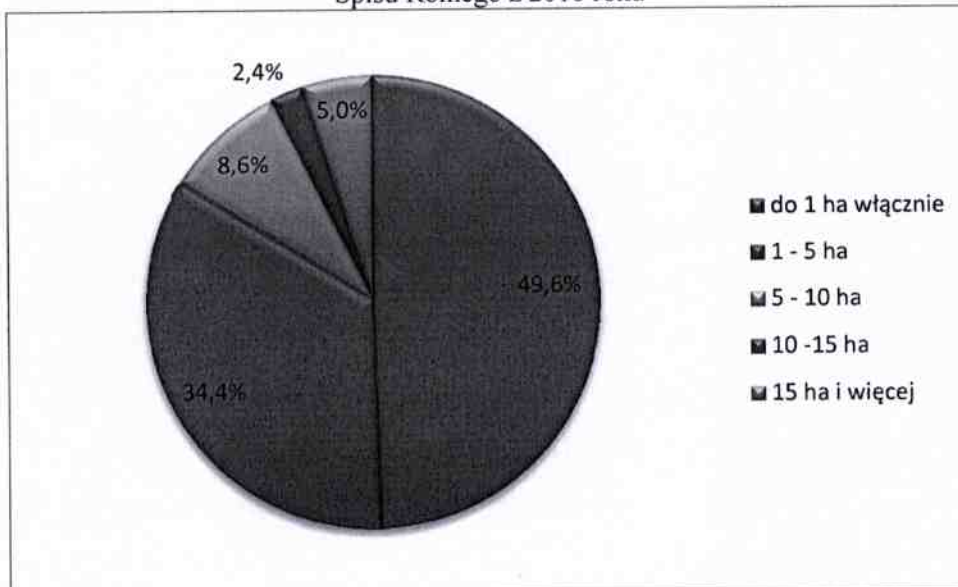
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Warunki glebowe gminy nie są korzystne. Około 57,1% powierzchni użytków rolnych stanowią grunty klasy V oraz VI. Gleby klasy IV zajmują ok. 36,7%. Najlepszymi glebami na terenie gminy są gleby klasy III, które stanowią ok. 6,2%. Najkorzystniejsze warunki dla rozwoju rolnictwa występują we wschodniej części gminy, na Wzgórzu Dalkowskim.

W gminie funkcjonuje 799 gospodarstw rolnych. Prawie połowę z nich stanowią gospodarstwa małe, o łącznej powierzchni do 1 ha. Dużo jest gospodarstw o powierzchni od 1 do 5 ha (275). Najmniej jest gospodarstw rolnych o powierzchni od 10 do 15 ha (19).

Wykres 13. Struktura gospodarstw rolnych w gminie Nowogród Bobrzański według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Taka struktura świadczy o problemie rozdrobnienia gospodarstw rolnych. Przeważają gospodarstwa o małej powierzchni, których produkcja służy do zaspokojenia własnych potrzeb, a nie rynku zewnętrznego. Rozdrobnienie gospodarstw jest przyczyną obniżania towarowości produkcji rolnej.

W lokalnych gospodarstwach przeważa uprawianie zboża (głównie zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi), ziemniaków, a także w niewielkim stopniu warzyw gruntowych. W gospodarstwach hoduje się także zwierzęta gospodarskie, takie jak: krowy, trzodę chlewną, konie oraz drób.

3. Turystyka

Gmina Nowogród Bobrzański posiada dogodne uwarunkowania do rozwoju turystyki. Przez gminę przepływa meandrująca rzeka Bóbr. Dodatkowo na obszarze gminy znajdują się liczne lasy oraz tereny zadrzewione. Atrakcją gminy są także zabytki, objęte ochroną konserwatorską oraz liczne pomniki przyrody. W Nowogrodzie Bobrzańskim, przy ul. Fabrycznej znajduje się strzeżone kąpielisko, które oferuje piaszczystą, czystą plażę, boisko do siatkówki plażowej oraz punkty gastronomiczne. W Dobroszowie Małym także znajduje się plaża, która corocznie przyciąga wielu ludzi.

W 1998 r. w Nadleśnictwie Krzystkowice otwarto „Leśną Ścieżkę Przyrodniczo – Edukacyjną”. Długość szlaku to 2,5 km. Walorami szlaku jest 16 punktów tematycznych, wyposażonych w elementy, urządzenia i przedmioty edukacyjno – rekreacyjne. Wzdłuż szlaku umieszczono tablice informacyjne, pomagające w poznawaniu ekosystemu leśnego, a także ławy i stoły służące wypoczynkowi.

Z myślą o edukacji przyrodniczej społeczeństwa Nadleśnictwo przygotowało trzy ścieżki dydaktyczne oraz nową izbę edukacyjną:

- Leśna ścieżka dydaktyczna im. Antoniego Wysockiego,
- Leśna ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna „Puszcza Kurpiowska”,
- Leśna ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna „Zagajnica”,
- Leśna Izba Edukacyjna imienia Władysława Rynkiewicza/Lepszy/ ps. „Ren”.

Na terenie gminy znajdują się 3 szlaki piesze oraz rowerowe, które łączą miejsca atrakcyjne dla turystów. Są one idealnym miejscem dla amatorów nordic-walking, wycieczek pieszych oraz rowerowych.

- Szlak Czarny: Zielona Góra – Bogaczów – Podgórzycze,
- Szlak Zielony: Żagań – Gorzupia – Nowogród Bobrzański – Podgórzycze – Tarnawa – Krosno Odrzańskie,
- Szlak Żółty: Kożuchów – Urzuty – Drągowina – Popowice – Żagań.

Ukształtowanie rzeki pozwala na organizowanie ciekawych spływów kajakowych. Rzeka ma górski charakter, czyli kręty bieg, szybki nurt oraz nieznaczny spadek.

Na terenie gminy rozwija się baza noclegowa oraz agroturystyka:

- Ośrodek nad basenami, ul. Fabryczna 22, Nowogród Bobrzański,
- Gospodarstwo agroturystyczne, ul. Nowogrodzka 7, Kaczenice,
- Gospodarstwo agroturystyczne, Łagoda 3,
- Kwatera Myśliwska – Klepina, ul. Leśna 6, Nowogród Bobrzański,
- Gozdayówka, ul. Lipowa 2, Wysoka,
- Marcinówka, ul. Lipowa 23, Dobroszów Wielki,
- Pensjonat Garack, ul. Lipowa 4, Drągowina,
- Leśny Dom, ul. Myśliwska 2, Klepina.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w Gminie Nowogród Bobrzański w 2014 roku funkcjonowały 2 obiekty noclegowe, które udzieliły 1020 noclegów, tylko rezydentom z Polski. W porównaniu do roku 2008 liczba udzielonych noclegów rezydentom krajowym spadła o 26%. W Nowogrodzie Bobrzańskim nie nocowali turyści zagraniczni.

W mieście Nowogród Bobrzański znajdują się ruiny po dawnej fabryce DAG Fabrik Christiandstadt. Fabryka najprawdopodobniej została założona w 1939 roku, jako filia IG Farben. Na terenie zakładu znajdowały się między innymi bloki mieszkalne, kasyna, własna straż pożarna, sieć kolejowa a także filia obozu koncentracyjnego Gross Rosen. Więźniowie obozu pracowali w fabryce. W skład dawnego kombinatu wliczają się ogromne hale produkcyjne, silosy, podziemne kanały, sieci dróg i linii kolejowych, schrony i inne opustoszałe budynki. Wraz z upływem lat obiekty te niszczej. Władze miasta prowadzą działania, zmierzające do utworzenia muzeum, będące żywym świadectwem ogromnej maszyny przemysłu zbrojeniowego. Muzeum upamiętniałoby ofiary fabryki, a także osoby, które zginęły przez materiały wybuchowe w niej produkowane.

4. Sytuacja finansowa gminy

Budżet gminy to plan finansowy, w którym uwzględnia się dochody oraz wydatki, a także przychody i rozchody jednostki samorządu terytorialnego, przychody i wydatki zakładów budżetowych oraz gospodarstw pomocniczych. Budżet uchwalany jest w formie uchwały budżetowej.

Analiza sytuacji finansowej gminy Nowogród Bobrzański oceni możliwości finansowe gminy, a także zdiagnozuje czy działania określone w niniejszej Strategii mogą zostać zrealizowane.

W latach 2008-2014 dochody ogółem gminy zmieniały się. W 2014 roku, w porównaniu z rokiem 2008, dochody zwiększyły się o 22,5%. Analogicznie zmieniały się dochody w przeliczeniu na jednego mieszkańca (24,2%). Poziom wydatków także się wahał. Najwięcej gmina wydała w 2009 roku. W porównaniu do roku poprzedniego nastąpił wzrost wydatków o niecałe 10 mln. W analizowanych latach liczba wydatków ogółem na jednego mieszkańca wzrosła o 28,4%. Nadwyżkę budżetową odnotowuje się w latach: 2008, 2010, 2011, 2012 oraz 2013.

Tabela 19. Sytuacja finansowa gminy Nowogród Bobrzański

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem	22112250	24554608	29655873	23486127	24113739	25614845	27089656
Dochody ogółem na 1 mieszkańca	2349	2617	3178	2520	2585	2755	2918
Wydatki ogółem	21983582	31508820	28248935	22300060	23044804	23721453	27840512
Wydatki ogółem na 1 mieszkańca	2335	3358	3027	2393	2470	2551	2998
Deficyt/ Nadwyżka	128668	-6954212	1406938	1186067	1068935	1893392	-750856

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

W 2014 roku gmina przeznaczyła 3 318 312 zł na inwestycję. Wielkość przeznaczonych środków w analizowanych latach zmieniała się. Od 2008 roku gmina wielkość środków przeznaczonych na oświatę wzrosła o 33,1%. W 2014 na oświatę przeznaczono 10 855 850 zł.

Tabela 20. Wielkość środków gminnych przeznaczonych na inwestycję oraz na oświatę

Forma pomocy	Środki gminne						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przeznaczone na inwestycje	4425225	13045920	8066634	1490693	1768701	1128127	3318312
Przeznaczone na oświatę	8154046	8751690	9293921	9242992	9689684	10259091	10855850

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

Gmina jest głównym podmiotem, który będzie zmierzał do realizacji celów założonych w niniejszym dokumencie. Musi ona posiadać odpowiednią zdolność finansową, która pozwoli zrealizować założone działania. Takim dokumentem, który prezentuje wieloletnie planowanie finansowe w jednostkach samorządu terytorialnego jest Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2014 -2024. Dokument uzyskał pozytywną opinię Regionalnej Izby Obrachunkowej. Podstawowe informacje dotyczące finansów gminy zostały zawarte w poniższej tabeli.

Tabela 21. Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 - 2024

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Dochoły ogółem, w tym:	26 023 177,00	27 017 000,00	27 892 000,00	28 270 000,00	29 167 000,00	30 069 000,00	30 997 000,00	31 953 000,00	32 904 000,00	33 880 000,00
bieżące	25 703 177,00	26 517 000,00	27 392 000,00	28 270 000,00	29 167 000,00	30 069 000,00	30 997 000,00	31 953 000,00	32 904 000,00	33 880 000,00
majątkowe	320 000,00	500 000,00	500 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
w tym ze sprzedaży majątku	310 000,00	500 000,00	500 000,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wydatki ogółem, w tym:	29 892 877,00	26 892 000,00	26 961 800,00	27 270 000,00	28 167 000,00	28 869 000,00	29 497 000,00	30 353 000,00	31 104 000,00	31 980 000,00
wydatki bieżące, w tym:	24 191 119,00	25 146 000,00	25 734 000,00	26 328 000,00	26 888 000,00	27 639 000,00	28 399 000,00	29 173 000,00	29 934 000,00	30 708 000,00
odsutki	285 000,00	362 760,00	345 400,00	313 500,00	280 500,00	244 200,00	199 650,00	148 500,00	92 400,00	31 350,00
z tytułu gwarancji i poręczeń	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
wydatki majątkowe	5 701 758,00	1 746 000,00	1 227 800,00	942 000,00	1 279 000,00	1 230 000,00	1 098 000,00	1 180 000,00	1 170 000,00	1 272 000,00
Wynik budżetowy	-3 869 700,00	125 000,00	930 200,00	1 000 000,00	1 000 000,00	1 200 000,00	1 500 000,00	1 600 000,00	1 800 000,00	1 900 000,00
Przychody ogółem, w tym:	5 000 000,00	700 000,00	0	0	0	0	0	0	0	0
nadwyżka budżetowa z lat ubiegłych	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
zaciągnięcie kredytów/ pożyczek	5 000 000,00	700 000,00	0	0	0	0	0	0	0	0
wolne środki	0,00	0	0	0	0	0	0	0	0	0
inne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rozchody ogółem, w tym:	1 130 300,00	825 000,00	930 200,00	100 000,00	1 000 000,00	1 200 000,00	1 500 000,00	1 600 000,00	1 800 000,00	1 900 000,00

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
splata kredytów/ pożyczek i wykup papierów wartościowych	1 130 300,00	825 000,00	930 200,00	1 000 000,00	1 000 000,00	1 200 000,00	1 500 000,00	1 600 000,00	1 800 000,00	1 900 000,00
w tym łączna kwota wyłączeń z limitu spłaty zobowiązań o którym mowa w art. 243 ustawy	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
inne	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Stan zadłużenia na koniec okresu	11 055 200,00	10 930 200,00	10 000 000,00	9 000 000,00	8 000 000,00	6 800 000,00	5 300 000,00	3 700 000,00	1 900 000,00	0,00
Maksymalny dopuszczalny wskaźnik spłaty zobowiązań	8,78%	7,35%	5,88%	7,22%	7,18%	7,47%	7,59%	8,09%	8,39%	8,70%
Relacja planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań do dochodów	5,44%	4,40%	4,57%	4,65%	4,39%	4,80%	5,48%	5,47%	5,75%	5,70%
Spełnienie wskaźnika spłaty z art. 243 ufp	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 - 2024

Według powyższej tabeli dochody gminy w 2015 roku osiągną wartość: 26 023 177,00, natomiast wydatki: 29 892 877,00. Wynik budżetowy gminy wyniesie: -3 869 700,00.

Zgodnie z art. 243 obowiązującej Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240), organ stanowiący jednostki samorządu terytorialnego nie może uchwalić budżetu, którego realizacja spowoduje, że w roku budżetowym oraz w każdym roku następującym po roku budżetowym, relacja łącznej kwoty przypadających w danym roku budżetowym: spłat rat kredytów i pożyczek wraz z odsetkami, wykupów papierów wartościowych oraz spłat kwot, wynikających z udzielonych poręczeń i gwarancji, do planowanych dochodów budżetu (ogółem) przekroczy średnią arytmetyczną z obliczonych dla ostatnich trzech lat relacji jej dochodów bieżących powiększonych o dochody ze sprzedaży majątku oraz pomniejszonych o wydatki bieżące, do dochodów ogółem budżetu.

Jak pokazują dane zamieszczone w powyższej tabeli, w przypadku Wieloletniej Prognozy Finansowej Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 - 2024, relacja planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań do dochodów w każdym roku przyjmuje wartość niższą niż wartość dopuszczalnego wskaźnika spłaty zobowiązań, określonego zgodnie z zapisami art. 243 Ustawy o finansach publicznych. Relacja planowanej łącznej kwoty spłaty zobowiązań do dochodów w każdym roku prognozowanego okresu odznacza się wartościami dużo niższym niż dopuszczalna wartość wskaźnika spłaty zobowiązań, co jednoznacznie wskazuje na duże możliwości w finansowaniu przyszłych inwestycji.

Sytuacja finansowa gminy jest niezwykle istotnym elementem w procesie decydowania o realizacji poszczególnych inwestycji. Atrakcyjną formą finansowania inwestycji są źródła zewnętrzne, w szczególności bezzwrotne dotacje z funduszy europejskich. Gmina Nowogród Bobrzański posiada doświadczenie w realizowaniu inwestycji współfinansowanych ze środków zewnętrznych. Wykaz takich inwestycji prezentuje poniższa tabela.

Tabela 22. Wykaz projektów zrealizowanych ze środków unijnych w latach 2008 - 2014

Lp.	Nazwa projektu	Fundusz europejski	Wydatki ogółem w zł	Środki unijne w zł	Środki krajowe w zł
2008					
1	Edukacja alternatywna kluczem do rozwoju osobowości	Europejski Fundusz Społeczny	6194	4559	1635
2	Polska to cnota - otworzyć każdemu wrota	Europejski Fundusz Społeczny	5952	4465	1487
3	Nowe drogi, szersze horyzonty, większe szanse	Europejski Fundusz Społeczny	22707	16495	6212
4	W stronę gwiazd - czyli w tym moc co więcej umie	Europejski Fundusz Społeczny	10581	7936	2645
5	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	53006	45055	7951
6	Drogowskazy	Europejski Fundusz Społeczny	29430	25016	4414
7	Edukacja alternatywna kluczem do rozwoju osobowości	Europejski Fundusz Społeczny	20280	17238	3042
8	Kiermasz różnorodności	Europejski Fundusz Społeczny	27930	23741	4189
SUMA			176080	144505	31575
2009					
1	Drogowskazy	Europejski Fundusz Społeczny	22350	18997	3353
2	Edukacja alternatywna	Europejski Fundusz Społeczny	36040	30634	5406
3	Małe Przedszkoludki ku lepszej przyszłości	Europejski Fundusz Społeczny	33251	27886	5365
4	Kiermasz różnorodności	Europejski Fundusz Społeczny	43890	37306	6584
5	Programy rozwojowe szkół gminy Nowogród Bobrzański szansą na lepszy start	Europejski Fundusz Społeczny	325188	276410	48778
6	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	106414	90452	15962
7	Adaptacja budynku szkoły na świetlicę w Kotowicach	Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich	452500	-	452500
SUMA			1019633	481685	537948

2010					
1	Rozwińmy skrzydła	Europejski Fundusz Społeczny	29000	24650	4350
2	Małe Przedszkoludki ku lepszej przyszłości	Europejski Fundusz Społeczny	63147	54053	9094
3	Małe Przedszkoludki ku lepszej przyszłości - II edycja	Europejski Fundusz Społeczny	58809	49700	9109
4	Programy rozwojowe szkół gminy Nowogród Bobrzański szansą na lepszy start	Europejski Fundusz Społeczny	413614	351572	62042
5	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	178923	152085	26838
6	Budowa remizy wraz z wyposażeniem dla jednostki ratowniczo - gaśniczej OSP w Nowogrodzie Bobrzańskim	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	1621899	1283405	338494
7	Adaptacja budynku szkoły na świetlicę wiejską w Kotowicach	Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich	568472	419218	149254
SUMA			2933864	2334683	599181
2011					
1	Rozwińmy skrzydła	Europejski Fundusz Społeczny	180688	153585	27103
2	Małe Przedszkoludki ku lepszej przyszłości - II edycja	Europejski Fundusz Społeczny	80714	68895	11819
3	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	134843	114399	20444
4	Wymiana młodzieży	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	7277	7277	-
5	Obóz jeździecko - językowy polsko - niemiecki	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	14590	12402	2188
6	Zajęcia sportowo - rekreacyjne dla dzieci z miejscowości: Bogaczów, Drągowina i Niwiska	Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich	30375	17549	12826

7	Lubuski e-Urząd Nowogród Bobrzański	Projekt "Lubuski e-Urząd" w ramach działania 1.3 "Rozwój społeczeństwa informacyjnego" Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Źródłem finansowania jest Urząd Marszałkowski, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.	21275		21275
SUMA			469762	374107	95655
2012					
1	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	95272	80809	14463
2	Lubuski e-Urząd Nowogród Bobrzański	Projekt "Lubuski e-Urząd" w ramach działania 1.3 "Rozwój społeczeństwa informacyjnego" Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. Źródłem finansowania jest Urząd Marszałkowski, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.	18155		18155
SUMA			113427	80809	32618
2013					
1	Rozwińmy skrzydła II	Europejski Fundusz Społeczny	52250	50114	2136
2	Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-II szkół podstawowych województwa lubuskiego	Europejski Fundusz Społeczny	43845	37268	6577
3	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	125101	106726	18375
SUMA			221196	194108	27088

2014					
1	Piknik Majowy OSP	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	55712	47355	8357
2	Rozwińmy skrzydła II	Europejski Fundusz Społeczny	112660	108743	3917
3	Polsko-niemiecki obóz młodzieży - Gimnazjum w Nowogrodzie Bobrzańskim	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	68821	58498	10323
4	Indywidualizacja procesu nauczania i wychowania uczniów klas I-II szkół podstawowych województwa lubuskiego	Europejski Fundusz Społeczny	12450	10582	1868
5	Aktywizacja społeczno - zawodowa bezrobotnych z Nowogrodu Bobrzańskiego	Europejski Fundusz Społeczny	115245	97958	17287
SUMA			364888	323136	41752

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Nowogrodzie Bobrzańskim

VI. Analizy

1. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest narzędziem, które w przejrzysty sposób prezentuje wyniki przeprowadzonej diagnozy społeczno – gospodarczej. Ujęte w niej zostały wnioski z wykonanych analiz, a także spostrzeżenia mieszkańców wypracowane podczas spotkań warsztatowych na etapie konsultacji społecznych dokumentu Strategii.

Ta analiza wykonana została z uwzględnieniem podziału na grupy czynników:

- Mocne strony
- Słabe strony
- Szanse
- Zagrożenia

Mocne oraz słabe strony odnoszą się do uwarunkowań wewnętrznych, do obecnej sytuacji gminy. Szanse oraz zagrożenia dotyczą uwarunkowań zewnętrznych, czyli oddziaływania otoczenia gminy.

Tabela 23. Analiza SWOT gminy Nowogród Bobrzański

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
1. Dogodne położenie gminy (bliskość Zielonej Góry, Żar)	1. Duża liczba osób bezrobotnych, przewaga kobiet wśród osób bezrobotnych
2. Korzystne położenie komunikacyjne (położenie między drogami europejskimi E30 oraz E36)	2. Duża liczba osób korzystających z pomocy Miejsko – Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej
3. Przebieg rzeki Bóbr	3. Niewystarczająco rozwinięta sieć gazowa oraz kanalizacyjna na terenie wsi
4. Duże zalesienie obszaru gminy	4. Mała liczba funkcjonujących podmiotów gospodarczych
5. Funkcjonowanie jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych	5. Niekorzystne warunki glebowe
6. Występowanie terenów atrakcyjnych przyrodniczo (cieki wodne, tereny zielone)	6. Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych
7. Występowanie obszarów cennych przyrodniczo, objętych ochroną przyrody	7. Starzenie się społeczeństwa (spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym)
8. Występowanie przedwojennych obiektów historycznych oraz zabytków wpisanych do rejestru Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	8. Niewystarczająca baza noclegowa
9. Brak przemysłu generującego duże zanieczyszczenia	9. Niewystarczająca baza gastronomiczna
10. Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa	10. Brak oferty turystycznej
11. Działalność lokalnych zespołów artystycznych	11. Brak miejsca spotkań dla młodzieży
12. Rosnąca liczba podmiotów gospodarczych	12. Brak promocji gminy
13. Położenie przy zachodniej granicy	13. Niski poziom wykorzystania odnawialnych źródeł energii
14. Prężne działanie organizacji pozarządowych	14. Słabo rozwinięta sieć ścieżek rowerowych
	15. Mała ilość chodników na terenach wiejskich
	16. Niewystarczające oświetlenie ulic na terenach wiejskich
	17. Zły stan techniczny obiektów zabytkowych
	18. Zły stan techniczny dróg na obszarze gminy
	19. Niewykorzystanie walorów rzeki Bóbr
	20. Brak żłobków
	21. Mało mieszkań komunalnych i socjalnych

SZANSE	ZAGROŻENIA
1. Dostępność zewnętrznych źródeł finansowania projektów	1. Rosnące koszty edukacji
2. Korzystne prognozy rozwoju ruchu turystycznego w skali kraju	2. Brak zainteresowania ze strony przedsiębiorstw inwestowaniem na obszarach gminy
3. Rozwój agroturystyki, wzrost atrakcyjności obszarów wiejskich jako destynacji turystycznej	3. Niski poziom świadomości ekologicznej społeczeństwa
4. Rosnący poziom wynagrodzeń społeczeństwa	4. Niska opłacalność działalności rolniczej
5. Wzrost wykształcenia oraz kwalifikacji społeczeństwa w skali kraju	5. Migracja młodych ludzi za pracą
6. Dostępność środków zewnętrznych na aktywizację ludności bezrobotnej	6. Niż demograficzny oraz starzejące się społeczeństwo
7. Moda na rolnictwo ekologiczne	
8. Dostępność instrumentów wsparcia dla gospodarstw rolnych	

Źródło: Opracowanie własne

2. Analiza potencjału jakości życia

Analiza potencjału jakości życia wykonana została w formie ankiet. Respondentami była młodzież w wieku od 15 do 17 lat oraz osoby dorosłe. Odpowiadali oni na pytania, podzielone na cztery bloki tematyczne:

- Przestrzeń i infrastruktura
- Gospodarka
- Społeczeństwo
- Środowisko

Udzielone odpowiedzi umożliwiły określenie jakości życia w mieście i gminie Nowogród Bobrzański. Scharakteryzowane zostały bieżące problemy mieszkańców, a także potrzeby, które powinny zostać zaspokojone w przyszłości.

Według mieszkańców w gminie brakuje wydarzeń kulturalnych i rozrywkowych. Ponadto występują problemy z komunikacją pomiędzy miejscowościami. Brak jest

chodników oraz odpowiedniego oświetlenia wzdłuż ulic. Powoduje to spadek poczucia bezpieczeństwa mieszkańców. Istotnym problemem jest brak żłobków. Na obszarze gminy nie funkcjonuje ani jedna taka placówka.

Mieszkańcy uważają, że potencjałem gminy jest natura oraz możliwość rozwoju turystyki. Obecnie jest to niemożliwe z uwagi na brak promocji gminy, niedostatecznie rozwiniętą bazę noclegową oraz bazę gastronomiczną.

Wnioski z przeprowadzonych ankiet umieszczone zostały w Załączniku nr 1 do niniejszego dokumentu.

VII. Strategiczny program rozwoju

1. Wizja gminy

Wizja to pożądaný stan i wyobrażenie przyszłości układu lokalnego. Określa ona rangę i atrakcyjność gminy, jej profil gospodarczy oraz jakość życia mieszkańców.

Wizja gminy Nowogród Bobrzański

Nowogród Bobrzański gminą przyjazną mieszkańcom i turystom, rozwiniętą gospodarczo, efektywnie wykorzystującą potencjał przyrodniczy i lokalizacyjny.

2. Misja gminy

Misja definiuje działania jednostki samorządu terytorialnego. Określa kierunek, w którym powinny podążać działania gminy oraz cele, które jednostka chce osiągnąć.

Misja gminy Nowogród Bobrzański

Tworzenie korzystnych warunków do rozwoju gospodarczego poprzez podniesienie standardu przestrzeni publicznych i jakości infrastruktury, z poszanowaniem środowiska przyrodniczego, dla poprawy jakości życia mieszkańców.

3. Cele strategiczne i operacyjne

Cel główny, czyli cel nadrzędny, odnosi się do jakości życia społeczności lokalnej. Głównym celem każdej gminy powinno być zapewnienie mieszkańcom odpowiednich warunków do życia oraz zapewnienie im możliwości rozwoju.

Cel główny gminy Nowogród Bobrzański

Poprawa jakości życia mieszkańców
poprzez zrównoważony
rozwój społeczno – gospodarczy gminy.

Cele strategiczne powinny zakładać wykorzystanie istniejących uwarunkowań i szans na rozwój gminy. Ich realizacja stwarza możliwość prowadzenia zrównoważonego rozwoju jednostki terytorialnej.

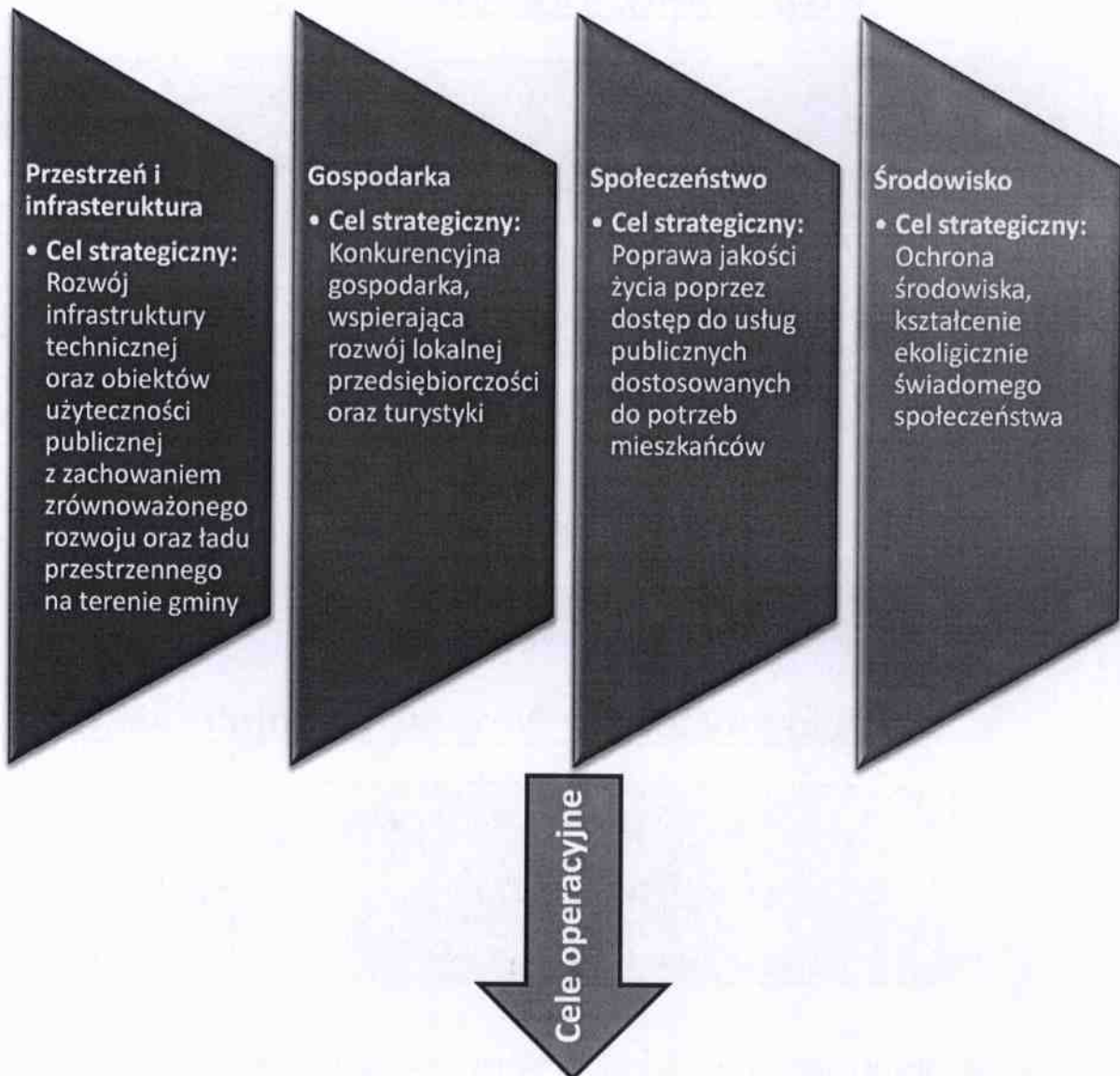
Cele operacyjne tworzone są według grup tematycznych o podobnym charakterze oraz oddziaływaniu. Wynikają one z celów strategicznych. W sposób dokładny określają one, jak realizować założone cele strategiczne oraz jakich narzędzi w tym celu użyć.

Cele strategiczne podzielone zostały na następujące grupy tematyczne:

- Przestrzeń i infrastruktura
- Gospodarka
- Społeczeństwo
- Środowisko

DRZEWO CELÓW

Przestrzeń i infrastruktura	Gospodarka	Spółeczeństwo	Środowisko
<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa stanu dróg oraz dostępności komunikacyjnej • Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej • Pomoc w renowacji zdewastowanych obiektów zabytkowych • Zwiększenie dostępności obiektów infrastruktury sportowej oraz modernizacja obiektów użyteczności publicznej • Podniesienie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej, rewitalizacja 	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, w tym aktywizacja osób bezrobotnych • Promocja gminy jako obszaru atrakcyjnego do inwestowania • Promowanie rolnictwa ekologicznego • Rozwój sektora turystycznego, w tym agroturystyki 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój edukacyjny wszystkich grup wiekowych • Wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców • Umacnianie więzi społecznych oraz poczucia lokalnego patriotyzmu • Rozwiązywanie problemów społecznych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu 	<ul style="list-style-type: none"> • Usprawnienie systemu gospodarki odpadami • Ochrona miejsc cennych przyrodniczo oraz promowanie OZE • Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności • Rozwój gospodarki niskoemisyjnej • Poprawa stanu infrastruktury technicznej w celu zapobiegania zanieczyszczeniom środowiska

Przestrzeń i infrastruktura

Cel strategiczny 1: Rozwój infrastruktury technicznej oraz obiektów użyteczności publicznej z zachowaniem zrównoważonego rozwoju oraz ładu przestrzennego na terenie gminy

Cele operacyjne:

1.1. Poprawa stanu dróg oraz dostępności komunikacyjnej

- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont chodników
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont parkingów
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont dróg
- Poprawa bezpieczeństwa przy drogach, głównie na terenach wiejskich
- Budowa, przebudowa, modernizacja sieci ścieżek rowerowych
- Usprawnienie komunikacji na terenie gminy

1.2. Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej

- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont sieci wodociągowej
- Budowa, modernizacja, przebudowa sieci gazowej
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont oświetlenia ulicznego
- Wspieranie modernizacji systemu melioracji wodnej

1.3. Pomoc w renowacji zdewastowanych obiektów zabytkowych

- Renowacja obiektów zabytkowych, posiadających potencjał turystyczny
- Opieka, monitoring i kontrola stanu technicznego obiektów wpisanych do rejestru Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

1.4. Zwiększenie dostępności obiektów infrastruktury sportowej oraz modernizacja obiektów użyteczności publicznej

- Przebudowa, modernizacja, remont istniejącej infrastruktury sportowej
- Wspieranie budowy nowych obiektów sportowych w gminie
- Poprawa efektywności energetycznej obiektów użyteczności publicznej
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont świetlic wiejskich
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont terenów rekreacyjnych
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont placów zabaw
- Informowanie o możliwości pozyskiwania środków ze źródeł zewnętrznych
- Poprawa stanu technicznego obiektów użyteczności publicznej

1.5. Podniesienie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej, rewitalizacja

- Poprawa estetyki przestrzeni publicznych
- Rewitalizacja parków, terenów zielonych
- Utrzymanie porządku
- Promowanie postaw społecznych pozytywnie wpływających na poprawę estetyki gminy
- Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji
- Włączenie mieszkańców w proces diagnozowania problemów na obszarach zdegradowanych
- Renowacja budynków mieszkalnych na obszarach zdegradowanych

Gospodarka

Cel strategiczny 2: Konkurencyjna gospodarka wspierająca rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz turystyki

Cele operacyjne:

2.1. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, w tym aktywizacja osób bezrobotnych

- Organizacja kursów oraz szkoleń w zakresie przedsiębiorczości oraz zarządzania
- Organizacja szkoleń z różnych dziedzin gospodarki, dająca możliwość przebranżowienia
- Pomoc wyspecjalizowanych doradców przy zakładaniu działalności gospodarczej
- Aktywizacja zawodowa kobiet
- Prowadzenie działań na rzecz dostosowania edukacji do potrzeb rynku pracy

2.2. Promocja gminy jako obszaru atrakcyjnego do inwestowania

- Opracowanie Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego
- Przygotowanie terenów pod inwestycje,
- Promocja gminy na targach, wydarzeniach krajowych
- Tworzenie warunków zachęcających przedsiębiorców do inwestowania

2.3. Promowanie rolnictwa ekologicznego

- Kursy dla rolników, dotyczące prowadzenia gospodarstwa ekologicznego
- Szkolenia dotyczące pozyskiwania środków zewnętrznych na prowadzenie gospodarstwa ekologicznego oraz dostosowywania gospodarstw do standardów Unii Europejskiej
- Utworzenie lokalnego targowiska jako miejsca sprzedaży lokalnych produktów

2.4. Rozwój sektora turystycznego, w tym agroturystyki

- Promocja gminy jako miejsca wartego odwiedzenia
- Wspieranie promocji atrakcji turystycznych
- Szkolenia i pomoc w zakresie prowadzenia działalności agroturystycznej
- Utworzenie ciekawej oferty kulturalnej dla mieszkańców i odwiedzających
- Wspieranie rozwoju bazy gastronomicznej

Spoleczeństwo

Cel strategiczny 3: Poprawa jakości życia poprzez dostęp do usług publicznych dostosowanych do potrzeb mieszkańców

Cele operacyjne:

3.1. Rozwój edukacyjny wszystkich grup wiekowych

- Organizacja zajęć dla osób dorosłych
- Wspieranie sprawnego działania systemu nauczania
- Organizowanie zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży
- Utworzenie żłobków
- Rozwój gminnej bazy oświatowej
- Wspieranie doskonalenia zawodowego kadry nauczycielskiej

3.2. Wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców

- Montaż monitoringu
- Wspieranie działalności Ochotniczych Straży Pożarnych
- Wspieranie działań policji zmierzających do wzrostu poziomu bezpieczeństwa
- Dążenie do wzrostu poziomu bezpieczeństwa w miejscach publicznych

3.3. Umacnianie więzi społecznych oraz poczucia lokalnego patriotyzmu

- Promowanie tradycji, historii lokalnej
- Organizacja wydarzeń o tematyce lokalnej, w oparciu o dziedzictwo kulturowe gminy
- Wspieranie organizacji pozarządowych promujących lokalną tradycję
- Dostosowanie oferty kulturalnej dla każdej grupy wiekowej
- Wspieranie zaangażowania lokalnej ludności w organizacji wydarzeń kulturalnych
- Usprawnienie przepływu informacji pomiędzy administracją samorządową a mieszkańcami

3.4. Rozwiązywanie problemów społecznych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

- Zapewnienie opieki osobom starszym i niepełnosprawnym
- Organizacja wydarzeń kulturalnych dla ludzi starszych
- Aktywizacja osób bezrobotnych, głównie kobiet
- Pomoc rodzinom ubogim
- Wsparcie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym
- Przeciwdziałanie uzależnieniom

- Wspieranie budownictwa społecznego
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont mieszkań komunalnych i socjalnych

Środowisko

Cel strategiczny 4: Ochrona środowiska, kształcenie ekologicznie świadomego społeczeństwa

Cele operacyjne:

4.1. Usprawnienie systemu gospodarki odpadami

- Edukacja mieszkańców na temat selektywnej zbiórki odpadów
- Zapobieganie i likwidacja nielegalnych składowisk odpadów
- Działania na rzecz usunięcia azbestu z terenu gminy

4.2. Ochrona miejsc cennych przyrodniczo oraz promowanie OZE

- Ochrona obiektów przyrodniczych i terenów chronionych oraz ich odpowiednie oznakowanie
- Wspieranie wykorzystania OZE
- Informowanie o możliwościach dofinansowania montażu OZE
- Promowanie racjonalnego wykorzystania zasobów środowiska przyrodniczego

4.3. Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności

- Organizacja akcji informacyjnych dotyczących ekologii, akcji sprzątania świata
- Promocja zdrowego i ekologicznego stylu życia
- Organizacja zajęć związanych z ekologią dla dzieci w szkołach
- Promowanie dbania o czystość i ekologię

4.4. Rozwój gospodarki niskoemisyjnej

- Poprawa efektywności energetycznej budynków - termomodernizacja
- Rozwój niskoemisyjnego transportu, w tym budowa ścieżek rowerowych
- Edukacja w szkołach w zakresie gospodarki niskoemisyjnej
- Promocja oszczędzania energii i poprawy efektywności energetycznej

4.5. Poprawa stanu infrastruktury technicznej w celu zapobiegania zanieczyszczeniom środowiska

- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont oczyszczalni ścieków
- Budowa, modernizacja, przebudowa, remont sieci kanalizacyjnej
- Pomoc, informacja oraz wsparcie przy budowie przydomowych oczyszczalni ścieków oraz nowoczesnych zbiorników bezodpływowych

VIII. Spójność strategii z dokumentami wyższego szczebla

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański jest zgodna z regionalnymi, krajowymi oraz międzynarodowymi dokumentami strategicznymi.

1. Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Europa 2020 to długookresowy program rozwoju społeczno – gospodarczego Unii Europejskiej, opublikowany 3 marca 2010 r. W dokumencie tym szczególnie podkreślona została potrzeba zintegrowanego działania państw członkowskich, aby razem wychodzić z kryzysu oraz wdrażać reformy dotyczące globalizacji, starzenia się społeczeństwa czy racjonalnego wykorzystania zasobów.

Określone zostały priorytety, które umożliwią osiągnięcie ustalonych założeń:

- Wzrost inteligentny, czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach
- Wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej
- Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną, terytorialną.

Ponadto UE wytyczyła cele nadrzędne, niezbędne do monitorowania stopnia realizacji programu:

- Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat powinien wynosić 75%
- Na inwestycję w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii
- Należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii (ograniczenie emisji dwutlenku węgla nawet o 30%)
- Liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie
- Liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest spójna z założeniami dokumentu Europa 2020. Strategia przewiduje działania dotyczące zrównoważonego rozwoju, rozwój edukacyjny, przeciwdziałanie bezrobociu i patologiom społecznym, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii oraz edukację ludności w zakresie postaw proekologicznych oraz ochrony środowiska przyrodniczego.

2. Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo

Dokument ten to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015. W wyniku potrzeby dostosowania dokumentu do nowych uwarunkowań społeczno – gospodarczych, podjęto decyzję o jego aktualizacji oraz wydłużeniu horyzontu czasowego do 2020 roku. Nowy dokument został przyjęty przez Radę Ministrów 25 września 2012 roku.

Strategia zakłada wzmocnienie i wykorzystanie potencjałów, które zapewnią szybki i zrównoważony rozwój, a także poprawę jakości życia mieszkańców.

W dokumencie wyznaczone są następujące obszary strategiczne oraz cele:

- Sprawne i efektywne państwo:
  - Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem
  - Zapewnienie środków na działania rozwojowe
  - Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela
- Konkurencyjna gospodarka:
  - Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej
  - Wzrost wydajności gospodarki
  - Zwiększenie innowacyjności gospodarki
  - Rozwój kapitału ludzkiego
  - Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych
  - Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko
  - Zwiększenie efektywności transportu
- Spójność społeczna i terytorialna:
  - Integracja społeczna
  - Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych

- o Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest zgodna z założeniami Strategii Rozwoju Kraju 2020. Cele oraz przewidziane kierunki działań w obu dokumentach są zbieżne. Dotyczą one zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwa ludności, wykorzystania odnawialnych źródeł energii, ochrony środowiska przyrodniczego, integracji społecznej oraz rozwoju gospodarki.

3. Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe

Raport Polska 2020. Wyzwania rozwojowe to dokument przygotowany przez Zespół Doradców Strategicznych Premiera Donalda Tuska. Powstał on w odpowiedzi na liczne zmiany następujące po procesie transformacji ustrojowej. Zawiera wielopłaszczyznową diagnozę pozwalającą określić miejsce Polski w 10 kluczowych obszarach. Dokument ten ma być nową busolą rozwoju. Zakłada on model polaryzacyjno – dyfuzyjnego rozwoju.

W dokumencie określone są następujące wyzwania, z którymi Polska musi się zmierzyć do roku 2030:

- Wzrost i konkurencyjność
- Sytuacja demograficzna
- Wysoka aktywność zawodowa oraz adaptacyjność zasobów pracy
- Odpowiedni potencjał infrastruktury
- Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne
- Gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego
- Solidarność i spójność regionalna
- Poprawa spójności społecznej
- Sprawne państwo
- Wzrost kapitału społecznego Polski

Podolewanie tym wyzwaniom warunkuje przyszły rozwój gospodarczy kraju oraz miejsce Polski na gospodarczej i społecznej mapie Europy. W dokumencie określone zostały kluczowe czynniki, dzięki którym możliwe będzie sprostanie postawionym wyzwaniom. Czynniki te to:

- Stworzenie warunków dla szybkiego wzrostu inwestycji
- Wzrost aktywności zawodowej i mobilność Polaków

- Rozwój produktywności i innowacyjności
- Efektywna dyfuzja w wymiarze regionalnym i społecznym
- Wzmocnienie kapitału społecznego i sprawności państwa

Założenia Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 są zgodne z celami Raportu Polska 2030. Wyzwania Rozwojowe. Opracowana strategia zakłada aktywność zawodową ludności, rozwój gospodarczy, w tym także rozwój innowacyjnej gospodarki oraz wzmocnienie kapitału społecznego.

4. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Przedstawia on wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie do 2030 roku. Jego realizacja sprawi, że system planowania przestrzennego w Polsce będzie funkcjonował sprawnie oraz przejrzysto. Polska w 2030 roku ma być krajem spójnym społecznie, gospodarczo i przestrzennie. Dokument określa zasady i działania, które zapobiegają konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią. Został on opracowany na podstawie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z 2003 r.

Celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Ponadto określone zostały następujące cele operacyjne:

- Zwiększenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności
- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski

- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego

Cele określone w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 są zgodne z celami określonymi w koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Gmina Nowogród Bobrzański ma stać się ośrodkiem konkurencyjnym, spójnym wewnątrz, zintegrowanym funkcjonalnie, wykorzystującym potencjał wewnętrzny. Ponadto w strategii przewiduje się rozwój infrastruktury transportowej oraz technicznej, a także ochronę środowiska przyrodniczego oraz walorów krajobrazowych.

5. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie (KSRR)

KSRR to dokument, który określa prowadzenie polityki rozwoju społeczno – gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim. Wyznacza on cele polityki rozwoju regionalnego, w tym wobec obszarów wiejskich i miejskich. Celem strategicznym jest efektywnie wykorzystanie specyficznych, regionalnych oraz terytorialnych, potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju, czyli wzrostu zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Wyznaczone zostały także następujące cele szczegółowe oraz operacyjne:

- Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów:
  - Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych
  - Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi
  - Budowa podstaw konkurencyjności województw
- Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych:
  - Wzmacnianie spójności w układzie krajowym
  - Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe

- Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
- Przewycięzanie niedogodności związanych z położeniem obszarów przygranicznych, szczególnie wzdłuż zewnętrznych granic UE
- Zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o niższej dostępności
- Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie:
  - Wzmocnienie strategicznego wymiaru polityki regionalnej
  - Poprawa jakości zarządzania politykami publicznymi, w tym ich właściwe ukierunkowanie terytorialne
  - Przebudowa i wzmocnienie koordynacji w systemie wieloszczeblowego zarządzania
  - Wspomaganie budowania kapitału społecznego dla rozwoju regionalnego w oparciu o sieć współpracy między różnymi aktorami polityki regionalnej.

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest zgodna z założeniami Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Określone cele dla Nowogrodu Bobrzańskiego przewidują wzrost konkurencyjności regionu, przeciwdziałanie procesom marginalizacji społecznej oraz tworzenie warunków dla sprawnego rozwoju obszaru.

6. Polityka Transportowa Państwa

Dokument Polityka Transportowa Państwa na lata 2006 – 2025 opracowany został w celu usprawnienia systemu transportowego kraju. Transport nie może być barierą hamującą rozwój gospodarczy, lecz ma współtworzyć rozwój. Możliwe to jest dzięki wykorzystaniu środków unijnych.

Celem Polityki Transportowej Państwa jest spełnienie oczekiwań społeczeństwa wywołanych wzrostem mobilności ludności. Wiąże się to ze wzrostem zapotrzebowania na dostępność transportową. Podstawowym celem jest poprawa jakości systemu transportowego i jego rozbudowa zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Określone zostały również cele szczegółowe:

- Poprawa dostępności transportowej i jakości transportu
- Wspieranie konkurencyjności gospodarki
- Poprawa efektywności systemu transportowego
- Integracja systemu transportowego
- Poprawa bezpieczeństwa użytkowników transportu i ochrony ładunków
- Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko i warunki życia

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest zgodna z celami określonymi w Polityce Transportowej Państwa. W strategii zakłada się poprawę dostępności komunikacyjnej, efektywności systemu transportowego oraz bezpieczeństwa użytkowników transportu.

7. Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020 to najważniejszy dokument samorządu województwa, zawierający podstawowe wytyczne dla polityki regionalnej, których realizacja zapewnić ma trwały i zrównoważony rozwój regionu. Łączy w sobie diagnozę stanu regionu, stojące przed nim wyzwania rozwojowe, a także aspiracje mieszkańców. Strategia jest dokumentem, odgrywającym istotną rolę w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych (z programów przedakcesyjnych oraz strukturalnych Unii Europejskiej).

Głównym celem strategii jest „wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem”

Określone zostały także następujące cele strategiczne oraz cele operacyjne:

- Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna:
  - Rozwój sektora B+R oraz usprawnienie mechanizmów transferu innowacji
  - Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej
  - Podniesienie jakości kształcenia i dostosowanie go do potrzeb regionalnego rynku pracy
  - Rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich
  - Rozwój subregionalnych i lokalnych ośrodków miejskich

- Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska
- Rozwój potencjału turystycznego województwa
- Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej
- Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna:
  - Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej
  - Usprawnienie systemu transportu publicznego
  - Rozwój społeczeństwa informacyjnego
- Społeczne i terytorialna spójność regionu:
  - Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych
  - Zwiększenie dostępu do usług medycznych i profilaktyka zdrowotna
  - Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej
  - Promocja włączenia zawodowego i społecznego
  - Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich
  - Wsparcie budowy oraz modernizacja systemów i infrastruktury zapobiegania zagrożeniom
- Region efektywnie zarządzany:
  - Tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocja marki Lubuskie
  - Wzmocnienie współpracy transgranicznej i międzyregionalnej
  - Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej
  - Wzmocnienie integralności systemów zarządzania strategicznego i planowania przestrzennego na poziomie regionalnym i lokalnym
  - Podwyższenie sprawności działania administracji samorządowej i instytucji regionalnych

8. Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020

Regionalny Program Operacyjny to narzędzie realizacji polityki spójności na obszarze województwa lubuskiego. Jest to program dwufunduszowy, który obejmuje interwencję Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Celem głównym programy jest „długofalowy, inteligentny i zrównoważony rozwój oraz wzrost jakości życia mieszkańców województwa lubuskiego poprzez wykorzystanie i wzmocnienie potencjałów regionu i skoncentrowane niwelowanie barier rozwojowych”. W

Regionalnym Programie Operacyjnym – Lubuskie 2020 określone zostały następujące osie priorytetowe oraz działania:

- Oś Priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje:
  - Działanie 1.1. Badania i innowacje
  - Działanie 1.2. Rozwój przedsiębiorczości
  - Działanie 1.3. Tworzenie i rozwój terenów inwestycyjnych
  - Działanie 1.4. Promocja regionu i umiędzynarodowienie sektora MŚP
  - Działanie 1.5. Rozwój sektora MŚP
- Oś Priorytetowa 2. Rozwój cyfrowy:
  - Działanie 2.1. Rozwój społeczeństwa informacyjnego
- Oś Priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna:
  - Działanie 3.1. Odnawialne źródła energii
  - Działanie 3.2. Efektywność energetyczna
  - Działanie 3.3. Ograniczenie niskiej emisji w miastach
  - Działanie 3.4. Kogeneracja
- Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura:
  - Działanie 4.1. Przeciwdziałanie katastrofom naturalnym i ich skutkom
  - Działanie 4.2. Gospodarka odpadami
  - Działanie 4.3. Gospodarka wodno – ściekowa
  - Działanie 4.4. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego
  - Działanie 4.5. Kapitał przyrodniczy regionu
- Oś Priorytetowa 5. Transport:
  - Transport drogowy
  - Transport kolejowy
- Oś Priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy:
  - Działanie 6.1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy i jednocześnie nie posiadających zatrudnienia realizowana przez powiatowe urzędy pracy
  - Działanie 6.2. Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy niezarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy
  - Działanie 6.3. Wsparcie dla samozatrudnienia
  - Działanie 6.4. Równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy
  - Działanie 6.5. Usługi rozwojowe dla MMŚP

- Działanie 6.6. Aktywizacja zawodowa osób zwolnionych lub przewidzianych do zwolnienia
- Działanie 6.7. Profilaktyka i rehabilitacja zdrowotna osób pracujących i powracających do pracy oraz wspieranie zdrowych i bezpiecznych miejsc pracy
- Oś Priorytetowa 7. Równowaga społeczna:
  - Działanie 7.1. Programy aktywnej integracji realizowane przez ośrodki pomocy społecznej
  - Działanie 7.2. Programy aktywnej integracji realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie
  - Działanie 7.3. Programy aktywnej integracji realizowane przez inne podmioty
  - Działanie 7.4. Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej
  - Działanie 7.5. Usługi społeczne
  - Działanie 7.6. Wsparcie dla OWES i ROPS we wzmacnianiu sektora ekonomii społecznej
- Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja:
  - Działanie 8.1. Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej
  - Działanie 8.2. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych
  - Działanie 8.3. Upowszechnienie kształcenia ustawicznego związanego z nabywaniem i doskonaleniem kwalifikacji zawodowych
  - Działanie 8.4. Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego
  - Działanie 8.5. Doskonalenie umiejętności zawodowych osób dorosłych
- Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna:
  - Działanie 9.1. Infrastruktura zdrowotna i usług społecznych
  - Działanie 9.2. Rozwój obszarów zmarginalizowanych
  - Działanie 9.3. Rozwój infrastruktury edukacyjnej
- Oś Priorytetowa 10. Pomoc techniczna:
  - Działanie 10.1. Wsparcie zarządzania i wdrażania. Komunikacja i badania.

9. Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014 – 2022

Strategia rozwoju jest jednym z podstawowych instrumentów zarządzania podmiotami. To swoisty scenariusz przyszłości powiatu, do którego dążą władze samorządowe. Strategia to koncepcja systemowego działania, która polega na formułowaniu zbioru perspektywicznych celów rozwojowych i ich modyfikacji, określeniu niezbędnych zasobów potrzebnych do realizacji celów oraz określeniu sposobów postępowania zapewniających realizację celów rozwojowych. Misją powiatu zielonogórskiego jest „powiat zielonogórski 2022 stanowi zintegrowaną wspólnotę samorządową, działającą dla wzrostu konkurencyjnego, zrównoważonego, otwartego i spójnego”. Wizja brzmi „Powiat zielonogórski liderem wśród powiatów – przyjazny inwestorom, bezpieczny i ekologiczny, silny gospodarczo oraz oferujący swoim mieszkańcom atrakcyjne miejsca pracy i wypoczynku”.

Przy wyborze celów strategicznych oraz kierunków rozwoju powiatu zielonogórskiego zastosowano zasadę rozwoju zrównoważonego. Wymaga to zapewnienia równowagi i trwałości rozwoju w sferze gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Określono następujące cele strategiczne oraz cele operacyjne w poszczególnych obszarach:

- Przestrzeń, środowisko, infrastruktura:
  - Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim:
    - Wzmocnienie spójności i dostępności układu komunikacyjnego powiatu, zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego
    - Zrównoważony rozwój i infrastruktury ochrony środowiska
    - Poprawa stanu środowiska przyrodniczego i racjonalne gospodarowanie zasobami
- Sfera społeczna:
  - Rozwój edukacji na terenie powiatu zielonogórskiego:
    - Nowoczesna infrastruktura edukacyjna
    - Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży
    - Nowoczesny system kształcenia
  - Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców powiatu zielonogórskiego oraz ich integracja ze środowiskiem rodzinnym i społecznym:
    - Kompleksowy system opieki nad dziećmi i rodziną
    - Aktywizacja i wsparcie osób niepełnosprawnych oraz starszych

- Współpraca z organizacjami pozarządowymi i wolontariatem oraz rozwój aktywności społecznej
- Poprawa stanu zdrowia oraz dostępności mieszkańców powiatu zielonogórskiego do opieki zdrowotnej:
  - Profilaktyka chorób układu krążenia, nowotworowych i cywilizacyjnych wśród mieszkańców powiatu zielonogórskiego
  - Zwiększenie dostępności do opieki medycznej mieszkańców powiatu poprzez rozwój i modernizację infrastruktury ochrony zdrowia oraz inwestycje w kadry
  - Propagowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży oraz osób starszych
- Wzrost stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w powiecie zielonogórskim:
  - Podniesienie skuteczności działania i współdziałania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo
  - Ochrona mieszkańców przed zagrożeniami miejscowymi i nadzwyczajnymi
- Zwiększenie konkurencyjności oraz atrakcyjności turystycznej i roli funkcji kulturotwórczej powiatu zielonogórskiego:
  - Rozwój infrastruktury turystycznej i kulturowej
  - Rozwój zintegrowanych form turystyki
- Sfera gospodarcza:
  - Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki powiatu zielonogórskiego:
    - Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej powiatu
    - Rozwój lokalnej przedsiębiorczości
    - Reorientacja gospodarstw rolnych
- System zarządzania:
  - Skuteczne planowanie i zarządzanie powiatem zielonogórskim:
    - Promocja powiatu
    - Otwarta i sprawna administracja publiczna
    - Informatyzacja administracji publicznej i rozwój e-usług w powiecie

Tabela 24. Zgodność celów operacyjnych z dokumentami wyższego szczebla

Cel operacyjny	Dokument wyższego szczebla	Cel określony w dokumencie wyższego szczebla
PRZESTRZEŃ I INFRASTRUKTURA		
1.1 Poprawa stanu dróg oraz dostępności komunikacyjnej	Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II. 7 Zwiększenie efektywności transportu Cel II.7.1. Zwiększenie efektywności zarządzania w sektorze transportowym Cel II.7.2. Modernizacja i rozbudowa połączeń transportowych Cel II.7.3. Udrożnienie obszarów miejskich
	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 4. Odpowiedni potencjał infrastruktury
	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej Kierunek 3.1. Poprawa dostępności polskich miast i regionów 3.1.1. Poprawa wzajemnej dostępności głównych ośrodków miejskich 3.1.2. Poprawa dostępności polskich miast i regionów w przestrzeni europejskiej 3.1.3. Poprawa dostępności ośrodków subregionalnych oraz obszarów wiejskich 3.1.4. Poprawa dostępności do obszarów o najniższym poziomie dostępności czasowej do największych miast
	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020	Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych, kierunek działań Cel 2.5. Zwiększanie dostępności transportowej do ośrodków wojewódzkich na obszarach o najniższej dostępności
	Polityka Transportowa Państwa	Cel 1. Poprawa dostępności transportowej i jakości transportu jako czynnik poprawy warunków życia i usuwania barier rozwojowych gospodarki. Cel 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 2.1. Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej Cel 2.2. Usprawnienie systemu transportu publicznego
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 5. Transport Działanie 5.1. Transport kolejowy
	Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014 – 2022	Cel 1. Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim Cel 1.1 Wzmocnienie spójności i dostępności układu komunikacyjnego powiatu, zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego
1.2. Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 4: Odpowiedni potencjał infrastruktury
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Cel 1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska Cel 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu Cel 3.6. Wsparcie budowy oraz modernizacji systemów infrastruktury zapobiegania zagrożeniom

	Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014 – 2022	Cel 1. Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim Cel 1.2. Zrównoważony rozwój infrastruktury ochrony środowiska
1.3. Pomoc w renowacji zdewastowanych obiektów zabytkowych	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju	Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura Działanie 4.4. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego
1.4. Zwiększenie dostępności obiektów infrastruktury sportowej oraz modernizacja obiektów użyteczności publicznej	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura Działanie 4.4. Zasoby kultury i dziedzictwa kulturowego
	Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014-2022	Cel 4. Poprawa stanu zdrowia oraz dostępności mieszkańców powiatu zielonogórskiego do opieki zdrowotnej 4.3. Propagowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży oraz osób starszych
1.5. Podniesienie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej, rewitalizacja	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020	Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna Działanie 9.2. Rozwój obszarów zmarginalizowanych
GOSPODARKA		
2.1. Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, w tym aktywizacja osób bezrobotnych	Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet: Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną, terytorialną
	Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II. Wzrost wydajności gospodarki Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego Cel II.4.1. Zwiększenie aktywności zawodowej Cel II.4.2. Poprawa jakości kapitału ludzkiego
	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 3. Wysoka aktywność zawodowa oraz adaptacyjność zasobów pracy
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Cel 1.2. Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie aktywności zawodowej

	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje Działanie 1.2. Rozwój przedsiębiorczości Działanie 1.5. Rozwój sektora MŚP Oś Priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy Działanie 6.1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy i jednocześnie nie posiadających zatrudnienia realizowana przez powiatowe urzędy pracy Działanie 6.2. Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy niezarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy Działanie 6.3. Wsparcie dla samozatrudnienia Działanie 6.4. Równość szans kobiet i mężczyzn na rynku pracy Działanie 6.5. Usługi rozwojowe dla MMŚP
2.2. Promocja gminy jako obszaru atrakcyjnego do inwestowania	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 1. Wzrost i konkurencyjność
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 4. Region efektywnie zarządzany Cel 4.1 Tworzenie atrakcyjnego wizerunku województwa i promocja marki Lubuskie
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje Działanie 1.3. Tworzenie i rozwój terenów inwestycyjnych Działanie 1.4. Promocja regionu i umiędzynarodowienie sektora MŚP
2.3. Promowanie rolnictwa ekologicznego	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów Cel 1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi Cel 1.2.3. Pełniejsze wykorzystanie obszarów wiejskich Cel 1.2.4. Efektywne wykorzystanie w procesach rozwojowych potencjału specjalizacji terytorialnej
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Cel 1.8 Poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej
2.4. Rozwój sektora turystycznego w tym agroturystyki	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego	Cel 1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów Cel 1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji poza ośrodkami wojewódzkimi Cel.1.2.3. Pełniejsze wykorzystanie obszarów wiejskich
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Cel 1.7 Rozwój potencjału turystycznego województwa
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura Działanie 4.5. Kapitał przyrodniczy regionu
SPOŁECZEŃSTWO		
3.1. Rozwój edukacyjny wszystkich grup wiekowych	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 6. Gospodarka oparta na wiedzy i rozwój kapitału intelektualnego

	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu Cel 3.1 Wzrost dostępności i atrakcyjności kształcenia w placówkach edukacyjnych
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja Działanie 8.1. Poprawa dostępności i jakości edukacji przedszkolnej Działanie 8.2. Wyrównywanie dysproporcji w jakości kształcenia na poziomie ogólnym oraz dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i zdrowotnych Działanie 8.3. Upowszechnienie kształcenia ustawicznego związanego z nabywaniem i doskonaleniem kwalifikacji zawodowych Działanie 8.4. Doskonalenie jakości kształcenia zawodowego Działanie 8.5. Doskonalenie umiejętności zawodowych osób dorosłych Oś Priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna Działanie 9.3. Rozwój infrastruktury edukacyjnej
3.2. Wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców	Polityka Transportowa Państwa	Cel 5: Poprawa bezpieczeństwa prowadząca do radykalnej redukcji liczby wypadków i ograniczenia ich skutków (zabici, ranni) oraz – w rozumieniu społecznym – do poprawy bezpieczeństwa osobistego użytkowników transportu i ochrony ładunków
3.3. Umacnianie więzi społecznych oraz poczucia lokalnego patriotyzmu	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 4. Region efektywnie zarządzany Cel 4.3. Wzmocnienie potencjału kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej
3.4. Rozwiązywanie problemów społecznych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet: Wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną, terytorialną
	Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna Cel III.1. Integracja społeczna Cel III.1.1 Zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym Cel III.1.2 Zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej nim zagrożonych
	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 10. Wzrost kapitału społecznego Polski
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 3 Społeczna i terytorialna spójność regionu Cel 3.4 Promocja włączenia zawodowego i społecznego

	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	<p>Oś Priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy</p> <p>Działanie 6.1. Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych oraz poszukujących pracy i jednocześnie nie posiadających zatrudnienia realizowana przez powiatowe urzędy pracy</p> <p>Działanie 6.2. Aktywizacja zawodowa osób pozostających bez pracy niezarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy</p> <p>Działanie 6.6. Aktywizacja zawodowa osób zwolnionych lub przewidzianych do zwolnienia</p> <p>Oś Priorytetowa 7. Równowaga społeczna</p> <p>Działanie 7.1. Programy aktywnej integracji realizowane przez ośrodki pomocy społecznej</p> <p>Działanie 7.2. Programy aktywnej integracji realizowane przez powiatowe centra pomocy rodzinie</p> <p>Działanie 7.3. Programy aktywnej integracji realizowane przez inne podmioty</p> <p>Działanie 7.4. Aktywne włączenie w ramach podmiotów integracji społecznej</p> <p>Działanie 7.5. Usługi społeczne</p> <p>Działanie 7.6. Wsparcie dla OWES i ROPS we wzmacnianiu sektora ekonomii społecznej</p>
ŚRODOWISKO		
4.1. Usprawnienie systemu gospodarki odpadami	Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko II.6.4. Poprawa stanu środowiska
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Cel 1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura Działanie 4.2. Gospodarka odpadami
4.2. Ochrona miejsc cennych przyrodniczo oraz promowanie OZE	Strategia Rozwoju Kraju 2020	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko II.6.4. Poprawa stanu środowiska
	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 5. Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne
	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna Działanie 3.1. Odnawialne źródła energii Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura Działanie 4.5. Kapitał przyrodniczy regionu

4.3. Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko II.6.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej II.6.3. Zwiększenie dywersyfikacji dostaw paliw i energii II.6.4. Poprawa stanu środowiska II.6.5. Adaptacja do zmian klimatu
4.4. Rozwój gospodarki niskoemisyjnej	Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu	Priorytet: Wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej
	Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo	Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko Cel II.6.2. Poprawa efektywności energetycznej
	Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe	Wyzwanie 5. Bezpieczeństwo energetyczno-klimatyczne
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Ce. 1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska Cel 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna Cel 2.1. Budowa nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury komunikacyjnej
4.5. Poprawa stanu infrastruktury technicznej w celu zapobiegania zanieczyszczeniom środowiska	Polityka Transportowa Państwa	Cel 6. Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko i warunki życia.
	Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego do roku 2020	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna Cel 1.6. Udoskonalenie oraz rozbudowa infrastruktury energetycznej i ochrony środowiska
	Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś Priorytetowa 4. Środowisko i kultura Działanie 4.3. Gospodarka wodno - ściekowa

Źródło: Opracowanie własne

IX. Finansowanie strategii

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 jest podstawą do sporządzania konkretnych projektów, poprawiających jakość życia lokalnej ludności. Ich realizacja wymagać będzie znacznych nakładów finansowych, których gmina może nie posiadać. Niezbędne jest pozyskanie funduszy z zewnętrznych źródeł. Możliwość taką stwarza perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020. Środki można pozyskać także z następujących źródeł:

- Budżet starostwa powiatowego
- Budżet województwa lubuskiego
- Budżet państwa
- Środki finansowe instytucji zaangażowanych w realizację niniejszego dokumentu
- Środki finansowe Unii Europejskiej
- Środki krajowych i międzynarodowych instytucji finansowych
- Środki inwestorów wewnętrznych i zewnętrznych
- Inne źródła

X. Wdrażanie i monitorowanie strategii

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 – 2022 to dokument zawierający diagnozę stanu istniejącego, cele strategiczne oraz cele operacyjne, a także kierunki działań. Jednostką odpowiedzialną za wdrażanie oraz monitorowanie Strategii jest Burmistrz Nowogrodu Bobrzańskiego, przy pomocy odpowiednich jednostek odpowiedzialnych za koordynowanie konkretnych zadań.

Proces wdrażania opierać się będzie na następujących etapach:

- Kontrola wstępna - wskaźniki określające wyniki realizowanych zadań
- Monitoring sterujący - ocena dotychczasowych rezultatów wdrażania Strategii
- Kontrola końcowa - określenie stopnia osiągnięcia zakładanych celów, ustalenie przyczyn odchyleń od planu

Monitoring umożliwia ocenę stopnia realizacji zadań strategii. Proces monitorowania oparty jest na obserwowaniu zmian zachodzących w ramach celów operacyjnych. W procesie monitoringu istotne jest zbieranie informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników,

odzwierciedlających efekty wykonanych działań. Skuteczny monitoring opiera się na cechach: wiarygodność, aktualność, obiektywność, realizm, koordynacja informacji, elastyczność, normatywność i operacyjność.

W poniższej tabeli umieszczone zostały wskaźniki, które pomogą uzyskać informacje o stopniu osiągnięcia założonych celów. Zostaną one pozyskane z publicznych statystyk, a także z informacji na temat realizowanych projektów w gminie Nowogród Bobrzański.

Tabela 25. Wskaźniki realizacji celów strategicznych i operacyjnych zawartych w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański

Cel strategiczny	Cel operacyjny	Wskaźniki
Rozwój infrastruktury technicznej oraz obiektów użyteczności publicznej z zachowaniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz ładu przestrzennego na terenie gminy	Poprawa stanu dróg oraz dostępności komunikacyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • długość wybudowanych dróg (km) • długość wybudowanych chodników (km) • długość wyremontowanych dróg (km) • liczba zrealizowanych programów poprawy bezpieczeństwa ruchu • liczba wybudowanych urządzeń bezpieczeństwa ruchu drogowego • długość wybudowanych ścieżek rowerowych
	Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej	<ul style="list-style-type: none"> • odsetek mieszkańców podłączonych do sieci gazowej • odsetek mieszkańców podłączonych do sieci wodociągowej • wartość środków finansowych przeznaczonych na poprawę stanu infrastruktury technicznej • długość wybudowanej i zmodernizowanej sieci oświetlenia ulicznego
	Renowacja zdewastowanych obiektów zabytkowych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zmodernizowanych obiektów zabytkowych • wysokość środków pozyskanych na renowację obiektów zabytkowych • wartość środków przeznaczonych na renowację obiektów zabytkowych

	<p>Zwiększenie dostępności obiektów infrastruktury sportowej oraz modernizacja obiektów użyteczności publicznej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zmodernizowanych obiektów użyteczności publicznej oraz infrastruktury sportowej • liczba wybudowanych obiektów sportowych • liczba wybudowanych placów zabaw • liczba zmodernizowanych świetlic • liczba zorganizowanych imprez sportowych • wartość środków finansowych przeznaczonych na modernizację obiektów użyteczności publicznej i obiektów sportowych • liczba zmodernizowanego oświetlenia w budynkach użyteczności publicznej
	<p>Podniesienie jakości i funkcjonalności przestrzeni publicznej, rewitalizacja</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba/powierzchnia wybudowanych parkingów • wartość środków pozyskanych na rewitalizację parków oraz terenów zielonych • liczba zrealizowanych programów wpływających na promowanie postaw społecznych • liczba budynków, w których przeprowadzono renowację • powierzchnia miasta/gminy objęta rewitalizacją • liczba mieszkańców biorących udział w konsultacjach społecznych dotyczących rewitalizacji
<p>Konkurencyjna gospodarka wspierająca rozwój lokalnej przedsiębiorczości oraz turystyki</p>	<p>Wspieranie lokalnej przedsiębiorczości, w tym aktywizacja osób bezrobotnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zrealizowanych inwestycji • liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej • liczba przeprowadzonych szkoleń dla bezrobotnych • wskaźnik bezrobocia

	<p>Promocja gminy jako obszaru atrakcyjnego do inwestowania</p>	<ul style="list-style-type: none"> • powierzchnia terenów przeznaczonych pod inwestycje • stopień uzbrojenia terenów • liczba opracowanych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego • powierzchnia scalonych terenów inwestycyjnych • liczba przygotowanej dokumentacji pod tereny inwestycyjne • liczba zinwentaryzowanych obiektów inwestycyjnych • wartość środków przeznaczonych na promocję gminy na targach
	<p>Promowanie rolnictwa ekologicznego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba przeprowadzonych szkoleń dotyczących rolnictwa ekologicznego oraz pozyskiwania środków zewnętrznych • liczba gospodarstw rolnych uprawiających rolnictwo ekologiczne • dochodowość gospodarstw ekologicznych
	<p>Rozwój sektora turystycznego, w tym agroturystyki</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba obiektów noclegowych • liczba obiektów gastronomicznych • liczba zorganizowanych imprez kulturalnych i rozrywkowych • liczba udzielonych noclegów na terenie gminy • liczba obiektów specjalizujących się w agroturystyce • liczba turystów • liczba przeprowadzonych akcji promujących gminę • wartość środków przeznaczonych na promocję gminy • liczba szkoleń dotyczących prowadzenia działalności agroturystycznej

<p>Poprawa jakości życia poprzez dostęp do usług publicznych dostosowanych do potrzeb mieszkańców</p>	<p>Rozwój edukacyjny, wszystkich grup wiekowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba miejsc w przedszkolach • liczba uczniów w placówkach oświatowych • liczba żłobków • liczba udzielonych stypendiów najzdolniejszym uczniom • liczba godzin zajęć pozalekcyjnych • liczba organizowanych zajęć dla dorosłych • liczba nauczycieli podnoszących kwalifikacje zawodowe • wartość środków przeznaczonych na wyposażenie placówek oświatowych
	<p>Wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba przestępstw kryminalnych na 1 tys. osób • liczba zainstalowanych kamer monitoringu gminnego • liczba zrealizowanych projektów dotyczących poprawy bezpieczeństwa • wartość środków przeznaczonych na wyposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych oraz Policji
	<p>Umacnianie więzi społecznych oraz poczucia lokalnego patriotyzmu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • liczba osób biorących udział w wydarzeniach sportowych i rozrywkowych • liczba organizowanych wydarzeń kulturalnych • liczba zgłaszanych inicjatyw obywatelskich • liczba organizacji pozarządowych • liczba obiektów kulturalnych • wartość środków przeznaczonych na promowanie lokalnej historii

	Rozwiązywanie problemów społecznych, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	<ul style="list-style-type: none"> • wskaźnik zatrudnienia (%) • liczba przeprowadzonych kursów dla osób bezrobotnych • liczba osób biorących udział w szkoleniach • liczba osób korzystających z pomocy społecznej • liczba osób dotkniętych poszczególnymi patologiami społecznymi • liczba osób starszych, którym zapewniono opiekę • liczba bezdomnych • liczba programów dotyczących przeciwdziałaniu zjawiskom patologicznym • wartość wypłaconych środków pomocowych
Ochrona środowiska, kształcenie ekologicznie świadomego społeczeństwa	Usprawnienie systemu gospodarki odpadami	<ul style="list-style-type: none"> • liczba przeprowadzonych programów informacyjnych na temat selektywnej zbiórki odpadów • ilość segregowanych odpadów komunalnych • liczba mieszkańców prowadzących selektywną zbiórkę odpadów • liczba zlikwidowanych nielegalnych składowisk odpadów • ilość usuniętego azbestu
	Ochrona miejsc cennych przyrodniczo oraz promowanie OZE	<ul style="list-style-type: none"> • wartość środków przeznaczonych na ochronę obiektów przyrodniczych oraz ich odpowiednie oznakowanie • liczba akcji informujących o możliwościach wykorzystania OZE • wartość środków pozyskanych na montaż OZE • liczba inwestycji z zakresu OZE • liczba obiektów wykorzystujących OZE • udział OZE w ogólnym pozyskiwaniu energii (%)

	Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczności	<ul style="list-style-type: none"> • liczba akcji promujących ekologię oraz ekologiczny tryb życia • liczba mieszkańców uczestniczących w programach i akcjach ekologicznych
	Rozwój gospodarki niskoemisyjnej	<ul style="list-style-type: none"> • liczba obiektów użyteczności publicznej, w których przeprowadzono termomodernizację • liczba obiektów mieszkalnych poddana termomodernizacji • liczba zmodernizowanych systemów grzewczych
	Poprawa stanu infrastruktury technicznej w celu zapobieganie zanieczyszczeniom środowiska	<ul style="list-style-type: none"> • odsetek mieszkańców podłączonych do sieci kanalizacyjnej • liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków • wartość środków finansowych przeznaczonych na poprawę stanu infrastruktury kanalizacyjnej

Źródło: Opracowanie własne

XI. Ważność i prawdopodobieństwo celów

Zadania określone w niniejszym dokumencie powinny zostać zrealizowane, w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju gminy, a także odpowiednich warunków bytowych mieszkańcom. Prawdopodobieństwo określonych celów uzależnione jest przede wszystkim od możliwości finansowania gminy. Gmina powinna prowadzić skoordynowane działania, zapewniające równoległy rozwój każdej sfery: społecznej, gospodarczej, środowiskowej oraz przestrzennej.

Dla uzyskania stanu gminy, określonego w wizji Strategii niezbędna jest realizacja wszystkich założeń. Wszystkie wytyczone cele są ważne dla prawidłowego funkcjonowania gminy. Prawdopodobieństwo ich realizacji jest uzależnione od działań władz gminy, a przede wszystkim od istniejących możliwości finansowania. Pierwsze zrealizowane zostaną te kierunki działań, na które możliwe będzie uzyskanie zewnętrznych środków finansowych.

Istotą działania odpowiednich jednostek wdrażających założenia dokumentu jest sprawne podejmowanie decyzji, a także odpowiednie reagowanie na bieżącą sytuację. Wybór na co przeznaczone zostaną środki finansowe uwarunkowany jest potrzebami mieszkańców. Należy prowadzić działania, zmierzające do realizowania inwestycji finansowanych z zewnętrznych źródeł. Jednakże należy również podejmować decyzje, z uwzględnieniem bieżącej sytuacji, a także niespodziewanych wydarzeń, takich jak powódź, klęski żywiołowe itp. Najważniejszym zadaniem jednostek samorządowych jest uwzględnienie najistotniejszych oraz najpilniejszych potrzeb mieszkańców gminy.

Ocena istotności działań dla mieszkańców i rozwoju gminy dokonana została w ankietach, wypełnianych przez lokalną społeczność. Mieszkańcy obszaru najlepiej znają problemy występujące na obszarze gminy. Prawdopodobieństwo celów zależne jest od sprawnego działania koordynatorów wdrażania Strategii. Niezbędne jest również wsparcie lokalnych społeczności, grup działania oraz organizacji pozarządowych. Kompleksowa oraz zintegrowana współpraca jest gwarantem powodzenia określonych zadań.

Spis tabel

Tabela 1. Wykaz pomników przyrody i użytków ekologicznych w gminie Nowogród Bobrzański	14
Tabela 2. Liczba ludności miejscowości w gminie Nowogród Bobrzański.....	17
Tabela 3. Gęstość zaludnienia wybranych jednostek terytorialnych.....	18
Tabela 4. Liczba ludności, wg płci, w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008-2014	18
Tabela 5. Ruch naturalny ludności gminy w latach 2008 - 2014	19
Tabela 6. Migracje mieszkańców gminy w latach 2008 - 2014	19
Tabela 7. Liczba bezrobotnych, według płci, w gminie w latach 2008 - 2014	21
Tabela 8. Współczynnik skolaryzacji w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w gminie.....	23
Tabela 9. Liczba komputerów w szkołach w gminie w latach 2008 – 2012	25
Tabela 10. Powody przyznawania pomocy społecznej w gminie Nowogród Bobrzański	27
Tabela 11. Liczba osób, którym udzielono pomocy społecznej według form pomocy	28
Tabela 12. Popelnione czyny zabronione w latach 2008 - 2014	29
Tabela 13. Kalendarz imprez w gminie Nowogród Bobrzański w roku 2015.	34
Tabela 14. Wykaz obiektów wpisanych do rejestru Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z numerem i datą wpisania	36
Tabela 15. Zasoby mieszkaniowe w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 - 2013.....	50
Tabela 16. Wykaz projektów określonych w Lokalnym Programie Rewitalizacji Miasta Nowogród Bobrzański.....	53
Tabela 17. Podmioty gospodarcze według sekcji i działów PKD 2007 w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2009-2014	55
Tabela 18. Wykaz Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego w gminie Nowogród Bobrzański.....	58
Tabela 19. Sytuacja finansowa gminy Nowogród Bobrzański.....	64
Tabela 20. Wielkość środków gminnych przeznaczonych na inwestycję oraz na oświatę	64
Tabela 21. Wieloletnia Prognoza Finansowa Gminy Nowogród Bobrzański na lata 2015 - 2024	65
Tabela 22. Wykaz projektów zrealizowanych ze środków unijnych w latach 2008 - 2014.....	68
Tabela 23. Analiza SWOT gminy Nowogród Bobrzański	72
Tabela 24. Zgodność celów operacyjnych z dokumentami wyższego szczebla	94
Tabela 25. Wskaźniki realizacji celów strategicznych i operacyjnych zawartych w Strategii Rozwoju Miasta i Gminy Nowogród Bobrzański.....	101

Spis rycin

Rycina 1. Położenie gminy Nowogród Bobrzański	6
Rycina 2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w gminie Nowogród Bobrzański	59

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności w gminie Nowogród Bobrzański	16
Wykres 2. Struktura ekonomicznych grup ludności w gminie Nowogród Bobrzański	20
Wykres 3. Liczba uczniów w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w latach 2008 - 2013	23
Wykres 4. Liczba absolwentów szkół podstawowych i gimnazjalnych w latach 2008 - 2013	24
Wykres 5. Wielkość środków przeznaczonych na pomoc społeczną w latach 2008 - 2014	28
Wykres 6. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej oraz długość sieci rozdzielczej	47
Wykres 7. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej oraz długość sieci	48
Wykres 8. Liczba ludności korzystającej z sieci gazowej oraz zużycie gazu	49
Wykres 9. Zebrane odpady zmieszane w gminie Nowogród Bobrzański	52
Wykres 10. Podmioty gospodarcze według sektorów własnościowych w gminie Nowogród Bobrzański w latach 2008 - 2014	54
Wykres 11. Udział zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, według sekcji, w gminie Nowogród Bobrzański w 2014 roku	56
Wykres 12. Użytkowanie gruntów w gminie Nowogród Bobrzański w 2014 roku	60
Wykres 13. Struktura gospodarstw rolnych w gminie Nowogród Bobrzański według Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku	61

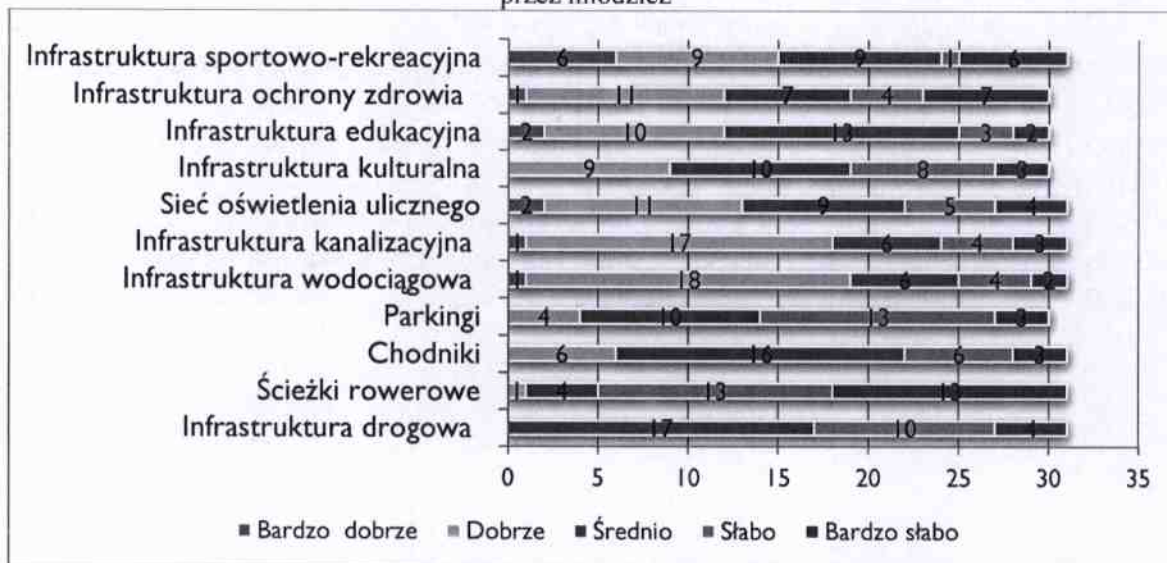

Załącznik nr 1: Raport z konsultacji społecznych

Badania ankietowe przeprowadzone zostały w ramach I konsultacji społecznych. Respondentami były dwie grupy osób:

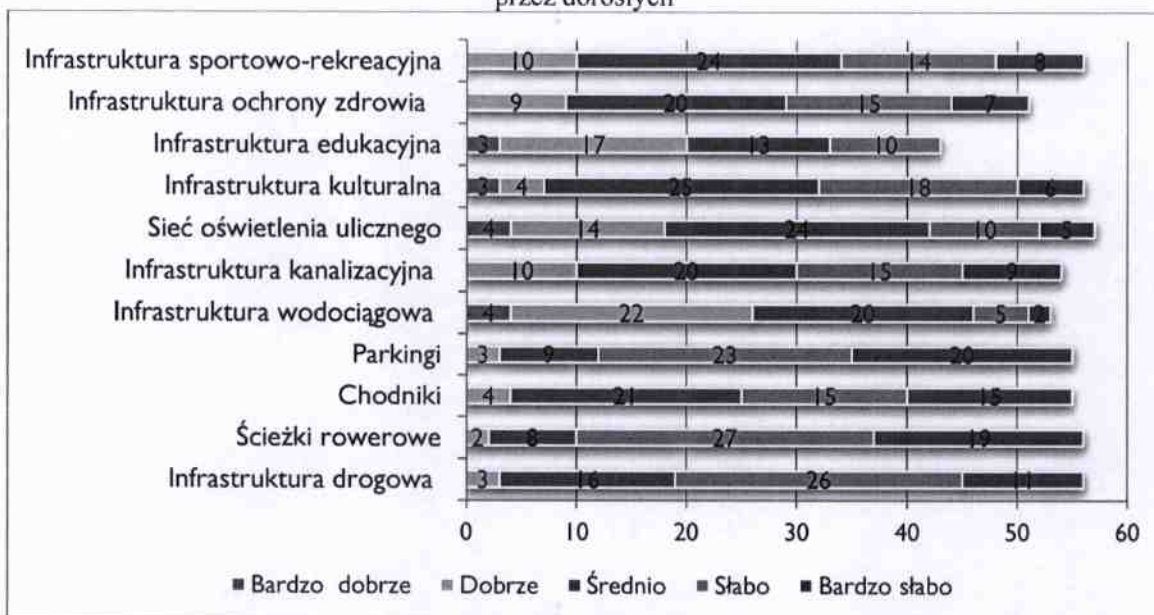
- młodzież w wieku 16-17 lat (33 osoby)
- dorośli (57 osób)

Wykres 1. Ocena stanu infrastruktury na terenie miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez młodzież

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

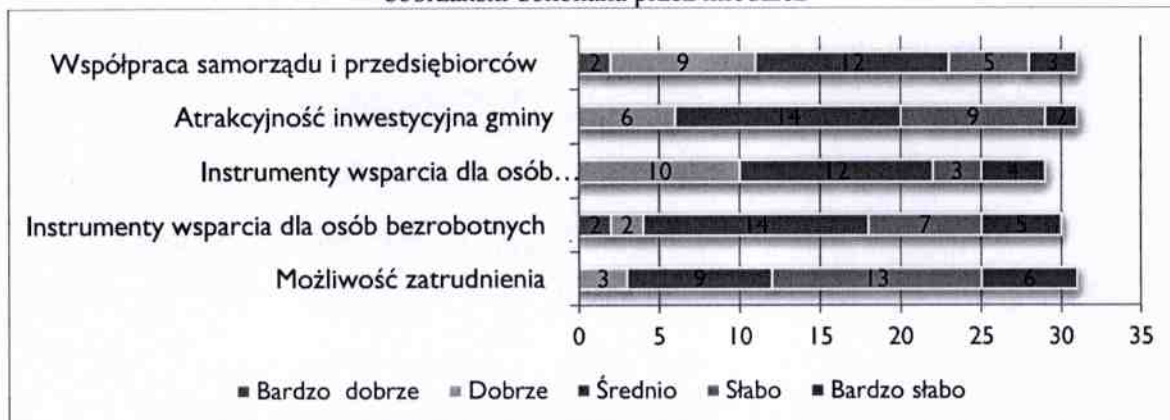
Wykres 2. Ocena stanu infrastruktury na terenie miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez dorosłych

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

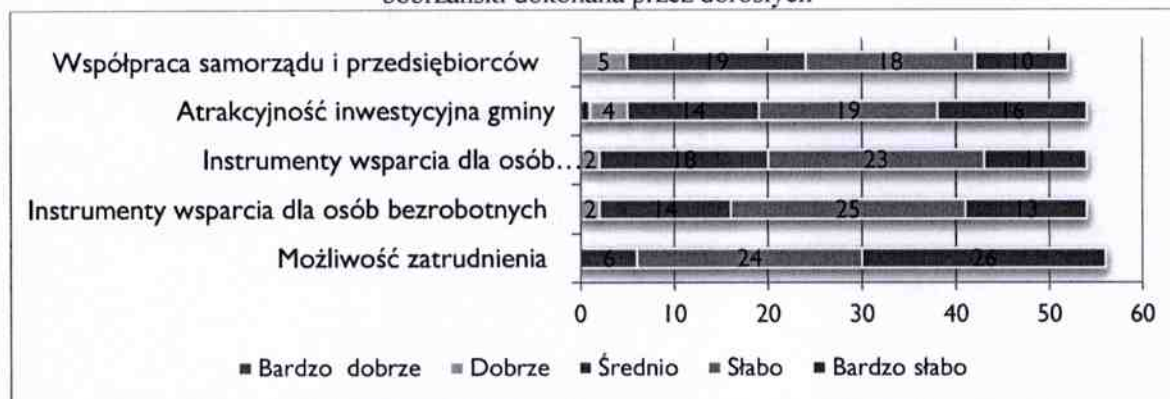

Wykres 3. Ocena sytuacji gospodarczej i lokalnego rynku pracy na terenie miasta i gminy Nowogród bobrzański dokonana przez młodzież

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Wykres 4. Ocena sytuacji gospodarczej i lokalnego rynku pracy na terenie miasta i gminy Nowogród bobrzański dokonana przez dorosłych

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Wykres 5. Ocena aktywności mieszkańców i współpracy społecznej na terenie miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez młodzież

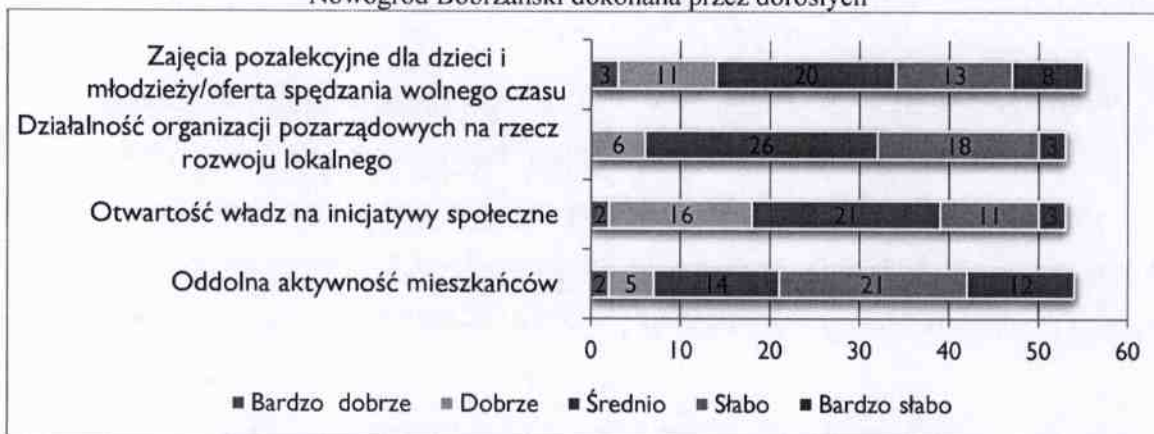

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

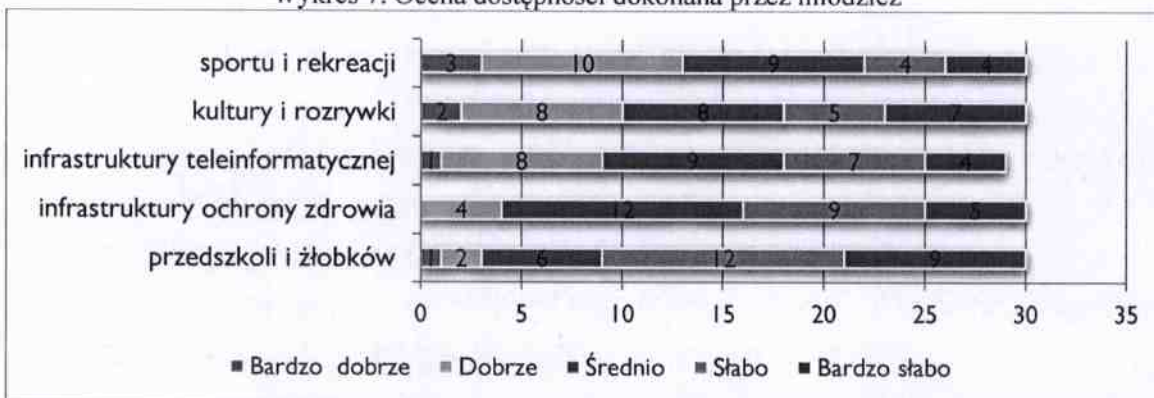

Wykres 6. Ocena aktywności mieszkańców i współpracy społecznej na terenie miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez dorosłych

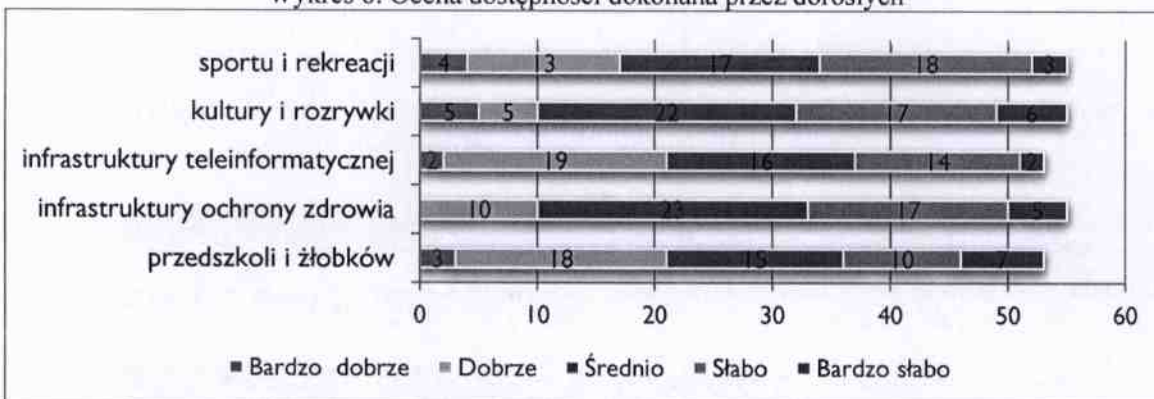
Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Wykres 7. Ocena dostępności dokonana przez młodzież

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

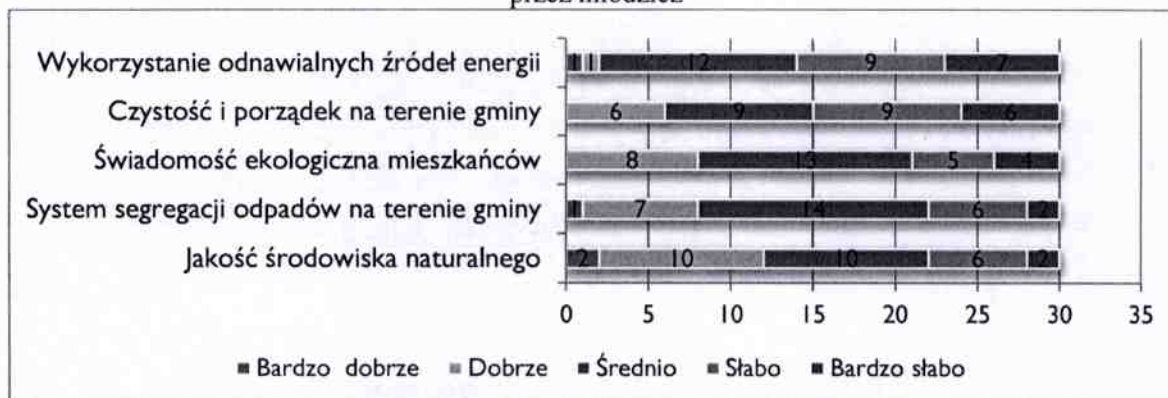
Wykres 8. Ocena dostępności dokonana przez dorosłych

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

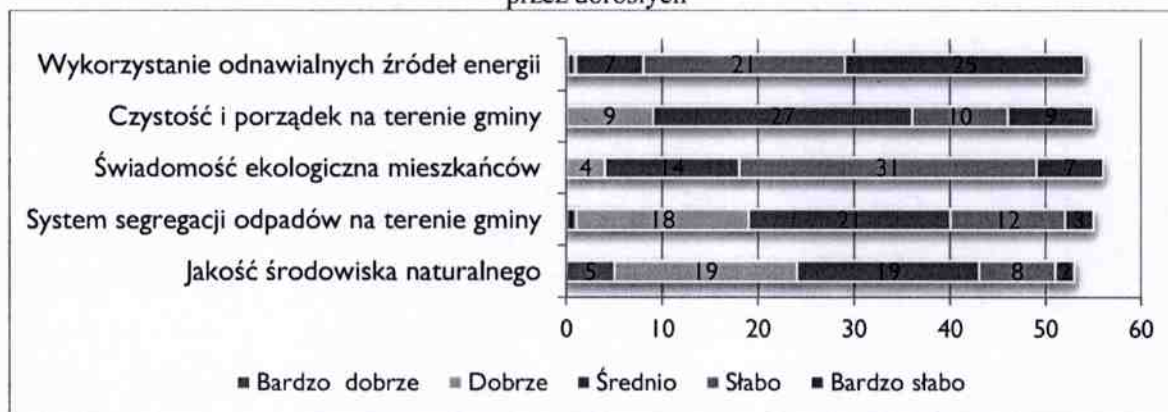

Wykres 9. Ocena środowiska naturalnego na terenie miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez młodzież

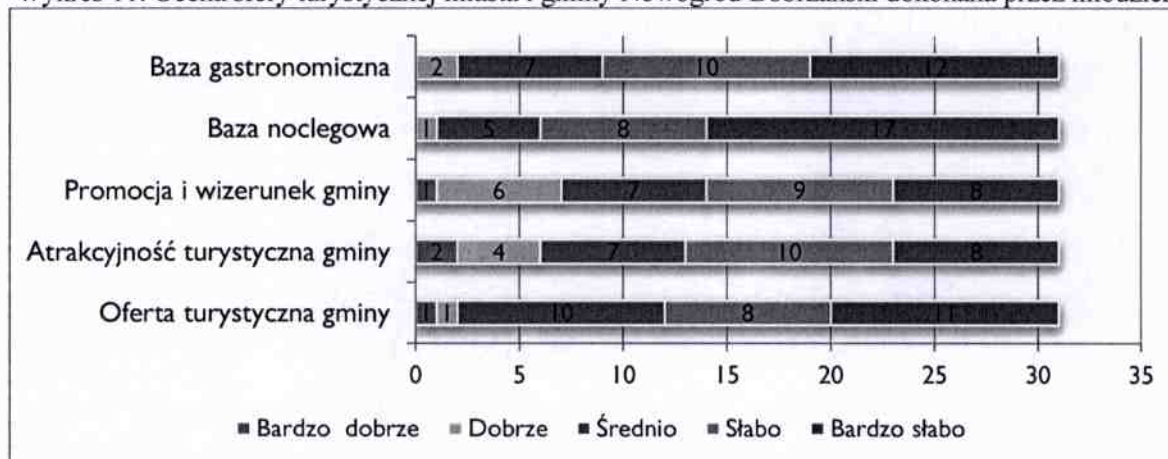
Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Wykres 10. Ocena środowiska naturalnego na terenie miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez dorosłych

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

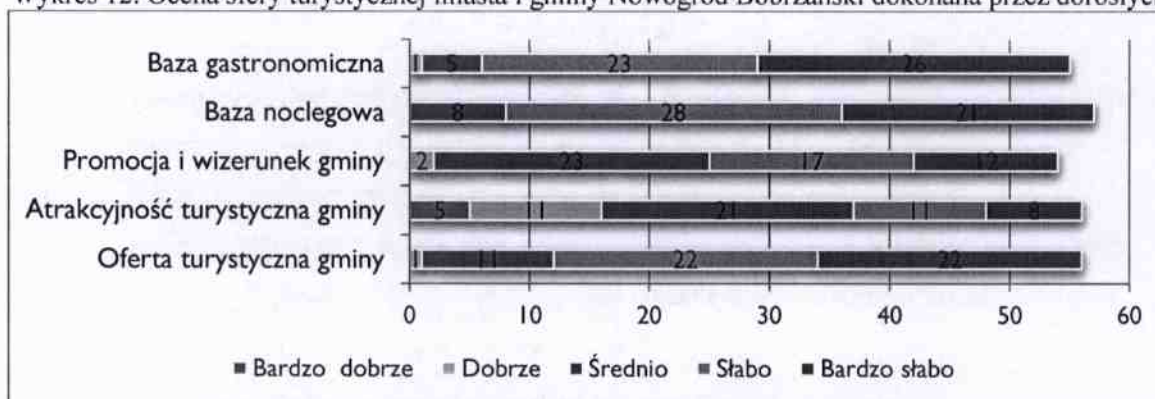
Wykres 11. Ocena sfery turystycznej miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez młodzież

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Wykres 12. Ocena sfery turystycznej miasta i gminy Nowogród Bobrzański dokonana przez dorosłych

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

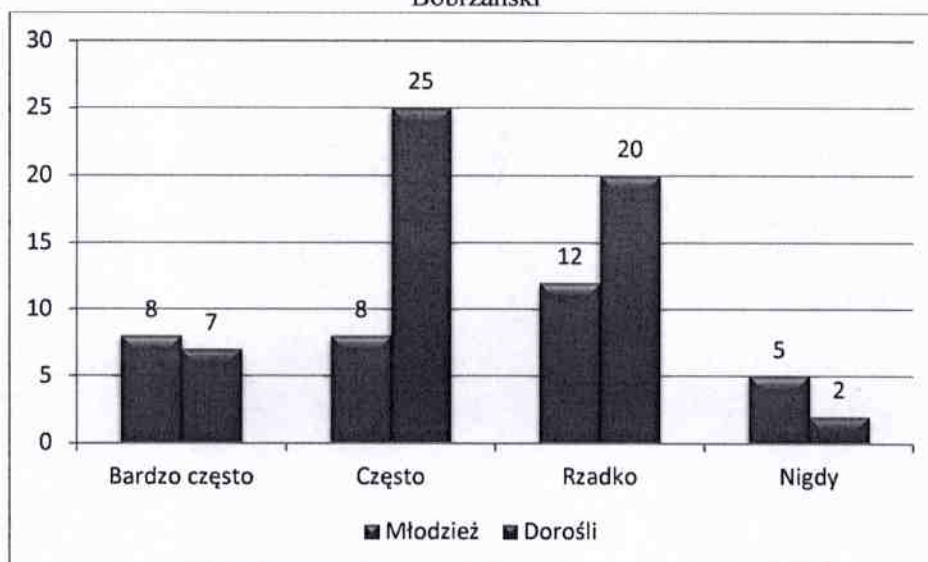
Wnioski z wyników ankiet w poszczególnych sferach:

- Infrastruktura: młodzież uznała, iż najlepszy jest stan infrastruktury sportowo – rekreacyjnej, kanalizacyjnej oraz wodociągowej, najslabiej ocenili stan ścieżek rowerowych. Osoby dorosłe uznały, że najlepszy jest stan infrastruktury wodociągowej oraz edukacyjnej. Według osób pełnoletnich najgorszy jest stan parkingów, chodników oraz ścieżek rowerowych.
- Sytuacja gospodarcza i lokalnego rynku pracy: według młodzieży najlepiej oceniona została współpraca samorządu i przedsiębiorców, najgorzej zaś możliwość zatrudnienia. Według osób dorosłych dobra jest atrakcyjność inwestycyjna gminy. Podobnie jak młodzież, osoby dorosłe najgorzej oceniły możliwość zatrudnienia w gminie.
- Aktywność mieszkańców i współpraca społeczna: wszystkie odpowiedzi są podobne, młodzież oceniła najlepiej zajęcia pozalekcyjne oraz oddolną aktywność mieszkańców. Dorośli respondenci najlepiej ocenili otwartość władz na inicjatywy społeczne, za najgorszą stronę uznali oddolną aktywność mieszkańców.
- Młodzież najlepiej oceniła dostępność do sportu i rekreacji, najgorzej zaś do przedszkoli oraz żłobków. Osoby dorosłe natomiast uznały, iż najlepsza dostępność jest do infrastruktury teleinformatycznej, najgorsza do struktury ochrony zdrowia.
- Środowisko naturalne: według młodzieży oraz osób dorosłych najlepiej oceniona została jakość środowiska naturalnego w gminie, najgorzej wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

- Turystyka: młodzież oraz osoby dorosłe negatywnie ocenili sferę turystyczną w gminie. Za najgorsze aspekty uważają bazę noclegową, bazę gastronomiczną oraz ofertę turystyczną gminy.

Wykres 13. Częstotliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych na terenie gminy Nowogród Bobrzański

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

36,6% respondentów wśród młodzieży rzadko uczestniczy w wydarzeniach kulturalnych. 24,2% młodzieży odpowiedziało, iż bardzo często uczestniczy takich wydarzeniach, organizowanych na terenie gminy. Tyle samo osób uczestniczy często. 5 osób (15,2%) nie uczestniczy w ogóle w imprezach kulturalnych.

Wśród dorosłych respondentów w wydarzeniach kulturalnych często uczestniczyło 43,9%. Rzadko w takich imprezach uczestniczy 35,1% ankietowanych. Tylko 2 osoby odpowiedziały, iż nigdy nie biorą udziału w tego typu wydarzeniach (0,35%).

W poniższej tabeli znajdują się odpowiedzi na pytanie w jakich imprezach ankietowani uczestniczą oraz jakich brakuje. Pogrubione zostały najczęściej udzielane odpowiedzi.

Tabela 1. Wydarzenia kulturalne w gminie

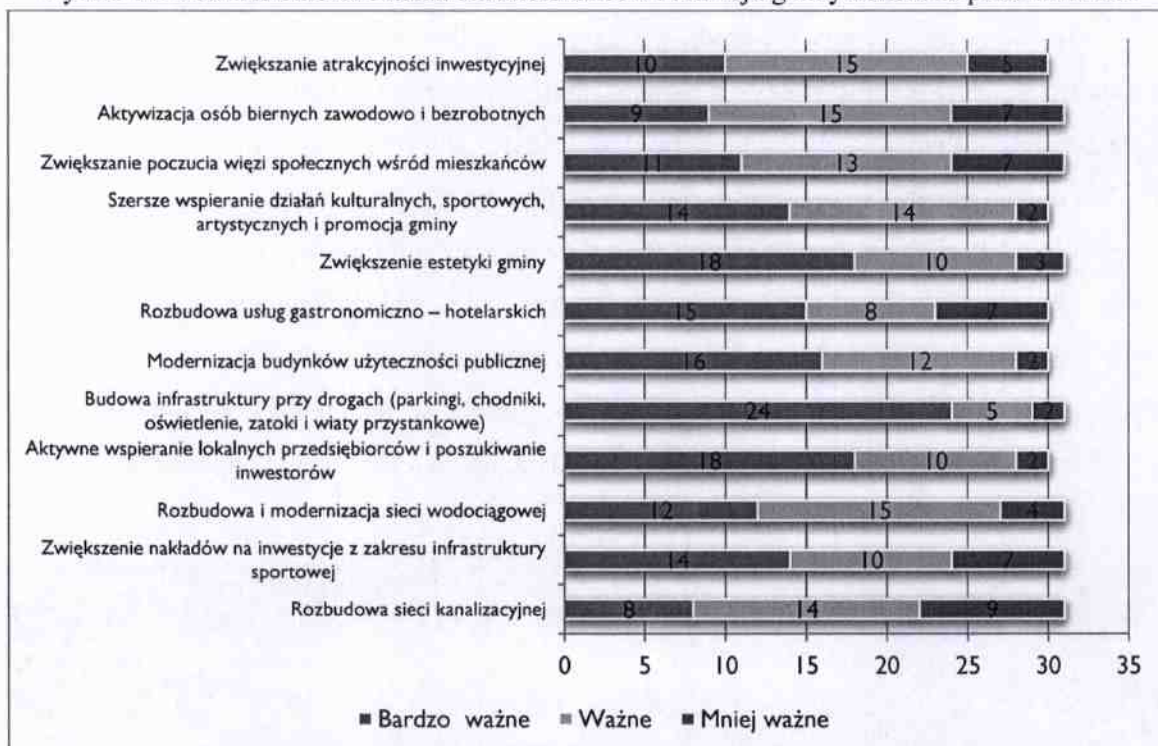
W jakich imprezach Pan/Pani uczestniczy?	Jakich wydarzeń kulturalnych brakuje?
Młodzież	
Sportowych	Wszystkich
Festynach	Koncertów
Dożynkach	Spotkań młodzieży
Imprezach „pod chmurką”	Zabaw i festynów
Świątach narodowych	Pokazów
Wymianach młodzieży	
Dniu Dziecka	

Dorośli	
Dniach Nowogrodu	Koncertów
Dożynkach	Zawodów sportowych
Klubie seniora	Zabaw wiejskich
Ogólnogminnych	Festynów
Spływach kajajowe	Spektakli teatralnych
Koncertach lokalnych zespołów	Pikników, ognisk
Festynach	Występów
Imprezach rekreacyjno – sportowych	Projekcji filmowych (typu DKF)
Turystycznych	Wystaw plastycznych
Z okazji świąt narodowych	Spotkań integracyjnych
Zawodach JRG OSP	Imprez kulturalno – rozrywkowych
Pokazach	Kabaretów
Wielkiej Orkiestrze Świątecznej Pomocy	Żywych lekcji historii dla młodzieży
Koncertach, także koncertach muzyki poważnej	Przyjezdnych szkół
Spektaklach teatralnych	Atrakcji dla ludzi 50+
Imprezach kulturalno - okolicznościowych	Dożynek dla rolników
Dniu Dziecka	Dni Nowogrodu
Dniu Strażaka	Widowisk
Rocznicach	Wycieczek i rajdów po gminie, pokazujących interesujące miejsca – „Poznaj swoją gminę”

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

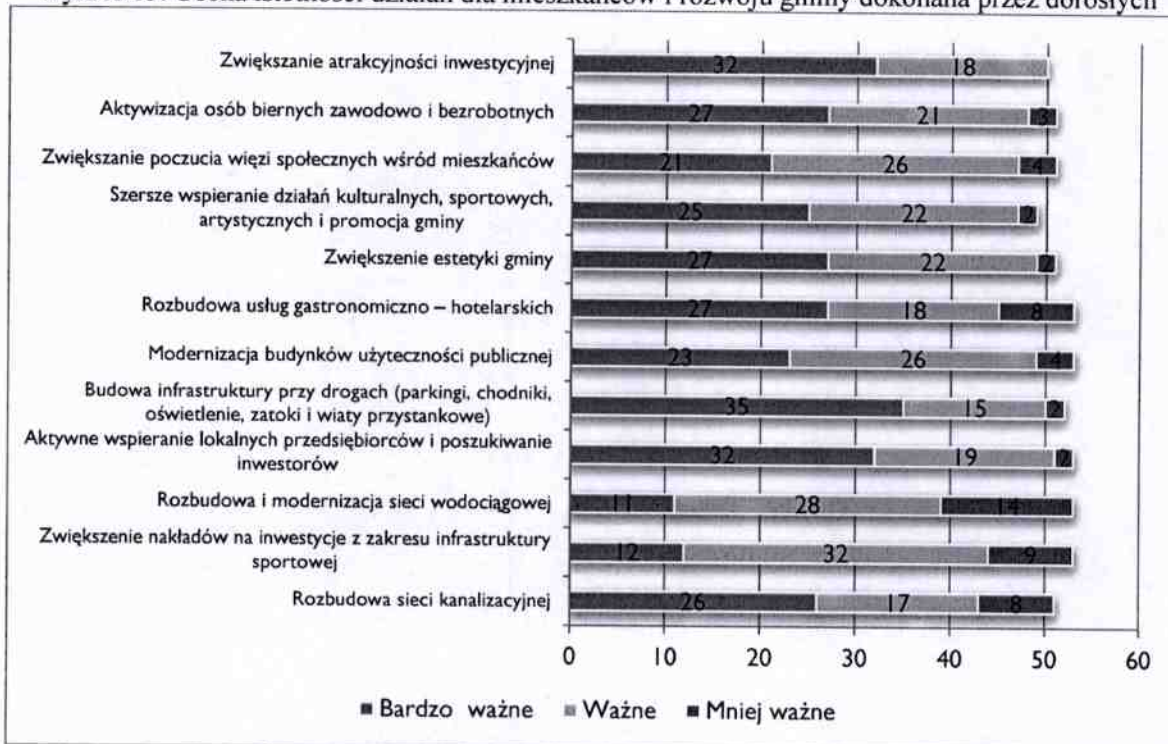
Wykres 14. Ocena istotności działań dla mieszkańców i rozwoju gminy dokonana przez młodzież

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Wykres 15. Ocena istotności działań dla mieszkańców i rozwoju gminy dokonana przez dorosłych

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne

Ważnym elementem przeprowadzonej ankiety było określenie mocnych i słabych stron miasta i gminy Nowogród Bobrzański. Ukazane zostały one w poniższej tabeli. Pogrubione zostały najczęściej udzielane odpowiedzi.

Tabela 2. Mocne i słabe strony gminy Nowogród Bobrzański

Mocne strony	Słabe strony
Młodzież	
Hala widowiskowo - sportowa	Brak częstych imprez sportowych
Piękne lasy i parki, ładna okolica	Zły stan techniczny dróg, dziury w drogach, słabo rozwinięty system dróg
Szkoły	Słabość gminy
Zajęcia pozalekcyjne	Brak żłobków
Dobre relacje z innymi gminami, współpraca z gminą partnerską Lübbenau	Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura
Dużo miejsc do czynności sportowych: orlik, boiska, parki	Brak miejsc, gdzie młodzież mogłaby spędzać czas
Oferta turystyczna	Słaba jakość chodników lub ich brak, przez co jest niebezpiecznie
Istnienie Bunkrów oraz Starego Młyna	Bardzo niska dostępność zajęć młodzieżowych/hobbystycznych
Dobre drogi	Brak koncertów
Kościół	Brak siłowni lub basenu
Dogodne położenie między Żarami a Zieloną Górą	Brak ścieżek rowerowych

Duża sieć sklepów	Brak świetlic w niektórych miejscowościach
Odremontowane bloki	Mała dostępność do sportu i rekreacji
Organizowanie festynów i wycieczek z Domu Kultury	Niewystarczające oświetlenie dróg
Dobra jakość środowiska naturalnego	Zanieczyszczenie jezior w okolicy
Liczba zawody sportowe	Słaba komunikacja na trasie z Nowogrodu Bobrzańskiego Górnego do Dolnego
Dożynki	Mała liczba noclegów
Działalność świetlic wiejskich	Zaśmiecanie terenów gminy
	Mało placów zabaw
	Mała ilość parkingów
	Niewystarczająco rozwinięta turystyka
	Brak organizowanych imprez
Dorośli	
Piękna lokalizacja – warunki turystyczne, tereny zielone, ciekawy wodne, zabytki, cisza, spokój	Za duża liczba sklepów monopolowych
Posiadanie akwenów wodnych	Niewykorzystanie terenów po byłym obozie pracy
Położenie nad rzeką Bóbr	Niedostatecznie rozwinięta baza noclegowa
Położenie blisko autostrady	Niedostatecznie rozwinięta baza gastronomiczna
Posiadanie dużej ilości terenów leśnych	Brak sklepów typu SAM
Istnienie ruin fabryki amunicji, która można wykorzystać w celu promocji	Brudne miasta
Dobrze rozwinięta sieć wodociągowa	Brak placów zabaw
Sprawnie działająca OSP na terenie miasta i gminy	Niewystarczająca ilość miejsc parkingowych
Czyste środowisko	Brak punktów usługowych dla mieszkańców
Brak miejskiego przemysłu generującego zanieczyszczenia	Brak miejsc pracy, bezrobocie
Bliskość Zielonej Góry	Słaba integracja mieszkańców
Dobre położenie geograficzne	Duża emigracja zarobkowa
Ciekawa historia miasta	Brak ścieżek rowerowych
Przedwojenna architektura	Brak odpowiednich oznakowań
Mieszkańcy z bardzo ciekawymi korzeniami, wiele miejsc turystycznych (ruiny kościoła w Podgórzycach, kościół w Nowogrodzie)	Brak trybun na boiskach
Oferta sportowa – rekreacyjna	Brak obiektów sportowych i rekreacyjnych
Węzeł komunikacyjny i drogowy	Małe wykorzystanie finansowania unijnego
Perspektywa współpracy zagranicznej	Brak fachowców oraz kompetentnych urzędników
Finansowanie współpracy lokalnej ze środków unijnych	Brak promocji miasta
Liczne tereny rekreacyjne	Brak zakładów pracy
Położenie w strefie przygranicznej	Brak funduszy na chodniki oraz drogi

Dobrze rozwinięta infrastruktura edukacyjna	Zły stan techniczny infrastruktury drogowej
Dogodna lokalizacja mieszkaniowa	Zły stan sieci kanalizacyjnej lub jej brak
	Brak MPZP, w wyniku czego jest chaos przestrzenny
	Brak fontann na deptaku i rynku
	Zadawnione konflikty społeczne
	Brak lidera – społecznika na stanowisku Burmistrza
	Brak komunikacji miejskiej (PKP oraz PKS)
	Mało terenów inwestycyjnych
	Brak żłobków
	Zaniedbane i zrujnowane stare obiekty (pałace, parki)
	Brak działań kulturalnych, artystycznych
	Niewykorzystanie walorów turystycznych terenu fabryki amunicji
	Mała aktywność społeczeństwa, małe zainteresowanie sprawami gminy

Źródło: Wyniki badania ankietowego, opracowanie własne